ЗАПИСКИ

ВИЛЕНСКОЙ АРХЕОЛОГИЧЕСКОЙ КОММИССІИ.



PAMIĘTNIKI

KOMMISSJI ARCHEOLOGICZNEJ WILEŃSKIEJ.

ЗАПИСКИ

ВИЛЕНСКОЙ АРХЕОЛОГИЧЕСКОЙ КОММИССІИ.

ЧАСТЬ I.

ИЗДАННА ПОДЪ РЕДАКЦІЕЮ:

АДАМА КИРКОРА и МАТВѢЯ ГУСЕВА.



PAMIĘTNIKI

KOMMISSJI ARCHEOLOGICZNEJ WILEŃSKIEJ.

CZĘŚĆ I.

WYDANA POD REDAKCJĄ:

MICHAŁA BALIŃSKIEGO I LUDWIKA KONDRATOWICZA.

WILNO. Drukiem Józefa Zawadzkiego. 1856.

Печатать Позволяется съ тѣмъ, чтобы по напечатаніи представлено было въ Цензурный Комитетъ узаконенное чысло экземпляровъ. Вильно, 12 Іюня 1856 года.

Ценсоръ, Павелъ Кукольникъ.

ВВЕДЕНІЕ.

Для жаждущаго познанія человѣческаго духа, что можетъ быть интереснѣе и плодотворнѣе познанія многоразличныхъ судебъ человѣческаго рода, въ его земной жизни и во всѣхъ неисчислимыхъ подраздѣленіяхъ онаго! Таинственный смыслъ и разнообразіе этихъ судебъ, вытекающихъ изъ отдаленнѣйшихъ, покрытыхъ непроницаемою древностію міровыхъ событій, съ очаровывающимъ могуществомъ, уже въ теченіи тысячелѣтій, приковываютъ къ себѣ пытливую мысль и кратковременную дѣятельность все новыхъ и новыхъ поколѣній. Но нашему времени досталось въ удѣлъ скрѣпить, такъ сказать, тотъ таинственный узелъ, который связываетъ прошедшее съ настоящимъ, и изученіе древности, въ самомъ обширномъ значеніи,—возвысить до степени самостоятельной, почти можно сказать всеобъемлющей науки прошедшаго.

Начатки каждаго знанія, зародыши всѣхъ наукъ составляютъ неотъемлемую принадлежность человѣческаго духа. Развитіе этихъ зародышей, въ неравной степени благопріятствуемое, или задержи-

WSTĘP.

Dla każdego myślącego człowieka, cóż bardziéj zajmującém i korzystniejszém być może, nad poznanie przeznaczeń i kolei rodu ludzkiego, jakie przechodził lub jakim ulegał na ziemi, od chwili, gdy ją z rąk Stwórcy na dziedzictwo swoje otrzymał? Tajemniczy cel owych przeznaczeń, któremi myśl Boża kieruje, i nieskończona rozmaitość owych kolei, będących zawsze wynikiem i loicznym skutkiem poprzednich, we mgle wieków niknących wypadków, czarodziejskim urokiem porywa i przywiązuje ku sobie badawczy umysł człowieka, który w krótkiéj i przelotnéj chwili swego istnienia, jakby instynktem swéj nieśmiertelności wiedziony, i obecność ogarnąć i pojąć, i przyszłość odgadnąć pragnie. Ażeby jedno i drugie, o ile można, osiągnąć, jeden tylko dla niego jest środek, a tym jest—poznanie przeszłości. Któż bowiem bez poznania źródeł i przyczyn, zdoła zrozumieć ich następstwa albo ocenić ich skutki? Kto bez poznania zasad, doświadczeniem stwierdzonych, śmiałby stawić wnioski na przyszłość, żadnéj dla nich nie mając podstawy?

Ztąd też badanie przeszłości było zawsze najciekawszém zadaniem wszystkich oświeco-

ваемое многочисленными дѣятелями вещественнаго и нравственнаго міра — безчисленными силами природы неорганической и органической — на различныхъ мѣстахъ земной поверхности и въ различныя эпохи разнообразно направляло и измѣняло жизненную дѣятельность, а съ тѣмъ вмѣстѣ и дальнѣйшія судьбы человѣчества. — Дабы разоблачить загадочный смыслъ этихъ судебъ, сдѣлать понятнымъ настоящее, надобно показать откуда вытекаетъ оно, какъ необходимое слѣдствіе минувшаго; слѣдовательно, всего прежде, необходимо познать это прошедшее и познать его вполнѣ.— Задача невыполнимая при такомъ объемѣ, покрайней мѣрѣ для нашего времени.—По этому-то Археологія въ самомъ обширномъ значеніи, какое только можетъ быть ей придаваемо, т. е. какъ наука обнимающая все прошедшее цѣлаго человѣчества, можно сказать несуществуетъ и едвали когда-либо будетъ существовать. Она по необходимости и при самомъ началѣ ея возникновенія раздѣлилась на изученіе прошедшей жизни отдѣльныхъ человѣческихъ плененъ, отдѣльныхъ пространствъ земной поверхности, едва достигая трудно-различаемыхъ границъ для отдѣльнаго самобытнаго существованія то физіологически, то исторически различныхъ человѣческихъ обществъ. Но и въ этомъ ограниченномъ видѣ, Археологія частная и мѣстная, какъ познаніе всего прошедшаго хотябы одного, или нѣсколькихъ различныхъ народовъ, въ различное время обитавшихъ одну и ту же страну, еще столь обширна и богата своимъ внутреннимъ содержаніемъ, что доступное по идеѣ совершенство оной на самомъ дѣлѣ представляется почти недосягаемымъ. При томъ, подобно всѣмъ другимъ наукамъ, Археологія, съ теченіемъ времени, съ открытіемъ новыхъ и новыхъ данныхъ и рядомъ съ успѣхами другихъ близкихъ къ ней наукъ, открываетъ намъ въ будущемъ нескончаемую перспективу постепеннаго развитія. — И конечно ни въ одной изъ современных wieków i ludzi; ale naszemu dopiéro stuleciu dostało się niejako w udziale podnieść je na stopień osobnéj i samoistnéj nauki. Nauką tą jest Archeologia.

Atoli, jak duch ludzki ogarnia wszystko; jak jest źródłem wszystkich pojęć i nauk, a pobudką wszystkich czynów ludzkości:— tak nauka, biorąca sobie za przedmiot zbadanie dziejów tego właśnie ducha, we wszystkich gałęziach wiedzy i na wszystkich drogach jego działania, jeśliby chciała doścignąć najwyższego celu swojego i ostatecznych swych granic, to jest, objąć cały ogół ludzkości, na wszystkich punktach ziemi i we wszystkich epokach czasu: nauka ta musiałaby nie już tylko ogarniać, ale niejako pochłonąć i zastąpić wszystkie inne nauki. Cel ten, o ile niedościgły ze względu ograniczonych sił ludzkich, o tyle byłby tylko celem urojonym, a zatém niewłaściwym dla ścisłéj i rzeczywistéj nauki, jaką jest i być powinna Archeologia.

I przetoż ona sama, od piérwszego swego początku, ciaśniejszy sobie zakreśliła obręb, i wyrzekłszy się roszczeń do tytułu *Powszechnéj*, wszędzie stała się tylko *Miejscową*, to jest, za cel wyłączny swéj pracy wzięła badanie przeszłości pewnych tylko oddzielnych narodów lub plemion, pewnych tylko ziemi obszarów. Czy zaś kiedy dokładne poznanie tych różnych pojedyńczych cząstek, doprowadzić zdoła nakoniec do utworzenia z nich całości ogólnéj? rozwiązanie tego pytania, które się samo natrąca, musimy pozostawić przyszłości.

Ale i w tym ograniczonym zakresie, cząstkowa, miejscowa Archeologia, jako nauka starożytności jednego albo kilku narodów lub plemion, zamieszkujących w ciągu wieków jednę i tęż samą krainę, tak jeszcze ma obszerne do działania pole i tyle do zwalczenia trudności, iż, aby im dostatecznie podołać, musi przyzwać sobie na pomoc wszystkie prawie nauki i sztuki: od świadectwa politycznych dziejów, do geologicznych badań warstw ziemi; od starych wykopalisk i monet, do pędzla i dłóta artysty. Za ich wspólną dopiéro pomocą, nagromadzone w Muzeach, tych przybytkach i arkach przeszłości, nieme dawnych

менныхъ наукъ дальнѣйшее развитіе и внутреннее совершенствованіе не связано такъ тѣсно съ общимъ состояніемъ всѣхъ отраслей человѣческаго знанія. Имѣя своею конечною цѣлію приготовить совершенно полную и вѣрную исторію человѣчества, Археологія, въ своемъ развитіи, всего чаще опирается на историческихъ свидѣтельствахъ, какъ въ мірѣ политическихъ событій, такъ и въ мірѣ духовной жизни народовъ, т. е. въ исторіи современнаго состоянія науки. Но уже по этому самому прошедшее каждой отрасли знанія, какъ характеризующее въ извѣстныя эпохи состояніе и направленіе идей, неоспоримо принадлежитъ Археологіи. — Собираемые въ древлехранилищахъ нѣмые памятники прошедшаго въ рукахъ археолога являются краснорѣчивыми повѣствователями о минувшей жизни, представителями физическаго и духовнаго развитія народовъ. И каждая наука, болѣе или менѣе, имѣетъ здѣсь доступъ, участвуя въ опредѣленіи значенія того или другаго памятника древности. — Старая истина, что одинъ и тотъ же предметъ можетъ быть разсматриваемъ съ весьма различныхъ точекъ зрѣнія, въ археологическихъ изслѣдованіяхъ находитъ самое частое оправданіе; и односторонность взгляда здѣсь всего скорѣе можетъ повести къ ошибочнымъ заключеніямъ.— Оттого же и успѣхи Археологіи, какъ мы ясно видимъ въ наше время, тѣсно связаны съ образованіемъ ученыхъ обществъ, направляющихъ разнообразную дѣятельность своихъ членовъ — каждаго въ области спеціально-доступной ему науки — къ единой, высшей цѣли.— И если нашему, едва только возродившемуся, но уже столь богато-разнообразному въ своемъ внутреннемъ составѣ Обществу предстоитъ сдѣлать замѣтный шагъ въ разработкѣ мѣстной Археологіи; то этимъ успѣхомъ наука будетъ обязана преимущественно совокупному, вѣрно-направленному и взаимно-поддерживаемому стремленію всѣхъ дѣятелей онаго.

czasów pomniki, mogą stać się w obec Archeologa wymównemi świadectwy życia i stopnia oświaty współczesnych im epok i ludów, i dopomódz mu do wskrzeszenia w duchu, co już potop czasu na wieki w rzeczywistości pochłonął. Tak jedna kość przedpotopowego Mamuta wystarczyła gienialnemu Cuvier do odgadnienia i opisania, ze wszelką dokładnością, całego jego kształtu i olbrzymich rozmiarów, nim późniejsze odkrycia innych szczętów tegoż zwierzęcia, stwierdziły w zupełności prawdę owych opisów mistrza — wielkiego Archeologa natury.

Jednym przeto z najgłówniejszych warunków wzrostu, postępu i pożytku Archeologii, jest podział i wspólnictwo pracy wielu i w rozmaitym przedmiocie uczonych, z którychby każdy, ze swego punktu widzenia i przy świetle swojéj nauki, rozpatrując zabytki upłynionych wieków, jeden drugiemu nawzajem do poznania ich rzeczywistéj wartości, ich znaczenia, lub stosunków z drugiemi pomagał; aż wreście z rozjaśnionych pojedyńczych rysów, utworzy się w pojęciach i wyobraźni narodu żywy, prawdziwy obraz dziejowéj jego i duchowéj przeszłości.

Dla dopięcia więc tego celu, będącego zarazem właściwym i ostatecznym celem Archeologicznéj nauki, wszędzie, gdzie się ona krzewić zaczęła, a raczéj gdzie się miała rozkrzewiać, potworzyły się naprzód osobne Towarzystwa uczone, złożone z pracowników we wszelkich gałęziach nauk, których wspólna dopiéro, acz różnorodna działalność, pożądane wydała owoce.

W rzędzie tych Europejskich Towarzystw, najmłodszém w chwili obecnéj jest nasza Archeologiczna Kommissya Wileńska, która też z młodzieńczym zapałem w ślady starszych wstępować pragnie. Jakoż, jeśli będzie nam dano ziścić powzięte nadzieje, i w badaniach starożytności krajowych, uczynić też krok postępu na ogólném polu nauki: kraj i nauka obowiązane zań będą wspólnéj, gorliwéj, i nawzajem wspierającéj się pracy wszystkich członków Towarzystwa naszego.

Pamiętniki, których tom piérwszy pod sąd światłéj publiczności oddajem, zawierać będą:

Здѣсь, въ этихъ *Запискахъ*, будутъ помѣщаться всѣ статьи нашихъ сочленовъ по части археологіи; отчеты о засѣданіяхъ и дѣйствіяхъ Коммиссіи; описаніе вновь находимыхъ древностей и приношеній Музеуму; наконецъ каталоги, систематически составленные, всѣхъ вообще предметовъ въ Музеумѣ находящихся. Въ этихъ же запискахъ позднѣйшему времени приготовится обильный матеріалъ, дабы произнести критически-вѣрный судъ о значеніи, достоинствѣ и недостаткахъ первоначальныхъ трудовъ Виленской Археологической Коммиссіи.

1) Wszystkie pisma naszych współczłonków, w przedmiocie Archeologii, nie wyłączając i pism osób postronnych, jakie nam nadesłane być mogą. 2) Sprawozdania z posiedzeń i działań Kommissyi. 3) Opisy nowych wykopalisk, lub ofiar do Muzeum złożonych i 4) Systematyczne katalogi przedmiotów, które już to Muzeum składają. Tym sposobem, czytelnicy Pamiętników znajdą w nich zawsze obok siebie i dzieje postępowego działania Kommissyi, i obraz obecnego stanu Muzeum, i ostateczny wypadek wszystkich umysłowych prac i zdolności członków Towarzystwa naszego, dla których, jak miłość rodzinnego kraju jest jedynym bodźcem i celem, tak uprzejme przyjęcie współziomków będzie jedyną i najmilszą nagrodą.

I.

ПОЛОЖЕНІЕ

О МУЗЕУМѢ ДРЕВНОСТЕЙ И ВРЕМЕННОЙ АРХЕОЛОГИЧЕСКОЙ КОММИССІИ ВЪ ВИЛЬНѢ.

ЕГО ИМПЕРАТОРСКОМУ ВЕЛИЧЕСТВУ благоугодно было въ 29 день Апрѣля 1855 года Всемилостивѣйше утвердить слѣдующій проектъ положенія о Музеумѣ Древностей и Временной Археологической Коммиссіи въ Вильнѣ:

1. Собраніе въ одно цѣлое древнихъ книгъ, актовъ, рукописей, монетъ, медалей, оружія, надписей и снимковъ съ оныхъ, картинъ, статуй и прочихъ предметовъ, относящихся къ исторіи Западнаго края Россіи, способствуя сохраненію памятниковъ древности, доставитъ возможность воспользоваться ими къ изученію края, не только въ историческомъ, но и въ торговомъ, промышленномъ, естественномъ, сельско-хозяйственномъ и статистическомъ отношеніяхъ; по сему, съ учрежденіемъ *Музеума Древностей* въ Вильнѣ, признано полезнымъ учредить при немъ и *Временную Археологическую Коммиссію.*

2. Средства къ достиженію этой двоякой цѣли суть:

I.

USTAWA

O MUZEUM STAROŻYTNOŚCI I TYMCZASOWEJ ARCHEOLOGICZNEJ KOMMISSYI W WILNIE.

Podobało się JEGO IMPERATORSKIEJ MOŚCI na dniu 20 Kwietnia 1855 roku udzielić Najmiłościwsze potwierdzenie następnemu projektowi organizacyi Muzeum Starożytności w Wilnie i przy témże Muzeum czasowéj Archeologicznéj Kommissyi:

1. Zebranie w jedną całość starożytnych ksiąg, aktów, rękopisów, monet, medalów, broni, nadpisów i ich przerysów, obrazów, posągów i innych przedmiotów, odnoszących się do historyi zachodniego kraju Rossyi, dopomagając do zachowania pomników starożytności, da możność korzystania z nich ku zbadaniu kraju, nietylko w historycznym, ale i w handlowym, przemysłowym, przyrodzonym, gospodarczym i statystycznym względzie; dla tego to, wraz z utworzeniem *Muzeum Starożytności w Wilnie*, uznano za pożyteczne ustanowić przy niém *Tymczasową Kommissyę Archeologiczną.*

2. Środki ku osiągnieniu tego dwojakiego celu, są:

а) Первоначальное, значительное пожертвованіе помѣщика Минской губерніи, Графа Евстафія *Тышкевича*.

б) Готовность другихъ лицъ соревновать его примѣру.

в) Отыскиваемыя на поверхности и въ нѣдрахъ земли рѣдкости, остающіяся нынѣ безъ всякой пользы и часто истребляемыя по незнанію цѣнности ихъ.

г) Истребованіе въ Виленскую Археологическую Коммиссію историческихъ актовъ и рукописей, принадлежавшихъ упраздненнымъ Римско-Католическимъ монастырямъ, если впрочемъ сіи акты и рукописи не составляютъ принадлежности другихъ вѣдомствъ. Равнымъ образомъ и доставленіе въ Коммиссію подобныхъ же актовъ изъ библіотекъ штатныхъ монастырей и церквей сего исповѣданія, по предварительномъ о томъ сношеніи съ Епархіальными Начальствами и полученіи отъ нихъ на сіе согласія.

д) Вліяніе мѣръ правительственныхъ на сохраненіе всѣхъ сихъ предметовъ подъ руководствомь людей ученыхъ и любознательныхъ.

е) Остатки кабинетовъ бывшаго Виленскаго Университета: Минералогическаго, Зоологическаго и Нумизматическаго, состоящіе изъ дублетовъ и хранящіеся безъ употребленія при Виленской Гимназіи.

3. Званіе Попечителя Музеума и Предсѣдателя Археологической Коммиссіи предоставляется основателю онаго, Графу Евстафію *Тышкевичу*, подъ наблюденіемъ Виленскаго Военнаго, Гродненскаго, Минскаго и Ковенскаго Генералъ-Губернатора, Управляющаго Виленскимъ Учебнымъ Округомъ. Въ послѣдствіи, назначеніе въ эту должность другаго лица будетъ зависѣтъ отъ избранія Генералъ-Губернатора, Управляющаго Виленскимъ Учебнымъ Округомъ и согласія Министра Народнаго Просвѣщенія, съ испрошеніемъ на то установленнымъ порядкомъ Высочайшаго соизволенія.

4. Ученый Секретарь, онъ же Библіотекарь, и два канцелярскихъ чиновника составляютъ Канцелярію сихъ Учрежденій. Содержаніе производится имъ изъ собственныхъ средствъ Музеума и Коммиссіи, съ утвержденія Генералъ Губернатора Управляющаго Учебнымъ Округомъ.

5 Для Музеума и Коммиссіи можетъ быть отведено помѣщеніе въ зданіяхъ вѣдомства Министерства Народнаго Просвѣщенія, съ разрѣшенія Министра, или въ до-

a) Pierwiastkowa, znaczna ofiara uczyniona przez Obywatela gubernii Mińskiéj, Hrabiego Eustachego *Tyszkiewicza*.

b) Gotowość innych osób pójścia za jego przykładem.

c) Odszukiwanie na powierzchni i w głębi ziemi rzadkości, pozostających obecnie bez wszelkiego pożytku i często niszczonych przez nieznajomość ich wartości.

d) Wypotrzebowanie do Wileńskiéj Archeologicznéj Kommissyi historycznych aktów i rękopisów, niegdyś należących do zniesionych Rzymsko-Katolickich klasztorów, jeżeli takowe akta i rękopisy z treści swojéj nie będą należały do innych wydziałów; niemniéj przesyłanie Kommissyi podobnychże aktów z bibliotek klasztorów i kościołów etatowych, tegoż wyznania, za poprzedniém porozumieniem się w tym względzie z Władzami Dyecezalnémi i za ich zgodzeniem się.

e) Wpływ środków, Rządowych na zachowanie wszystkich tych przedmiotów pod przewodnictwem ludzi uczonych i oddanych badaniom tego rodzaju.

f) Pozostałości Gabinetów byłego Wileńskiego Uniwersytetu: Mineralogicznego, Zoologicznego i Numizmatycznego, złożone z dubletów i zachowujące się bez użytku przy Gimnazyum Wileńskiém.

3. Godność Kuratora Muzeum i Prezesa Archeologicznéj Kommissyi nadana zostaje założycielowi Muzeum, Hrabi Eustachemu *Tyszkiewiczowi*, pod nadzorem Wileńskiego Wojennego, Grodzieńskiego, Mińskiego i Kowieńskiego Jenerał-Gubernatora, Zarządzającego Wileńskim Naukowym Okręgiem. Na przyszłość, wybór innéj na ten urząd osoby będzie zależeć od Jenerał-Gubernatora, Zarządzającego Wileńskim Okręgiem Naukowym i od zgodzenia się Ministra Narodowego Oświecenia, z wyjednaniem na to, w porządku ustanowionym, Najwyższego zezwolenia.

4. Uczony Sekretarz, zarazem Bibliotekarz i dwaj Urzędnicy kancellaryjni, składają Kancellaryą tych Instytucyj. Gaże pobierają oni z własnych zasobów Muzeum i Kommissyi, za potwierdzeniem przez Jenerał-Gubernatora Zarządzającego Okręgiem.

5. Dla Muzeum i Kommisyi może być wyznaczony lokal w gmachach, zostających w zawiadywaniu Ministerstwa Narodowego Oświecenia, za zezwoleniem Ministra, albo w do-

махъ вѣдомства Генералъ Губернатора, по его распоряженію.

6. Издержки на отопленіе, освѣщеніе и прислугу производятся изъ собственныхъ средствъ Музеума и Коммиссіи.

7. Издаваемыя Коммиссіею сочиненія обращаются въ пользу Музеума и Коммиссіи.

8. Музеумъ и Коммиссію составляютъ Предсѣдатель, Вице-Предсѣдатель и Члены въ неопредѣленномъ числѣ.

9. Члены Музеума и Коммиссіи раздѣляются на Дѣйствительныхъ и Почетныхъ Членовъ и Членовъ Сотрудниковъ.

10. Вице-Предсѣдатель, а также всѣ вообще Члены, изъ непринадлежащихъ къ ученому сословію лицъ, утверждаются Генералъ - Губернаторомъ, Управляющимъ Учебнымъ Округомъ. Каждый Членъ ученаго сословія признается Дѣйствительнымъ Членомъ, коль скоро изъявитъ письменно желаніе участвовать въ трудахъ означенныхъ Учрежденій.

11. Дѣйствительнымъ Членамъ предоставляется право предлагать къ избранію въ Дѣйствительные Члены и Сотрудники лица, извѣстныя имъ спеціальными свѣдѣніями по предметамъ, входящимъ въ кругъ занятій Музеума и Коммиссіи.

12. Въ Дѣйствительные Члены и Сотрудники принимаются мѣстные владѣльцы и вообще люди, могущіе содѣйствовать ученымъ цѣлямъ Музеума и Коммиссіи матеріальными и денежными средствами. На сей же конецъ каждый Членъ вноситъ ежегодно не менѣе тридцати рублей серебромъ.

13. На званіе Членовъ выдаются отъ Музеума и Коммиссіи дипломы.

14. Членамъ сихъ Учрежденій, непринадлежащимъ къ ученому сословію, предоставляется право носить вице-мундиръ Министерства Народнаго Просвѣщенія.

15. Ученый Секретарь, для производства дѣлъ по Музеуму и Коммиссіи, назначается Генералъ-Губернаторомъ изъ Дѣйствительныхъ Членовъ.

16. Попечитель Музеума и Предсѣдатель Коммиссіи считается въ дѣйствительной службѣ по Министерству Народнаго Просвѣщенія, состоя по разряду должности за урядъ и по мундиру въ V классѣ, соотвѣтственно званію Почетныхъ Попечителей Гимназій.

17. Музеумъ съ Коммисіею имѣютъ свою

mach będących w zawiadywaniu Jenerał-Gubernatora, i z jego rozporządzenia.

6. Wydatki na opał, światło i usługę czynione będą z własnych środków Muzeum i Kommissyi.

7. Dzieła wydawane przez Kommissyą idą na rzecz Muzeum i Kommissyi.

8. Muzeum i Kommissyą składają Prezes, Wice-Prezes, i Członkowie w liczbie niezakréślonéj.

9. Członkowie Muzeum i Kommissyi dzielą się na Rzeczywistych i Honorowych, tudzież na Członków-Spółpracowników.

10. Wice-Prezes, jak równie i wszyscy w ogóle Członkowie, nienależący do korporacyj uczonych, zatwierdzani są przez Jenerał-Gubernatora, Zarządzającego Okręgiem Naukowym. Każdy Członek z korporacyi uczonéj uznany jest za Członka Rzeczywistego, jeżeli na piśmie oświadczy życzenie uczęstniczenia w pracach pomienionych Zakładów.

11. Członkom Rzeczywistym udziela się prawo podawania do wyboru na Członków Rzeczywistych i Członków przybranych osoby, znane im ze swych specyalnych wiadomości w przedmiotach, wchodzących w zakres działania Muzeum i Kommissyi.

12. Na Członków Rzeczywistych i Przybranych przyjmują się miejscowi obywatele, i w ogólności osoby, mogące przyczyniać się do osiągnienia celów naukowych Muzeum i Kommissyi środkami materjalnémi i pieniężnémi. Na ten koniec każdy Członek wnosi rocznie niemniéj jak trzydzieści rubli srébrem.

13. Na godność Członka wydają się od Muzeum i Kommissyi dyplomata.

14. Członkom tych Zakładów, nienależącym do korporacyi naukowych, daje się prawo noszenia wice-munduru Ministerstwa Narodowego Oświecenia.

15. Uczony Sekretarz, do załatwiania interessów Muzeum i Kommissyi, wyznacza się przez Jenerał-Gubernatora z liczby Członków rzeczywistych.

16. Kurator Muzeum i Prezes Kommissyi policza się w rzeczywistéj służbie, w wydziale Ministerstwa Narodowego Oświecenia, zostając co do działu posady i co do munduru w V klassie, odpowiednio posadzie Kuratorów Honorowych Gimnazyj.

17. Muzeum z Kommissyą mają własną pie-

особую печать съ Государственнымъ гербомъ и съ надписью: *Виленскаго Музеума Древностей.*

18. Собранія Коммиссіи бываютъ: частныя, въ началѣ каждаго мѣсяца, и общее, по истеченіи года.

19. Предметы занятій ежемѣсячныхъ собраній суть: а) чтеніе предложеній Генералъ-Губернатора, Управляющаго Учебнымъ Округомъ, и передаваемыя чрезъ него распоряженія Министерства Народнаго Просвѣщенія; б) предложенія Предсѣдателя Коммиссіи и объявленія о послѣдствіяхъ докладовъ его Генералъ-Губернатору, Управляющему Учебнымъ Округомъ, по дѣламъ Музеума и Коммиссіи; в) совѣщанія о способахъ успѣшнаго исполненія предположеній Коммиссіи и вообще о вопросахъ, до цѣли ея относящихся; г) свѣдѣнія, получаемыя отъ Членовъ и другихъ лицъ, требующія по существу своему особыхъ соображеній для извлеченія изъ нихъ возможной пользы; д) объявленія о вновь утвержденныхъ Членахъ Музеума и Коммиссіи и о поступившихъ въ теченіе мѣсяца денежныхъ взносахъ; е) избраніе новыхъ Членовъ; ж) чтеніе статей, предположенныхъ къ изданію и заслуживающихъ вниманіе Коммиссіи; з) доклады по хозяйственной части.

20. Въ годовомъ собраніи Музеума и Коммиссіи читается отчетъ о ея занятіяхъ въ продолженіи истекшаго года и вообще о состояніи сихъ учрежденій, для представленія чрезъ Генералъ-Губернатора, Управляющаго Учебнымъ Округомъ, Министру Народнаго Просвѣщенія.

21. Всѣ присутствующіе въ собраніи Коммисіи Члены принимаютъ участіе въ ея совѣщаніяхъ; при разногласіи вопросы рѣшаются большинствомъ голосовъ.

22. О доставленіи отъ мѣстныхъ Начальствъ нужныхъ для Коммиссіи свѣдѣній, Предсѣдатель докладываетъ Генералъ-Губернатору, Управляющему Учебнымъ Округомъ.

23. Коммиссія сносится отъ своего имени съ Губернскими Присутственными мѣстами и ведетъ постоянную переписку съ Членами и другими лицами по предметамъ своихъ занятій. Поѣздки по губерніямъ Виленскаго Учебнаго Округа, для необходимыхъ обозрѣній и розысканій, производятся неинаche какъ съ разрѣшенія Генералъ-Губернатора, Управляющаго Учебнымъ Округомъ.

24. Описанія сего рода изслѣдованій

częć z herbem Państwa i napisem: *Wileńskiego Muzeum Starożytności.*

18. Kommissya miewa zgromadzenia: prywatne, na początku każdego miesiąca, i ogólne, po ukończeniu roku.

19. Przedmiotami zgromadzeń miesięcznych są: a) odczytywanie poleceń Jenerał-Gubernatora, Zarządzającego Okręgiem Naukowym, i udzielane przez niegoż rozporządzenia Ministerstwa Narodowego Oświecenia; b) polecenia Prezesa Kommissyi i objawienia o skutkach jegoż przedstawień Jenerał-Gubernatorowi, Zarządzającemu Okręgiem Naukowym, w sprawach tyczących się Muzeum i Kommissyi; c) narady nad sposobami skutecznego wykonania zamierzonych przez Kommissyą czynności, i w ogóle nad zagadnieniami, do celów jéj stosującémi się; d) wiadomości odbierane od Członków i innych osób, wymagające z natury swojéj szczególnego zgłębienia, dla wyciągnienia z nich jak największego pożytku; e) zawiadomienia o nowo-zatwierdzonych Członkach Muzeum i Kommissyi i o weszłych w ciągu miesiąca pieniądzach; f) wybór nowych Członków; g) odczytywanie pism, przeznaczonych do druku i zasługujących na uwagę Kommissyi; h) przedstawienia tyczące się urządzeń gospodarczych.

20. Na doroczném zgromadzeniu Członków Muzeum i Kommissyi odczytane będzie zdanie sprawy o pracach jéj w ciągu upłynionego roku i w ogóle o stanie tych Zakładów, dla złożenia takowego, przez Jenerał-Gubernatora, Zarządzającego Okręgiem Naukowym, Ministrowi Narodowego Oświecenia.

21. Wszyscy obecni na zgromadzeniu Kommissyi Członkowie, mają udział w jéj naradach; w razie rozróżnienia zdań, zagadnienia rozstrzygane są większością głosów.

22. O przesyłaniu od Władz miejscowych potrzebnych Kommissyi wiadomości, należyte zalecenia są wyjednywane, przez Prezesa Kommissyi, od Jenerał-Gubernatora, Zarządzającego Okręgiem Naukowym.

23. Kommissya wprost od siebie porozumiewa się z władzami Gubernialnemi i prowadzi stałą korrespondencyą z Członkami i innemi osobami w przedmiotach swoich zatrudnień. Wycieczki po guberniach Wileńskiego Okręgu Naukowego, dla potrzebnych obejrzeń i poszukiwań, czynione będą nieinaczéj, jak za zezwoleniem Jenerał-Gubernatora, Zarządzającego Okręgiem Naukowym.

24. Opisy dopełnionych tego rodzaju poszukiwań w guberniach Wileńskiego Naukowego

по губерніямъ Виленскаго Учебнаго Округа составляются по плану, предварительно одобренному Генералъ-Губернаторомъ, Управляющимъ Учебнымъ Округомъ.

25. Для собственнаго своего руководства, Археологическая Коммиссія, при самомъ учрежденіи своемъ, обязана начертать подробную программу входящимъ въ кругъ ея дѣйствія занятіямъ и представить оную на утвержденіе Министра Народнаго Просвѣщенія.

26. По мѣрѣ успѣха въ трудахъ Археологической Коммиссіи, они могутъ быть издаваемы въ свѣтъ отдѣльными статьями и книгами, съ разрѣшенія цензуры.

27. По каждому отдѣлу занятій предоставляется Археологической Коммиссіи составлять особыя отдѣленія, съ избраніемъ для того Редакторовъ изъ Дѣйствительныхъ Членовъ. Имъ въ особенности поручается наблюденіе: а) за точнымъ выполненіемъ плана предпринятыхъ изданій, также за единствомъ направленія и послѣдовательнымъ порядкомъ ихъ и б) за корректурою статей, предназначенныхъ къ печатанію. Редакторы разсматриваютъ сверхъ того поступающія въ Отдѣленія статьи и докладываютъ о содержаніи оныхъ Коммиссіи, съ представленіемъ на ея разрѣшеніе случаевъ, въ которыхъ они не соглашаются съ авторами.

Okręgu układane będą według planu, poprzednio zatwierdzonego przez Jenerał-Gubernatora, Zarządzającego Okręgiem Naukowym.

25. Dla własnego przewodnictwa Kommissya Archeologiczna, przy samém ustanowieniu swojém, obowiązaną jest skréślić szczegółowy programmat zatrudnień, w zakres jéj działania wchodzących, i przedstawić takowy na zatwierdzenie P. Ministra Narodowego Oświecenia.

26. W miarę postępów w pracach Kommissyi Archeologicznéj, takowe mogą być ogłaszane drukiem, już w oddzielnych artykułach, już w książkach, za pozwoleniem Cenzury.

27. Na każdy rodzaj zatrudnień pozwala się Archeologicznéj Kommissyi ustanawiać osobne wydziały i wybierać ku temu Redaktorów z liczby Rzeczywistych Członków. Porucza się im szczególniéj pilność: a) o dokładném wypełnieniu planu przedsiębranych wydań, oraz o jedności ich kierunku i zachowaniu stopniowego porządku, i b) o poprawności drukarskiéj (korrekcie) ogłaszanych drukiem artykułów. Nadto do Redaktorów należy roztrząsanie wnoszonych do Wydziału artykułów i zdawanie z nich sprawy Kommissyi, oraz przedstawianie zdarzeń, w których oni sami rozróżniają się z autorami w zdaniu.

II.

УСТРОЙСТВО МУЗЕУМА.

Для помѣщенія Музеума, по распоряженію Начальства Виленскаго Учебнаго Округа, отведена была зала публичныхъ засѣданій б. Виленскаго Университета, называемая *Аула*. Въ продолженіи восьми мѣсяцевъ съ Мая по Январь, Всемилостивѣйше назначенный Предсѣдателемъ Коммиссіи и Попечителемъ Музеума Графъ Евстафій Іевичъ *Тышкевичъ* занимался предварительнымъ устройствомъ Музеума. Для сего прежде всего надобно было очистить прекрасную живопись Смуглевича, которою украшена бывшая Аула, передѣлать входъ въ залу, печи, полы и тому подобное. Въ передней нарисованы гер-

II.

URZĄDZENIE MUZEUM.

Skutkiem rozporządzenia Zwierzchności Wileńskiego Naukowego Okręgu, na pomieszczenie Muzeum przeznaczoną została sala publicznych posiedzeń b. Wileńskiego Uniwersytetu, nazwana *Aulą*. W ciągu ośmiu miesięcy, t. j. od Maja do Stycznia, Najmiłościwiéj naznaczony Prezesem Kommissyi i Kuratorem Muzeum Eustachy Hrabia *Tyszkiewicz* zatrudniał się poprzedniczém urządzeniem Muzeum. W tym celu należało przedewszystkiém oczyścić prześliczne al fresco Smuglewicza, zdobiące byłą Aulę; odnowić wejście do sali, urządzić piece, podłogi i t. p. W sieni narysowano herby czterech gubernij składających Wileński Naukowy Okręg, t. j. Wileńskiéj,

бы четырехъ губерній: Виленской, Гродненской, Минской и Ковенской, составляющихъ Виленскій Учебный Округъ. Въ стѣнахъ вдѣланы старинныя мраморныя и рѣзныя изваянія, ядра съ поля битвъ, въ Литвѣ происходившихъ, военные доспѣхи, мечи и кольчуги, старинные портреты, бюсты и надгробные памятники. Для покрытія значительныхъ издержекъ по первоначальному устройству Музеума, вызвались нѣкоторые изъ помѣщиковъ здѣшнихъ Губерній, принести единовременныя денежныя пожертвованія. Въ этомъ-то прилично отдѣланномъ и устроенномъ помѣщеніи къ Новому Году (1856) размѣщены Графомъ Тышкевичемъ пожертвованные имъ предметы древностей и другія ученыя пособія, изъ коихъ составились слѣдующіе отдѣлы: 1. Библіотека, состоящая изъ 3000 томовъ исключительно посвященныхъ древностямъ, исторіи и библіографіи, пожертвованныхъ Гр. Тышкевичемъ и особо 7000 томовъ, привезенныхъ изъ упраздненныхъ Р. К. Монастырей здѣшнихъ губерній. 2. Коллекція монетъ и медалей, заключающая въ себѣ около 3000 экземпляровъ. 3. Коллекція гравюръ, политипажей, географическихъ картъ и атласовъ, мѣдныхъ гравированныхъ досокъ, числомъ болѣе 1000 экземпляровъ; въ числѣ гравюръ нѣсколько весьма рѣдкихъ, особенно извѣстныхъ граверовъ: Ходовецкаго (род. 1726, ум. 1801), Плонскаго (род. 1782, ум. 1812), Гр. Сѣраковскаго (род. 1765 ум. 1831) и мн. др. 4. Отдѣленіе бюстовъ, картинъ и портретовъ. 5) Собраніе разныхъ дипломовъ, старинныхъ рукописей, автографовъ всѣхъ царствовавшихъ особъ въ Великомъ Княжествѣ Литовскомъ, начиная отъ Александра, т. е. съ 1492 г., и почти всѣхъ болѣе извѣстныхъ лицъ въ здѣшнемъ краѣ на всѣхъ поприщахъ. 6. Отдѣлъ достопамятностей, замѣчательный по особенной исторической занимательности предметовъ. Между прочимъ здѣсь заслуживаютъ вниманія серебрянная дарохранительница работы среднихъ вѣковъ, старославянскіе заглавные шрифты Супрасльской типографіи, перстень перваго уніатскаго Митрополита, янтарное изображеніе Сигизмунда III и множество другихъ вещей. Особенно замѣчательны печати съ гербами почти всѣхъ дворянскихъ родовъ здѣшняго края, а также печати разныхъ городовъ, пользовавшихся Магдебургскимъ правомъ, монастырей, приходовъ

Grodzieńskiéj, Mińskiéj i Kowieńskiéj; do ścian wprawiono stare marmury i rzeźby, kule z pola bitew niegdyś na ziemi litewskiéj toczonych, armatury, miecze, kolczugi, stare portreta, biusta i grobowe pomniki. Z pomocą jednorazową pieniężną do pokrycia znacznych kosztów, na pierwiastkowe urządzenie oświadczyli się niektórzy Obywatele tutejszych gubernij. Tak, w przyzwoicie urządzonym lokalu, o nowym roku zostały umieszczone zaofiarowane przez Hrabiego Tyszkiewicza tak przedmioty starożytności, jako i inne naukowe pomoce, a to w następnym porządku: 1. Biblioteka składająca się z 3000 tomów dzieł wyłącznie starożytniczych, historycznych i bibliograficznych, ofiarowana przez Hr. Tyszkiewicza, i z 7000 tomów przywiezionych z zamkniętych w tutejszych guberniach Rzymsko-Katolickich Klasztorów. 2. Kollekcya numimizmatyczna monet i medalów zawierająca około 3000 exemplarzy. 3. Kollekcya sztychów, litografij, kart geograficznych, atlasów, miedzianych rytowanych blach, w liczbie górą 1000 exemplarzy, w których liczbie znajduje się kilka wielce rzadkich, mianowicie znakomitych sztycharzy, jak Chodowieckiego (urodz. 1720 um. 1801), Płońskiego (urodz. 1782 um. 1812), Hrabiego Sierakowskiego (urodz. 1765 um. 1831) i wielu innych. 4. Oddział biustów, obrazów i portretów. 5. Zbiór rozmaitych dyplomatów, starych rękopismów, autografów panujących w Litwie Monarchów poczynając od Alexandra Jagiellończyka, t. j. od r. 1492, i niemal wszystkich znakomitych osób, które się w tutejszym kraju w każdym zawodzie odznaczyły. 6) Oddział pamiątek godnych uwagi ze względu przywiązanego do nich historycznego interessu. Pomiędzy innemi zwracają uwagę: srébrna puszka średniowiecznéj roboty, Starosłowiańskie tytułowe typy z drukarni Supraślskiéj, pierścień piérwszego z Unickich Metropolitów, bursztynowy wizerunek Zygmunta III-go i mnóstwo innych przedmiotów. Mianowicie zajmującą jest kollekcya herbownych pieczęci wszystkich niemal szlacheckich rodzin w kraju, pieczęci różnych miast posiadających prawo Magdeburgskie, klasztorów, parafij i t. p. 7. Kollekcya właściwie Archeologiczna, zawierająca przeszło 2000 przedmiotów, w liczbie których kilka bóstw pogańskich, łzawnic, popielnic, urn, metalowych ozdób, które niegdyś służyły do strojów Słowian i Litwinów, które wykopane zostały w kurhanach, kamienne kule z zamków w Wilnie, Starych Trokach i Mińsku, do 500 sztuk kamiennych młotków znalezionych w kraju i osobno 100

и т. п.; и 7. Собственно Археологическая коллекція содержащая болѣе 2000 предметовъ, въ числѣ коихъ нѣсколько языческихъ идоловъ, слезницы, пепельницы, урны, разныя металлическія украшенія древнихъ Славянъ и Литовцевъ, вырытыя изъ кургановъ, каменныя ядра изъ Виленскаго, Старо-Трокскаго и Минскаго замковъ, около 500 каменныхъ молотовъ мѣстныхъ и особо около 100 Скандинавскихъ, привезенныхъ Гр. Тышкевичемъ изъ Швеціи для сравненія; военные доспѣхи, оружіе наступательное и оборонительное и тому подобное.

Skandynawskich przywiezionych ze Szwecyi przez Hrabiego Tyszkiewicza, wojenne zbroje, oręż zaczepny i odporny i tym podobne.

Для первоначальнаго образованія Археологической Коммиссіи, Предсѣдатель оной избралъ 15 дѣйствительныхъ Членовъ изъ мѣстныхъ писателей, снискавшихъ извѣстность учеными трудами своими по части исторіи, археологіи и статистики здѣшняго края, 9 Членовъ-сотрудниковъ, могущихъ содѣйствовать обществу своими знаніями по части археологіи и археографіи, 18 Членовъ-благотворителей, благородное рвеніе коихъ къ общественной пользѣ, посредствомъ единовременныхъ пожертвованій, дало возможность пріобрѣсть все необходимое для первоначальнаго обзаведенія и устройства помѣщенія Музеума, и 8 почетныхъ Членовъ, изъявившихъ готовность ежегодно уплачивать на надобности Музеума и Коммиссіи по 30 руб.сер.; всѣ таковые, въ числѣ 51 Члена, утверждены въ сихъ званіяхъ Управляющимъ Виленскимъ Учебнымъ Округомъ, Виленскимъ, Гродненскимъ, Минскимъ и Ковенскимъ Генералъ-Губернаторомъ, Генералъ-Адъютантомъ И. Г. *Бибиковымъ* и къ 1 Января 1856 года снабжены дипломами.

Dając pierwiastkową organizacyę Archeologicznéj Kommissyi, jéj Prezes wybrał 15-tu Rzeczywistych Członków, z liczby miejscowych autorów, których uczone prace pod względem krajowéj Historyi, Archeologii i Statystyki zyskały rozgłos; 9-ciu Członków Współpracowników, mogących pożytecznie pracować we względzie Archeologii i Archeografii; 18. Członków Dobroczyńców, których szlachetny zapał ku dobru ogółu, dzięki jednorazowym ofiarom, dał możność do zaopatrzenia się w to wszystko, czego wymagały potrzeby pierwiastkowego urządzenia Muzeum; oraz 8-miu Członków Honorowych, którzy się oświadczyli z gotowością wnoszenia corocznych opłat po rubli srébr. 30 na potrzeby Muzeum i Kommissyi. Wszyscy ci Członkowie w liczbie 51, utwierdzeni zostali w swym charakterze przez Zarządzającego Wileńskim Naukowym Okręgiem, Wileńskiego Wojennego, Grodzieńskiego, Mińskiego i Kowieńskiego Jenerał-Gubernatora, Jenerał-Atjutanta *E. G. Bibikowa*, i w dniu 1 Stycznia uzyskali Dyplomata.

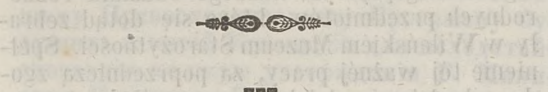
Такимъ образомъ первоначальный составъ Музеума Древностей и Виленской Археологической Коммиссіи былъ слѣдующій: 1 Предсѣдатель Коммиссіи и Попечитель Музеума, съ Высочайшаго назначенія, какъ основатель сихъ учрежденій, Тит. Сов Гр. Евстафій Піевичъ *Тышкевичъ*; 2. Вице-Предсѣдатель Дѣйствительный Членъ, Почетный Попечитель Виленскаго Дворянскаго Института и Губернской Гимназіи Надворный Совѣтникъ Михаилъ *Балинскій*; 3. Ученый Секретарь, Дѣйствительный Членъ, Кандид. Филос. Маврикій Антоновичъ *Круповичъ*; Дѣйствительные Члены: 4) Отставной Инженеръ Капитанъ Ѳедоръ Ефимовичъ *Нарбуттъ*, знаменитый историкъ

Pierwiastkowa więc organizacya Muzeum i Wileńskiéj Archeologicznéj Kommissyi, była następna: 1. Prezes Kommissyi i Kurator Muzeum, stosownie do Najwyższego mianowania, jako zakładca tych instytucyj Radzca Honorowy Hrabia Eustachy *Tyszkiewicz*; 2. Wice-prezydent, Członek Rzeczywisty, Kurator Honorowy Wileńskiego Szlacheckiego Instytutu i Gubernialnego Gimnazyum Radzca Dworu Michał *Baliński*. 3. Uczony Sekretarz, Członek Rzeczywisty, Kandydat Filoz. Maurycy *Krupowicz*. — Członkowie Rzeczywiści: 4. Odstawny Kapitan od Inżynierów Teodor *Narbutt*, znakomity historyk Litwy. 5. Kurator Honorowy Gimnazium w Żytomierzu Józef Ignacy *Kraszewski*, autor Historyi Wilna, Historyi Litwy i wielu

Литвы; 5. Почетный Попечитель Житомирской Гимназіи Іосифъ Игнатій *Крашевскій*, авторъ исторіи Вильны, исторіи Литвы, и многихъ другихъ сочиненій; Прелатъ Виленской Каѳедры, Вице-Предсѣдатель Консисторіи Др. бог. Мамертъ изъ Фульштына *Гербуртъ*, заслуженный переводчикъ Актовъ Виленскаго Капитула; 7. Николай *Малиновскій* извѣстный многими учеными трудами по части исторіи и древностей здѣшняго края; 8. Надворный Совѣтникъ Игнатій Антоновичъ *Ходзько*, знаменитый авторъ Литовскихъ очерковъ; 9. Статскій Совѣтникъ Баронъ Левъ Васильевичъ *Россильонъ;* 10. б. Профессоръ исторіи въ Виленскомъ Университетѣ, Дѣйств. Ст. Сов. Павелъ Васильевичъ *Кукольникъ*, извѣстный учеными статьями по части статистики и исторіи здѣшняго края; 11. Тит. Сов. Адамъ Карловичъ *Киркоръ*; 12. Тит. Сов. Матвѣй Матвѣевичъ *Гусевъ;* 13. Колл. Сов. Александръ Антоновичъ *Здановичъ*, авторъ нѣсколькихъ историческихъ сочиненій; 14. и 15. Бывшіе Профессоры Виленскаго Университета Іосифъ *Ярошевичъ*, авторъ весьма важнаго сочиненія „Образъ Литвы" и Михаилъ *Гомолицкій*, авторъ многихъ статей о древностяхъ Вильны.— Дѣйствительные Члены и благотворители Музеума. Помѣщики: Графъ Райнольдъ Константиновичъ *Тызенгаузъ;* 17. Евстафій *Рдултовскій;* 18. Графъ Михаилъ Іосифовичъ *Тышкевичъ;* 19. Графъ Маріянъ *Чапскій;* 20. Графъ Константинъ Піевичъ *Тышкевичъ;* 21. Графъ Альфредъ *Слизень;* 22. Оттонъ *Горватъ;* 23. Ксаверій *Войниловичъ;* 24. Владиславъ *Брохоцкій;* 25. Графъ Адамъ *Чапскій;* 26. Александръ *Скирмунтъ;* 27. Константинъ *Незабитовскій;* 28 Графъ Иванъ Михайловичъ *Тышкевичъ;* 29. Александръ *Горватъ;* 30. Графъ Іосифъ Іосифовичъ *Тышкевичъ;* 31. Графъ Иванъ Іосифовичъ *Тышкевичъ;* 32. Графъ Владиміръ *Плятеръ;* 33. Северинъ Михайловичъ *Ромеръ*.— Почетные Члены: 34. Князь Николай *Радзивиллъ;* 35. Графъ Венедиктъ Михайловичъ *Тышкевичъ;* 36, Графъ Луціанъ *Мориkони;* 37. Оскаръ *Милевскій;* 38. Доминикъ *Лаппа;* 39. Кипріянъ *Цывинскій;* 40. Константинъ *Снитко;* 41. Рудольфъ *Писанко*.— Члены Сотрудники: 42. Евпаторійскій проповѣдникъ и наставникъ Караимовъ Авраамъ *Фирковичъ* извѣстный учеными трудами по части археологіи; 43. Ст. Сов. Дв. Е И. В. Камеръ-Юнкеръ Игна-

innych dzieł. 6. Prałat Wileńskiéj Katedry, Wice-prezydent Konsystorza Dr. Teol. X. Mamert z Fulsztyna *Herburt*, zasłużony tłumacz Aktów Wileńskiéj Kapituły. 7. Mikołaj *Malinowski*, znany z wielu prac uczonych w przedmiotach Historyi i Starożytności krajowych. 8. Radzca Dworu Ignacy *Chodźko*, znakomity autor Obrazów Litewskich. 9. Radzca Stanu Baron Leon *Rossillon*. 10. Były Proff. Historyi w Uniwersytecie Wileńskim, Rzeczywisty Radzca Stanu Paweł *Kukolnik*, znany z uczonych artykułów pod względem miejscowéj Statystyki i Historyi. 11. Radzca Honorowy Adam *Kirkor*. 12. Radzca Honorowy Maciéj *Gusiew*. 13. Radzca Kollegialny Alexander *Zdanowicz*, autor kilku dzieł historycznych. 14. i 15. Byli Professorowie Wileńskiego Uniwersytetu Józef *Jaroszewicz*, autor ważnego dzieła pod tytułem: Obraz Litwy, i Michał *Homolicki*, autor wielu artykułów o starożytnościach Wilna.— Rzeczywiści Członkowie i Dobroczyńcy Muzeum, Obywatele: 16. Rajnold Hrabia *Tyzenhauz*, 17. Eustachy *Rdułtowski*, 18. Michał Hrabia (syn Józefa) *Tyszkiewicz*, 19. Maryan Hrabia *Czapski*, 20. Konstantyn Hrabia *Tyszkiewicz*, 21. Alfred Hrabia *Slizień*, 22. Otto *Horwatt*, 23. Ksawery *Wojniłłowicz*, 24. Władysław *Brochocki*, 25. Adam Hrabia *Czapski*, 26. Alexander *Skirmunt*, 27. Konstantyn *Niezabitowski*, 28. Jan Hrabia (syn Michała) *Tyszkiewicz*, 29. Alexander *Horwatt*, 30. Józef Hrabia (syn Józefa) *Tyszkiewicz*, 31. Jan Hrabia (syn Józefa) *Tyszkiewicz*, 32. Włodzimierz Hrabia *Plater*, 33. Seweryn *Romer*.— Członkowie Honorowi: 34. Mikołaj Książe *Radziwiłł*, 35. Benedykt Hrabia *Tyszkiewicz*, 35. Lucyan Hrabia *Moryconi*, 37. Oskar *Milewski*, 38. Dominik *Łappa*, 39. Cypryan *Cywiński*, 40. Konstantyn *Snitko*, 41. Rudolf *Pisanko*.— Członkowie Współpracownicy: 42. Eupatoryjski kaznodzieja i nauczyciel Karaimów Abraham *Firkowicz*, znany z uczonych prac archeologicznych, 43. Radzca Stanu Kamer-Junkier Dworu Jego Cesarskiej Mości Ignacy *Kułakowski*, znany z badań nad miejscowemi starożytnościami, 44. Doktor Medycyny Jan Kazimierz *Wilczyński*, wydawca Album

тій *Кулаковскій*, извѣстный многими изысканіями мѣстныхъ древностей; 44. Д-ръ Мед. Иванъ Казимиръ *Вильчинскій*, извѣстный издатель Виленскаго Альбома; 45. Ксендзъ Іосифъ *Малышевичъ*; 46. Помѣщикъ Степанъ *Коверскій*; 47. Губ. Секр. Типографъ и Книгопродавецъ Адамъ *Завадзкій*; 48. Д-ръ Мед. Над. Сов. Юліянъ *Мошинскій*; 49. Дръ Мед. и Хир. Стат. Сов. б. Професcоръ Вил Медико-Хирургической Академіи Адамъ *Адамовичъ*; и 50. Вилен. Оберъ-Суперъ-Интендентъ Степанъ *Липинскій*.



III.

ПЕРВОЕ ЗАСѢДАНІЕ

11 Января 1856.

По приготовленіи всего необходимаго къ открытію дѣйствій Коммиссіи, первое Засѣданіе оной произошло 11 Января 1856. Въ 10 часовъ всѣ Члены собрались въ Костелѣ Св. Іоанна, въ древнѣйшей часовнѣ *Тѣла Господня*, гдѣ Прелатъ Мамертъ *Гербуртъ* совершилъ Божественную Литургію. Послѣ чего отправились во вновь устроенную залу Музеума, и по прибытіи въ оную Управляющаго Виленскимъ Учебнымъ Округомъ, Члена главнаго Правленія Училищъ, Тайнаго Совѣтника Эвареста Андреевича *Грубера*, Засѣданіе открыто слѣдующею рѣчью Предсѣдателя Коммиссіи Графа *Тышкевича:*

«Милостивые Государи,

«Исполняя Высочайшую Волю объ учрежденіи въ Вильнѣ Музеума Древностей и Археологической Коммиссіи, я, по званію Попечителя Музеума и Предсѣдателя Коммиссіи имѣю честь открыть нынѣ первое ея Засѣданіе и привѣтствоватъ Васъ, Милостивые Государи, какъ первыхъ ея Членовъ. *)

---

*) Въ этомъ первомъ Засѣданіи присутствовали: Дѣйствительные Члены: Вице-Предсѣдатель М. Балинскій, Прелатъ Гербуртъ, П. В. Кукольникъ, И. Ходзько, А. К. Киркоръ, М. М. Гусевъ, А. Здановичъ, и Ученый Секретарь Круповичъ; изъ числа Дѣйст. Членовъ-Благотворителей: Графъ Константинъ Тышкевичъ; Почетный Членъ Р.

Wileńskiego, 45. Xiądz Józef *Małyszewicz*, 46. Obywatel Stefan *Kowerski*, 47. Sekretarz Gubernialny i bibliopola Adam *Zawadzki*. 48. Doktor Medycyny, Radzca Dworu Juljan *Moszyński*, Doktor Medycyny i Chirurgii, Radzca Stanu, b. Professor Wileńskiéj Medyko-Chirurgicznéj Akademii Adam *Adamowicz*, i 50. Wileński Ober-Superintendent Kollegium Ewangelicko-reformowanego X. Stefan *Lipiński*.



III.

POSIEDZENIE PIERWSZE

d. 11 Stycznia 1856.

Po niezbędnych przygotowaniach do otwarcia prac Kommissyi, piérwsze jéj posiedzenie miało miejsce na dniu 11 Stycznia 1856 r.— O godzinie 10-téj zrana wszyscy Członkowie zebrali się do Kościoła S. Jana, do najstarożytniejszéj kaplicy Bożego Ciała, gdzie Prałat X. Mamert *Herburt* odprawił Mszę ś., poczém wszyscy udali się do nowo-urządzonego Muzeum, a po przybyciu Zarządzającego Wileńskim Naukowym Okręgiem, Członka Głównego Zarządu Szkół, Radzcy Tajnego Ewarysta *Grubera*, Prezes Kommissyi Hrabia *Tyszkiewicz* następnie zagaił posiedzenie.

«Panowie moi!

«Spełniając Najwyższą Wolę w rzeczy urządzenia w Wilnie Muzeum Starożytności i Archeologicznéj Kommissyi, w charakterze Kuratora Muzeum i Prezesa Kommissyi mam honor dziś otworzyć piérwsze jéj posiedzenie i powitać Was, Panowie moi, jako piérwszych jéj Członków. *)

---

*) Na tém piérwszém posiedzeniu obecni byli: Członkowie Rzeczywiści: Wice-prezes M. Baliński, Prałat Herburt, P. Kukolnik, J. Chodźko, A. H. Kirkor, M. Gusiew, A. Zdanowicz i uczony Sekretarz M. Krupowicz, z liczby Członków Rzecz. i Dobroczyńców: Konstanty Hr. Tyszkiewicz, Członek Honorowy Pisanko, oraz Członkowie Współ-pracownicy:

«По особенному счастiю, въ этотъ незабвенный для насъ день, мы удостоились милостиваго присутствiя Вашего Превосходительства. *) Столь лестное для насъ вниманiе и теплое участiе, которое Ваше Превосходительство изволите принимать въ предстоящихъ трудахъ нашихъ, сулитъ надежную опору нашему учрежденiю и ручательство въ преуспѣянiи и упроченной будущности онаго.

«Позвольте теперь, почтенные Сочлены и Сотрудники, прежде всего, обратить вниманiе Ваше на составленiе каталоговъ по всѣмъ отдѣламъ разнородныхъ предметовъ, собранныхъ по сiе время въ Виленскомъ Музеумѣ Древностей. Для исполненiя столь важнаго труда, по предварительному соглашенiю между Членами, занятiя сiи разпредѣляются слѣдующимъ образомъ: Г. Малиновскiй приметъ на себя Библiотеку; Баронъ Россильонъ собранiе монетъ и медалей; Прелатъ Гербуртъ грамоты, рукописи и автографы; Г. Киркоръ собственно Археологическую Коллекцiю; Г. Вильчинскiй картины, эстампы, политипажи и гравированныя на мѣди доски; Г. Кукольникъ коллекцiю достопамятностей; Г. Адамовичъ предметы относящiеся къ естественной исторiи. Такое распредѣленiе занятiй между лицами пользующимися извѣстностiю спецiальнаго знанiя по предметамъ имъ ввѣреннымъ, служитъ порукою въ успѣшномъ и правильномъ исполненiи столь важнаго порученiя.

«Неугодно ли будетъ Вамъ, Милостивые Государи, обсудить въ семъ Засѣданiи: во 1. Какой избрать день для торжественнаго акта открытiя Музеума и Коммиссiи? Мнѣ кажется, дабы выразить посильную дань нашей искренней признательности и вѣрноподданнѣйшей любви къ Августѣйшему Монарху, приличнѣе всего было бы назначить для сего день 19 Февраля и такимъ образомъ соединить въ общемъ воспоминанiи первое Высокоторжественное празднованiе вступленiя на Престолъ Его Императорскаго Величества, съ утѣшительнымъ для всего нашего края открытiемъ Музеума и Ком-

Писанко; и Члены Сотрудники: Ав. Фирковичъ, Ив. Каз. Вильчинскiй, А. Завадзкiй, Юлiянъ Мошинскiй, Ад. Адамовичъ и Ст. Липинскiй, всего 16 Членовъ.

*) Э. А. Грубера.

«Szczęśliwym wypadkiem, w dniu tym dla nas niezapomnianym, zaszczyceni jesteśmy Waszą obecnością JW. Panie! **) Tak chlubny dla nas wzgląd i żywe współczucie jakie raczysz okazywać względem przyszłych prac naszych, podaje naszemu Zakładowi pełną dobrych nadziei rękojmię skuteczności prac naszych i trwałéj przyszłości samego Zakładu.

«Pozwólcie teraz, szanowni Współ-członkowie i Współ-pracownicy przedewszystkiém zwrócić waszą uwagę na sformowanie katalogów względnie do każdego oddziału różnorodnych przedmiotów, które się dotąd zebrały w Wileńskiém Muzeum Starożytności. Spełnienie téj ważnéj pracy, za poprzedniczą zgodą członków, podzielono w sposób następny: P. Malinowski weźmie na się bibliotekę; Baron Rossylion zbiór monet i medalów; X. Prałat Herburt dyplomata, rękopismy i autografy; P. Kirkor kollekcyę właściwie Archeologiczną; P. Wilczyński obrazy, estampy, litografije i blachy ryte na miedzi; P. Kukolnik zbiór osobliwości; P. Adamowicz zbiór rzeczy tyczących się nauk przyrodzonych. Ten podział zatrudnień pomiędzy osoby specyalnie znające powierzone im przedmioty, służy za rękojmię trafnego wypełnienia tak ważnéj pracy, jaką jest ułożenie katalogu.

«Czy się Wam nie podoba, Panowie moi, na obecném posiedzeniu roztrząsnąć: naprzód, jaki należy wybrać dzień dla uroczystego otwarcia Muzeum i Kommissyi? sądzę, że dla wyrażenia naszéj wdzięczności i wierno-poddańczéj miłości dla Najjaśniejszego Pana, byłoby najprzyzwoitszém naznaczyć dzień 19-go Lutego, aby tym sposobem skojarzyć w ogólném wspomnieniu piérwsze wstąpienie na Tron Jego Cesarskiej Mości z pocieszającym dla naszéj prowincyi wypadkiem, odkrycia Muzeum i Kommissyi. Powtóre, stale oznaczyć dzień każdego miesiąca na posiedzenia Kommissyi. Potrzecie, oznaczyć dni, w których Muzeum ma być otwartém dla zwiedza-

A. Firkowicz, J. K. Wilczyński, A. Zawadzki, J. Moszyński, A. Adamowicz i St. Lipiński. Ogółem Członków 17-tu.

*) E. A. Gruber.

миссіи; во 2. Опредѣлить постоянное число каждаго мѣсяца для засѣданій Коммиссіи и въ 3. Назначить дни, въ которые Музеумъ долженъ быть открытъ для посѣтителей всѣхъ вообще сословій, а равно и для желающихъ пользоваться учеными пособіями въ Музеумѣ находящимися. Наконецъ, неугодно ли будетъ принять въ общее вѣдѣніе хозяйственную часть и постановить для сего постоянныя правила.

«На основаніи 25 §. Высочайше утвержденнаго Положенія о Музеумѣ и Коммиссіи, имѣю честь представить Вашему Превосходительству Программу будущихъ занятій Коммиссіи для исходатайствованія на оную утвержденія Г. Министра Народнаго Просвѣщенія.

«По составленіи каталоговъ и когда послѣдуетъ утвержденіе программы, Коммиссія приступитъ къ печатанію своихъ трудовъ, во всемъ испрашивая согласія и одобрѣнія Вашего Превосходительства, съ полною увѣренностію, что благое направленіе, которое изволите указать намъ, неминуемо послужитъ къ осуществленію истиннаго назначенія нашей Коммиссіи и принесетъ несомнѣнную общественную пользу.

«Въ заключеніе, по званію Предсѣдателя, имѣю честь объявить, что съ сего числа, дѣйствія и засѣданія *Виленской Археологической Коммиссіи* будутъ считаться открытыми.»

Послѣ сего Дѣйств. Членъ, Дѣй. Ст. Сов. П. В. Кукольникъ прочелъ представленную Г. Предсѣдателемъ слѣдующую Программу:

ПРОГРАММА

ДѢЙСТВІЙ ВИЛЕНСКОЙ АРХЕОЛОГИЧЕСКОЙ КОММИССІИ.

«Въ Высочайше утвержденномъ 29 Апрѣля 1855 года Положеніи о Музеумѣ Древностей и временной Археологической Коммиссіи въ Вильнѣ, въ 25 § узаконено: что послѣдняя для собственнаго своего руководства обязана начертать подробную Программу входящимъ въ кругъ ея дѣйствія занятіямъ.

По сему Коммиссія полагаетъ начертать слѣдующую Программу:

1. Для систематическаго обозрѣнія всѣхъ памятниковъ древности въ здѣшнемъ краѣ,

jących ze wszystkich klass w ogólności, jako też dla wszystkich, chcących korzystać z naukowych pomocy, jakie się tutaj znajdują. Naostatek, czy się nie podoba Panom przyjąć pod wspólny zarząd część gospodarczą i ustanowić w tym celu stałe prawidła.

«Na zasadzie § 25 Najwyżéj zatwierdzonéj Ustawy o Muzeum i Kommissyi, mam honor przedstawić JW. Panu Programmat przyszłych prac Kommissyi, dla wyjednania ich zatwierdzenia u Pana Ministra Oświecenia Narodowego.

«Po sformowaniu katalogów i gdy nastąpi zatwierdzenie Programmy, Kommissya rozpocznie drukowanie swoich prac; na co wszystko upraszać będzie o approbatę JW. Pana w zupełném przekonaniu, że właściwy wskazany nam kierunek, posługując niewątpliwie do urzeczywistnienia właściwego przeznaczenia Kommissyi, przyniesie niewątpliwą korzyść społeczną.

«Naostatek, jako Prezes, mam honor objawić, że od dnia dzisiejszego działania i posiedzenia Archeologicznéj Kommissyi będą się uważać za otwarte.»

Poczém Rzeczywisty Członek, Rzeczywisty Radzca Stanu Paweł Kukolnik przeczytał Programmat przedstawiony przez Prezesa, w następnéj treści:

PROGRAMMAT

DZIAŁAŃ WILEŃSKIEJ ARCHEOLOGICZNEJ KOMMISSYI.

«W 25 § Najwyżéj pod dniem 29 Kwietnia 1855 r. utwierdzonéj Ustawy o Wileńskiém Muzeum Starożytności i czasowéj Archeologicznéj Kommissyi, wyrażono: iż ta ostatnia dla własnego swojego przewodnictwa ma skreślić szczegółowy Programmat zatrudnień mających wchodzić w jéj zakres.

Skutkiem tego Kommissya uważa za stosowną następną Programmę:

1. Aby ułatwić systematyczny przegląd wszystkich pamiętników starożytności tutej-

собранныхъ по сіе время Предсѣдателемъ Коммиссіи и уже помѣщенныхъ имъ въ Музеумѣ, необходимо прежде всего, составить онымъ подробные каталоги, раздѣливъ ихъ на слѣдующіе отдѣлы: 1) предметы найденные въ курганахъ и вообще въ землѣ, по родамъ ихъ; 2) каменное оружіе; 3) металлическое оружіе, бранное одѣяніе, доспѣхи и другіе предметы бывшіе въ употребленіи у древнихъ народовъ; 4) предметы миѳологическіе; 5) достопримечательности оставшіяся послѣ знаменитыхъ людей; 6) медали; 7) монеты; 8) печати; 9) портреты; 10) бюсты; 11) виды и другія картины; 12) автографы; 13) собраніе книгъ; 14) собраніе рукописей и, собственно по части исторической, древнихъ актовъ; 15) разные предметы невошедшіе въ составъ поименованныхъ выше отдѣловъ. Въ первыхъ пяти отдѣлахъ, противу каждаго предмета, слѣдуетъ обозначать мѣсто гдѣ таковой найденъ, съ возможными изъясненіями обстоятельствъ сопровождавшихъ открытіе.

2. Какъ всѣ предметы древности, отысканные въ землѣ, или сохранившіеся другимъ образомъ, должны служить вѣрнымъ изображеніемъ внутренней и внѣшней жизни древнихъ народовъ, то при самомъ началѣ своихъ занятій Коммиссія употребитъ старанія къ начертанію обозрѣнія успѣховъ Археологіи сдѣланныхъ въ западномъ краѣ до сего времени, съ точными выводами умозаключеній, пользующихся авторитетомъ Археологовъ о извѣстныхъ уже и собранныхъ въ Музеумъ предметахъ.

3) Для единообразія въ занятіяхъ по предмету дальнѣйшихъ розысканій памятниковъ древности и для самаго сохраненія отъ утраты, по невѣдѣнію, тѣхъ, кои находятся въ частныхъ рукахъ, Коммиссія обязана составить подробное руководство по всѣмъ отраслямъ Археологіи, съ указаніемъ способовъ какъ для отыскиванія предметовъ въ курганахъ и вообще въ землѣ находящихся, такъ равно и сохраненія ихъ отъ поврежденій, коимъ нерѣдко подвергаются они отъ неосторожнаго обращенія, или отъ внезапнаго вліянія воздуха. Таковое руководство будетъ полезно не только для производящихъ археологическіе поиски въ западныхъ губерніяхъ, но и для всѣхъ просвѣщенныхъ людей, кои пожелаютъ содѣйствовать успѣхамъ Коммиссіи. По этому наставленія сіи должны быть написаны на русскомъ и полскомъ языкахъ.

széj prowincyi, które do dzisiejszéj chwili zebrał Prezes Kommissyi i umieścił w Muzeum; przedewszystkiém konieczną jest rzeczą sformowanie szczegółowych katalogów, dzieląc je następnie: a) przedmioty znalezione w kurhanach i w ogólności w ziemi, wedle ich rodzaju; b) broń kamienna; c) broń metalowa, bojowy rynsztunek i inne tego rodzaju przedmioty używane u starożytnych narodów; d) przedmioty mitologiczne; e) pamiątki ludzi znakomitych; f) medale; g) monety; h) pieczęcie; i) portrety; j) biusta; k) widoki i inne obrazy; l) autografy; m) zbiór książek; n) zbiór rękopismów i dawnych aktów, jedynie dotyczących się historyi; o) różne przedmioty, które nie mogły wejść do oddziałów powyższych. W piérwszych pięciu oddziałach, obok każdego przedmiotu należy oznaczyć miejsce gdzie został znaleziony, wyjaśniając o ile można okoliczności, które towarzyszyły znalezieniu.

2. Ponieważ wszystkie przedmioty starożytności, wyszukane w ziemi lub w inny sposób przechowane, powinny służyć do wiernego obrazu życia wewnętrznego i zewnętrznego dawnych narodów; przeto w samym początku prac swoich, Kommissya dołoży usiłowań, aby skreślić przegląd postępów Archeologii, jakie były w tutejszéj prowincyi do obecnéj chwili, oznaczając ściśle rezultata, wsparte na powadze Archeologów, o przedmiotach już znanych i zebranych w Muzeum.

3) Dla jednostajności w dalszych poszukiwaniach starożytnych pamiątek, oraz dla uratowania od zatraty z powodu niewiadomości tych, które się znajdują w prywatnych rękach, Kommissya obowiązaną jest ułożyć szczegółową skazówkę wszystkich gałęzi Archeologii, wykazując sposoby tak odszukiwania przedmiotów w kurhanach i w ogólności w łonie ziemi, jako też zachowania ich od uszkodzenia, na które często bywają narażone w skutek nierozważnego z niemi obejścia się, lub nagłego wpływu powietrza. Ta skazówka będzie pożyteczną nietylko dla czyniących archeologiczne poszukiwania w Zachodnich gubernijach, lecz i dla wszystkich ludzi oświeconych, którzy się zechcą przyczyniać do postępów prac Kommissyi. Te uwagi powinny być napisane w języku rossyjskim i polskim

4. Для полнаго развитія дѣйствій Коммиссіи на будущее время и обогащенія какъ Музеума, такъ и самой науки новыми открытіями, необходимо составить указатели всѣхъ существующихъ въ западныхъ губерніяхъ кургановъ, городищъ, разныхъ древнихъ земляныхъ укрѣпленій, пещеръ, примѣчательныхъ по древности кладбищъ, такъ называемыхъ здѣсь замковыхъ горъ, и т. п. Кромѣ того, по части Архитектуры:— монастырей, церквей и часовень всѣхъ исповѣданій, дворцовъ, замковъ, каменныхъ домовъ, до селѣ еще сохранившихся, или существующихъ въ развалинахъ; каменныхъ мостовъ, плотинъ, и всѣхъ вообще предметовъ замѣчательныхъ своею древностію; по части живописи, скульптуры и ваянія,— указаніе болѣе важныхъ историческихъ памятниковъ, гробницъ и т. п. Наконецъ собраніе полныхъ свѣдѣній о мѣстахъ и частныхъ лицахъ, владѣющихъ памятниками древности по всѣмъ отраслямъ Археологіи, а также замѣчательными книгохранилищами, архивами старинныхъ актовъ, картинными галлереями и пр.

5) Добросовѣстное составленіе такихъ указателей послужитъ, такъ сказать, основнымъ камнемъ будущихъ занятій Коммиссіи. Приведя въ ясность, гдѣ что находится, она воспользуется всѣми зависящими отъ нея средствами къ подробному описанію всѣхъ памятниковъ древности и по возможности къ пріобрѣтенію вѣрныхъ рисунковъ и видовъ древнихъ замковъ, храмовъ, разныхъ зданій, памятниковъ, снимковъ печатей, монетъ, медалей, надгробныхъ надписей и такимъ образомъ, современемъ, сосредоточитъ въ своемъ Музеумѣ всѣ достопримѣчательности здѣшняго края.

6. По мѣрѣ собранія данныхъ и поступленія въ Музеумъ новыхъ предметовъ, обработку отдѣльныхъ статей по каждому разряду Археологіи и описаніе сихъ предметовъ Коммиссія будетъ распредѣлять между своими Членами, сообразно тому, какой родъ имъ болѣе извѣстенъ, согласно правиламъ изображеннымъ въ 27 § Положенія.

7) Годовые отчеты, а равно и другіе труды свои по изысканіямъ древностей, съ приложеніемъ видовъ и рисунковъ, Коммиссія будетъ издавать въ свѣтъ, по мѣрѣ изготовленія и сообразуясь съ матеріальными средствами, особыми книгами или отдѣльными статьями, на языкахъ

4. Dla zupełnego na przyszłość rozwoju działań Kommissyi i wzbogacenia tak Muzeum, jako i saméj nauki przez nowe odkrycia, rzeczą jest konieczną ułożenie wykazu wszystkich, jakie się znajdują w tutejszéj prowincyi, kurhanów, horodyszcz, rozmaitych starożytnych fortyfikacyj w ziemi, pieczar, cmentarzy zasługujących na uwagę, ze względu na starożytność, tak nazwanych tutaj gór zamkowych i t. p. Nadto, ze względu na architekturę, klasztorów, kościołów i kaplic wszystkich wyznań, pałaców, zamków, murowanych domów, które się jeszcze zachowały, lub istnieją w zwaliskach; murowanych mostów, słowem wszystkich przedmiotów zasługujących na uwagę, już to przez swoję starożytność, już przez ważność pod względem malarstwa i rzeźby; ważniejszych historycznych pomników, grobowców i t. p. Nakoniec zebranie ścisłych wiadomości o miejscach i osobach, do których należą pamiątki starożytności we wszystkich gałęziach archeologii; niemniéj o znakomitych księgozbiorach, archiwach starożytnych aktów, galeryach obrazów i t. p.

5. Sumienne ułożenie takich wykazów posłuży za węgielny kamień przyszłym pracom Kommissyi. Przy wyjaśnieniu, gdzie i co się znajduje, Kommissya użyje wszystkich zależnych od niéj środków ku szczegółowemu opisaniu wszystkich pamiętników starożytności i otrzymaniu o ile można wiernych rysunków i widoków starożytnych zamków, świątyń, rozmaitych budowli, pomników, odcisków pieczęci, monet, medalów, nadgrobowych napisów; a w ten sposób zdoła z czasem skupić w swojém Muzeum wszystko, co się w tutejszéj prowincyi znajduje godnego uwagi.

6. W miarę, jak się zbiorą dane i nowe przedmioty postępować będą do Muzeum, Kommissya będzie rozdzielać pomiędzy swych Członków wypracowanie oddzielnych artykułów w każdym przedmiocie Archeologii i opisanie tych przedmiotów, stosownie do tego, komu jaki przedmiot lepiéj znajomy, i zgodnie z 27-m artykułem Ustawy.

7. Roczne sprawozdania, jako i insze swe prace w poszukiwaniach starożytności, Kommissya będzie ogłaszać drukiem, z załączeniem widoków i rysunków, stosownie do tego, jak się te prace wykończą i w miarę środków materjalnych, już to w osobnych księgach, w językach rossyjskim i polskim, a badania

русскомъ и польскомъ, а болѣе любопытныя изысканія и на французскомъ, по испрошеніи предварительнаго согласія Г. Попечителя Округа и съ одобрѣнія Цензуры.

8. Независимо отъ занятій собственно по части Археологіи, Коммиссія будетъ издавать разные акты, привиллегіи и документы (относящіеся къ общей исторіи здѣшняго края, или же, въ частности, служащія поясненіями или матеріаломъ къ исторіи отдѣльныхъ царствованій, храмовъ, городовъ, мѣстечекъ, цѣховъ) и біографіи замѣчательныхъ людей. Такого рода акты, извлекаемые преимущественно изъ хранящихся въ Виленскомъ Центральномъ Архивѣ, по предварительномъ сношеніи съ Архиваріусомъ Центральнаго Архива, а также изъ монастырскихъ и другихъ библіотекъ и архивовъ, будутъ издаваемы, по примѣру Археографическихъ Коммиссій, существующихъ въ С. Петербургѣ и Кіевѣ, на томъ языкѣ, на которомъ писаны подлинники, съ присовокупленіемъ только нужныхъ поясненій, и съ приложеніемъ древнихъ плановъ, снимковъ подписей, печатей и т. п.

9. Коммиссія будетъ удовлетворять всѣ требованія Правительственныхъ мѣстъ и лицъ, а также ученыхъ обществъ, касательно объясненій разныхъ древнихъ памятниковъ искусствъ, или предметовъ открытыхъ въ курганахъ и вообще отвѣчать на всѣ предложенія и запросы по всѣмъ отраслямъ Археологіи.

10. Коммиссія будетъ принимать для прочтенія, переписки, перевода и объясненія всякаго рода акты и документы писанные на языкахъ древне-Еврейскомъ, древне-Татарскомъ (употребляемомъ здѣшними Караимами), Старословянскомъ, Латинскомъ, а равно и рукописи писанныя стариннымъ не для всѣхъ доступнымъ почеркомъ. Мѣра сія окажется весьма полезною не только для Правительственныхъ мѣстъ, нерѣдко встрѣчающихъ затрудненіе въ прочтеніи и переводѣ древнихъ актовъ и грамотъ, но и для частныхъ лицъ владѣющихъ разными привилегіями, недоступными для нихъ по языку или почерку. Въ сихъ же видахъ любознательные люди могутъ присылать съ просьбою объясненій неудобопонятныя для нихъ монеты, медали, печати, въ слѣпкахъ или подлинникахъ, а также снимки надгробныхъ и другихъ надписей, нерѣдко встѣчаемыхъ на стѣнахъ хра-

ciekawsze i we francuzkim, wyjednawszy poprzednio zgodzenie się Pana Kuratora Okręgu i approbatę Cenzury.

8) Niezależnie od prac po części właściwéj Archeologii, Kommissya będzie ogłaszać rozmaite akta, przywileje i dokumenta, tyczące się powszechnéj historyi tutejszéj prowincyi, lub mogące służyć za materjał wyjaśniający historję szczególnych panowań, świątyń, miasteczek, rzemieślniczych cechów i biografij znakomitych ludzi. Tego rodzaju akta, czerpane głównie ze znajdujących się w Wileńskiém centralném Archiwum, za poprzedniczém skommunikowaniem się z Archiwistą tegoż Archiwum, oraz z klasztornych i innych bibliotek i archiwów, będą się wydawały na wzór aktów Archeograficznych Kommissyj, będących w Sankt-Petersburgu i Kijowie, w tym języku, w którym są pisane oryginały, z dodaniem tylko potrzebnych objaśnień i dołączeniem dawnych planów, facsimilów podpisów, pieczęci i t. p.

9. Kommissya będzie zaspokajać żądania rządowych miejsc i osób, oraz towarzystw uczonych we względzie wyjaśnienia różnych starożytnych pomników sztuk lub przedmiotów wyszukanych w kurhanach, i w ogóności odpowiadać na zapytania we wszystkich gałęziach Archeologii.

10. Kommissya będzie przyjmować dla wyczytania, przepisania, tłumaczeń i objaśnień wszelkiego rodzaju akta i dokumenta pisane w językach staro-hebrajskim, staro-tatarskim (którego używają dzisiejsi Karaimi), staro-słowiańskim, łacińskim, oraz manuskrypta pisane charakterem staroświeckim, nie dla każdego dostępnym. Środek ten okaże się wielce pożytecznym nietylko dla miejsc rządowych, często spotykających trudność w wyczytaniu i tłumaczeniu dawnych aktów i dyplomatów, lecz i dla osób prywatnych, posiadających rozmaite przywileje, niezrozumiałe dla nich z powodu języka lub charakteru. Osoby chcące wiedzieć, będą mogły w ten sposób udawać się tu z prośbą o objaśnienie monet, medalów, pieczęci, przysyłając je w odciskach lub w oryginałach, a także przerysy grobowych i innych napisów, które się często spotykają na ścianach świątyń i rozmaitych budowli, na kamieniach, kamiennych taflach, i t. p.

мовъ и разныхъ зданій, на камняхъ, каменныхъ доскахъ и т. п.

11. На днѣ рѣкъ, въ особенности Виліи и Нѣмана, должно быть до сихъ поръ множество языческихъ идоловъ и другихъ предметовъ, имѣющихъ миѳологическое значеніе; ибо извѣстно, что при обращеніи язычниковъ въ христіанскую вѣру, предметы сіи преимущественно бросались въ рѣки: по этому Коммиссія приметъ съ своей стороны зависящія мѣры, чтобы при предполагаемой очисткѣ этихъ рѣкъ, если таковая осуществится для устройства пароходнаго сообщенія, извлечь эти драгоцѣнныя остатки древняго міра. При Археологическихъ же поискахъ обратитъ особенное вниманіе на подземелья, пещеры, разныя отверстія въ горахъ, гдѣ тоже могутъ таиться подобные предметы.

12. Со временемъ, когда дѣйствіями Коммиссіи собраны будутъ достаточные матеріалы и приведены въ ясность всѣ археологическіе памятники въ западномъ краѣ, представится возможность составить археологическій Словарь всѣхъ сихъ памятниковъ. Присоединивъ же къ оному свѣдѣнія историческія и статистическія и включивъ прочія жилыя мѣста, хотя и ничѣмъ незамѣчательныя по археологической части, можетъ составиться единственный въ своемъ родѣ Географическій Словарь, столь необходимый нетокмо при ученыхъ занятіяхъ, но даже и для всякаго образованнаго человѣка.

13. Коммиссія будетъ имѣть постоянныя сношенія со всѣми учеными обществами въ Россіи по изысканіямъ древностей и будетъ сообщать имъ о результатахъ своихъ розысканій, такъ, чтобы соединенными трудами содѣйствовать скорѣйшему и полному разъясненію Литовско-Славянской старины.

14. Ежели въ послѣдствіи времени настоящая Программа потребуетъ какихъ либо дополненій или измѣненій въ общемъ планѣ предстоящихъ занятій Коммиссіи; то, послѣ окончательнаго образованія состава ея, Коммиссія незамедлитъ представить о томъ, чрезъ посредство Г. Попечителя Виленскаго Учебнаго Округа, на благоусмотрѣніе Г. Министра Народнаго Просвѣщенія.»

Программа сія, какъ Его Превосходительствомъ Г. Управляющимъ Округомъ, такъ и всѣми Членами найдена вполнѣ

11. Na dnie rzek, mianowicie Wilii i Niemna, powinno się dotąd znajdować mnóstwo pogańskich bożków lub innych przedmiotów mitologicznego znaczenia: wiadomo bowiem, że przy nawróceniu pogan na wiarę chrześcijańską podobne rzeczy do rzek się rzucały; przeto Kommissya przedsięweźmie zależące od siebie środki, aby przy mającém nastąpić oczyszczeniu tych rzek dla nawigacji parowéj, wydobyć te szacowne relikwije starożytnego świata. Zaś przy archeologicznych poszukiwaniach, zwróci szczególną uwagę na podziemia, pieczary, różne otwory w górach, gdzie także mogą się kryć podobne przedmioty.

12. Gdy z czasem będą przez Kommissyę zebrane dostateczne materjały i wyświetlą się wszystkie archeologiczne pamiętniki zachodnich prowincyj, będzie można ułożyć słownik starożytniczy ich pamiątek. Dołączywszy doń historyczne i statystyczne wiadomości, i dodawszy inne miejsca zamieszkałe, lubo niemające archeologicznego znaczenia, da się ułożyć jedyny w swoim rodzaju archeologiczny słownik, niezbędny nietylko przy pracach naukowych, lecz i do codziennego użycia ludzi oświeconych.

13. Kommissya zawiąże stałe stosunki ze wszystkiemi w Rossyi naukowemi Towarzystwami, których celem są starożytnicze poszukiwania, będzie udzielać im wiadomości o rezultatach swéj pracy, aby wspólnemi siłami tém prędzéj wyjaśnić Litewsko-słowiańską starożytność.

14. Jeśliby w ogólnym planie przyszłych prac Kommissyi wynikła z czasem potrzeba dopełnienia lub zmiany obecnego programmatu, Kommisya za pośrednictwem Kuratora Wileńskiego Naukowego Okręgu, złoży swe przedstawienie na uwagę Ministra Narodowego Oświecenia.»

Tak JW. Zarządzający Naukowym Okręgiem, jako i wszyscy Członkowie znaleźli, że obecny programmat zupełnie odpowiada swo-

удовлетворительною и обнимающею всѣ предметы входящіе въ составъ Археологіи.

За симъ, по надлежащемъ обсужденіи, въ засѣданіи семъ положено: 1) Публичный актъ открытія Музеума назначить 19 Февраля; 2) опредѣлить 11 число каждаго мѣсяца для засѣданій; и 3) назначить два дня въ недѣлю для входа публики въ Музеумъ, именно Воскресенье, съ 12-ти до 4-хъ часовъ по полудни, и въ Среду съ 10-ти до 2-хъ часовъ. *)

Въ заключеніе засѣданія, Дѣйст. Членъ М. М. *Гусевъ* произнесъ слѣдующее привѣтствіе Г. Предсѣдателю Коммиссіи:

«Позвольте мнѣ, Графъ, хотя младшему въ почетной средѣ избранныхъ Вами Членовъ и, конечно, менѣе другихъ достойному судить о Вашихъ заслугахъ, въ краткихъ словахъ выразить, на сколко я понимаю, значеніе нашего перваго собранія— для Васъ самихъ, почтенный Предсѣдатель, какъ счастливаго и единственнаго виновника настоящаго ученаго торжества.

«Тому, кто посвятилъ себя наукѣ, и, непрерывно работая для нея, всѣ, съ немалымъ трудомъ и самопожертвованіемъ собранныя сокровища и весь обильный запасъ своего знанія принесъ на пользу общую,—тому, мнѣ кажется, не можетъ быть другой, болѣе высокой награды, какъ только услышать отъ своихъ собратовъ справедливую оцѣнку величности той жертвы и чувствовать живую радость, видя исполненіе своихъ долголѣтнихъ усилій. Есть еще одна завидная награда для каждаго дѣятеля на пользу общую: это, благодарная память и уваженіе къ самому имени, даже въ отдаленномъ потомствѣ.

«Графъ! отъ полнаго сердца привѣтствую Васъ среди этаго новаго, созданнаго Вами пріюта наукѣ, и увѣренъ, что всѣ почтенные Сочлены, вмѣстѣ со мною, признаютъ, что Вы пріобрѣли нынѣ неоспоримое право на названную мною награду — и въ признательности современниковъ и въ памяти потомства.»

Всѣ Члены Коммиссіи, глубоко сочувствуя правдивымъ словамъ своего сочлена, соединились съ достойнымъ Начальникомъ своимъ, Его Превосходит. Э. А. *Груберомъ*,

*) По 11-ое Іюня всѣхъ посѣтителей было 2357 муж. и 1074 жен. пола.

jemu celowi i obejmuje wszystko, co wchodzi do składu Archeologii.

Po należytém przeto roztrząśnieniu, na obecnéj sessyi postanowiono: 1) Publiczny akt otwarcia Muzeum odbyć w dniu 19-m Lutego; 2) jedenasty dzień każdego miesiąca naznaczyć na posiedzenia Członków; 3) wskazać dwa dni w tygodniu, w których publiczność będzie mogła zwiedzać Muzeum, mianowicie: w niedzielę od godziny 12-téj do 4-téj po południu, a we środę od 10-téj zrana do 2-giéj po południu. *)

Na zakończenie posiedzenia, Rzeczywisty Członek *M. Gusiew* wyrzekł następne powitanie Prezesa Kommissyi:

«Pozwól mi, P. Hrabio, abym lubo najmłodszy z szanownego grona wybranych przez Was Członków, a tém samém mniéj dostojny niż drudzy, w krótkich słowach wyraził, o ile pojmuję, znaczenie piérwszego naszego zgromadzenia się, dla Ciebie samego, czcigodny Prezesie, jako szczęśliwego i jedynego sprawcy obecnéj naukowéj uroczystości.

«Dla tego, kto się poświęcił nauce, i pracując na jéj polu bez przerwy, z niemałym trudem i zaparciem się siebie, zebrane skarby i bogaty zapas swéj wiedzy oddał na społeczny pożytek — dla tego, jak sądzę, nie masz wyższéj i dostojniejszéj nagrody, jak słyszéć od współbraci sprawiedliwe ocenienie wielkości téj ofiary i uczuwać żywą radość, widząc uwieńczonémi swe długoletnie usiłowania. Jest jeszcze jedna godna zazdrości nagroda dla każdego, kto działa na społeczną korzyść: tą nagrodą jest wdzięczna pamięć i cześć dla imienia kiedyś w dalekiéj potomności.

«Hrabio, w tém nowém któreś stworzył schronieniu nauki, witam Was pełném sercem, w mocném przekonaniu, że wszyscy szanowni Wspól-członkowie wyznają ze mną, żeś nabył niewątpliwe prawo do nagrody, o któréj wspomniałem — do wdzięczności współczesnych, do pamięci potomnych.»

Wszyscy Członkowie Kommissyi, czując głęboką prawdę tych wyrazów, wspólnie ze swym Naczelnikiem *JW. Gruberem* złożyli serdeczne dzięki *Hr. Tyszkiewiczowi*, który

*) Do dnia 11 Czerwca było osób odwiedzających Muzeum: płci męzkiéj 2357, żeńskiéj 1074.

для принесенія душевной благодарности Графу *Тышкевичу*, неутомимыми трудами и пожертвованіемъ въ теченіи многихъ лѣтъ нагроможденныхъ сокровищъ, положившему основный камень сему новому пріюту науки.

Послѣ подробнаго разсмотрѣнія Г. Управляющимъ Округомъ всѣхъ коллекцій въ Музеумѣ находящихся, и по окончаніи засѣданія, всѣ Члены Коммиссіи отправились на квартиру Его Превосходительства для изъявленія благодарности за благосклонное участіе, оказанное имъ при открытіи занятій этого новаго ученаго учрежденія.

IV.

ВТОРОЕ ЗАСѢДАНІЕ

11-го Февраля 1856.

Предсѣдатель Коммиссіи представилъ проэктъ отчеканки медали въ память основанія Музеума древностей въ Вильнѣ. Рисунокъ ея слѣдующій: на лицевой сторонѣ, гербы четырехъ губерній Виленскій Учебной Округъ составляющихъ и годъ «1855», а на оборотѣ надпись «Augustissimo ALEXANDRO II. Caesare Imperante Musaeum Archaeologicum conditum Vilnae» т. е. Въ Царствованіе Всеавгустѣйшаго Государя Императора АЛЕКСАНДРА II. Музеумъ древностей основанъ въ Вильнѣ. Положено: представить о семъ Г. Управляющему Округомъ для испрошенія разрѣшенія Высшаго Начальства.

По случаю непредвиденныхъ обстоятельствъ, съ разрѣшенія Г. Управляющаго Округомъ, публичный актъ открытія Музеума древностей положено отсрочить на радостный Высокоторжественный день Рожденія Его Императорскаго Величества, т. е. 17 Апрѣля.

Дѣйствительный Членъ Прелатъ *Гербуртъ* представилъ труды свои, начатые еще въ 1835 г., и заключающіе матеріалы для исторіи Церкви въ Литвѣ, разные дипломы, привилегіи и жалованныя королевскія грамоты разнымъ церквамъ, монастырямъ и другимъ учрежденіямъ съ 1387 года, которые предполагаетъ довести до 1800 года; о продолженіи труда своего онъ обѣщалъ по временахъ доводить до свѣдѣнія Коммиссіи.

niezmordowaną pracą i ofiarą przez długie lata nagromadzonych skarbów, położył węgielny kamień temu nowemu schronieniu nauki.

Po szczegółowém obejrzeniu JW. Zarządzającego Okręgiem wszystkich zawierających się w Muzeum kollekcyj i po zamknięciu posiedzenia, Kommissya udała się do mieszkania tegoż JW. Zarządzającego Okręgiem, aby mu złożyć dzięki za współczucie, które okazał przy otwarciu téj nowéj naukowéj instytucyi.

IV.

POSIEDZENIE DRUGIE

(*d. 11 Lutego 1856.*)

Prezes Kommissyi przedstawił projekt wybicia medalu na pamiątkę ustanowienia Muzeum Starożytności w Wilnie. Rysunek tego medalu jest następny: na głównéj stronie herby czterech gubernij składających Wileński Naukowy Okręg i rok 1855: na odwrotnéj stronie napis: «Augustissimo ALEXANDRO II. Caesare Imperante Museum Archaelogicum conditum Vilnae; to jest: za Panowania Najjaśniejszego ALEXANDRA II. Muzeum Starożytności założone w Wilnie.» Postanowiono: przedstawić ten projekt P. Zarządzającemu Okręgiem, dla wyjednania approbaty u Wyższéj Zwierzchności.

Dla okoliczności nieprzewidzianych, zgodnie z potwierdzeniem P. Zarządzającego Naukowym Okręgiem, postanowiono: Akt publiczny otwarcia Muzeum odłożyć do radośnéj i uroczystéj rocznicy urodzin Jego Cesarskiej Mości, to jest: do dnia 17 Kwietnia.

Członek Rzeczywisty Prałat *Herburt* przedstawił swe prace rozpoczęte jeszcze w r. 1835, zawierające materjały do Historyi Kościoła w Litwie, rozmaite dyplomata, przywileje i reskrypta królewskie nadane różnym kościołom, klasztorom i innym instytucyom, od 1387 roku, które postanowił doprowadzić do 1800, obowiązując się i nadal zawiadamiać Kommissyę o postępie swéj pracy.

Г. Предсѣдатель объявилъ присутствующимъ о сдѣланномъ имъ представленіи Г. Управляющему Округомъ на счетъ исходатайствованія разрѣшенія о передачѣ въ вѣдѣніе Коммиссіи актовъ подпрефектуръ бывшаго здѣсь въ 1812 году Французскаго Правительства, хранящихся нынѣ безъ всякаго употребленія при дѣлахъ Уѣздныхъ Предводителей Дворянства во всѣхъ четырехъ губерніяхъ здѣшняго Учебнаго Округа. Кромѣ того объявилъ, что желая воспользоваться всевозможными средствами, могущими послужить къ успѣшному развитію дѣйствій Коммиссіи и къ обогащенію какъ Музеума, такъ и самой науки новыми открытіями, Г. Предсѣдатель, извѣстивъ ГГ. Начальниковъ губерній Виленской, Гродненской, Минской и Ковенской объ открытіи дѣйствій Высочайше утвержденной Коммиссіи, просилъ зависящаго распоряженія, чтобы, при производствѣ археологическихъ поисковъ въ предѣлахъ сихъ губерній, мѣстныя Полиціи оказывали возможное содѣйствіе.

По произведенной балотировкѣ, избраны въ Дѣйствительные Члены: б. Библіотекарь Виленскаго Университета, авторъ Библіографическаго Очерка Адамъ *Іохеръ;* въ Почетные Члены: Помѣщикъ Эдуардъ *Ромеръ;* въ Члены Сотрудники: Каноникъ-Коадюторъ Виленской Каѳедры, Настоятель Моссаржскаго прихода, Ксендзъ Александръ *Важинскій;* Редакторъ Виленскаго Вѣстника Антонъ Эдуардъ *Одынецъ;* Авторъ Исторіи Польской Литературы Лудовикъ *Кондратовичъ* (Владиславъ Сырокомля) и Гавріилъ *Фирковичъ.*

Въ заключеніе, прочитанъ списокъ различныхъ приношеній, поступившихъ въ Музеумъ въ теченіи минувшаго мѣсяца.

Prezes zawiadomił obecnych o uczynioném przezeń przedstawieniu JW. Zarządzającemu Naukowym Okręgiem, względem oddania w wiedzę Kommissyi, jako materjałów historycznych, Aktów Podprefektur byłego tutaj w 1812 rządu Francuzkiego, a które bez żadnego użytku zachowują się przy sprawach powiatowych Marszałków Szlachty we wszystkich guberniach Naukowego Okręgu. Nadto oświadczył, że chcąc korzystać ze wszystkich środków silniejszego rozwoju prac Kommissyi i wzbogacenia tak Muzeum jako i saméj nauki przez nowe odkrycia, Prezes zawiadomiwszy Naczelników Wileńskiéj, Grodzieńskiéj, Mińskiéj i Kowieńskiéj gubernij o otwarciu działań Najwyżéj zatwierdzonéj Kommissyi, prosił o zależne od nich rozporządzenia, aby przy poszukiwaniach archeologicznych w granicach tych gubernij, miejscowe policye okazywały swe współdziałanie.

Stosownie do wotów wybranymi zostali— na Członków Rzeczywistych: b. Bibliotekarz Wileńskiego Uniwersytetu, autor *Obrazu Bibliograficznego*, Adam *Jocher;* na Członków honorowych: Obywatel Edward *Romer;* na Członków Współpracowników: Kanonik Koadjutor Wileńskiego Katedralnego Kościoła, Proboszcz Kościoła w Mossarzu, X. Alexander *Ważyński;* Redaktor Kuryera Wileńskiego Antoni Edward *Odyniec;* Autor Dziejów Literatury Polskiéj Ludwik *Kondratowicz* (Władysław Syrokomla) i Gabryel *Firkowicz.*

Nakoniec przeczytano spis rozlicznych ofiar, które wpłynęły do Muzeum w ubiegłym miesiącu.

V.

ТРЕТІЕ ЗАСѢДАНІЕ

(11-го Марта 1856 года.)

Предсѣдатель Коммиссіи объявилъ присутствующимъ, что Программа дѣйствій Коммиссіи утверждена безъ измѣненія Г. Министромъ Народнаго Просвѣщенія, о чемъ и получено предложеніе Г. Управляющаго Округомъ. Положено: принять ее къ непреложному исполненію, а между тѣмъ объявить чрезъ посредство Виленскаго Вѣстника, что по смыслу 10 ст. сей Про-

V.

POSIEDZENIE TRZECIE

(11 Marca 1856 roku.)

Prezes Kommissyi objawił obecnym, że Programmat działań Kommissyi uzyskał bez zmiany zatwierdzenie Pana Ministra Narodowego Oświecenia, o czém otrzymano kommunikacyę Pana Zarządzającego Naukowym Okręgiem. Postanowiono: przyjąć ten Programat do niezmiennego wypełnienia, a tymczasem ogłosić za pośrednictwem Kuryera Wileńskiego, że stosownie do § 10-go tego Pro-

граммы Коммиссія будетъ принимать для прочтенія, перевода, и надлежащаго объясненія всѣ древніе акты и привиллегіи, писанные на древне-Татарскомъ, древне-Еврейскомъ, Славянскомъ, Литовскомъ и Латинскомъ языкахъ; равнымъ образомъ будетъ разсматривать и объяснять неудобопонятныя печати, медали и монеты, присовокупивъ въ семъ объявленіи слѣдующее: «Полагая соотвѣтственнымъ сообщить о семъ всѣмъ сословіямъ жителей четырехъ губерній, составляющихъ Виленскій Учебный Округъ, Предсѣдатель Коммиссіи считаетъ долгомъ присовокупить, что каждый документъ, или другой предметъ, присутственными или судебными мѣстами, обществами или частными лицами сообщенный, оффиціально или при частномъ письмѣ присланный (для большей вѣрности въ страховомъ конвертѣ), съ надлежащею точностію переписанный и объясненный, будетъ возвращенъ по принадлежности въ подлинникѣ съ точною копіею, за подписью и съ приложеніемъ печати Коммиссіи. Находя сей способъ весьма полезнымъ и для многихъ часто необходимымъ, Коммиссія, полагаясь на совершенное знаніе своего дѣла, льститъ себя надеждою, что вполнѣ оправдаетъ довѣріе, и проситъ, чтобы имена, фамиліи и постоянное мѣсто жительства присылающихъ обозначаемы были ясно и четкимъ почеркомъ.»

Дѣйствительному Члену I. И. *Крашевскому*, поручено составить Руководство для производящихъ археологическіе поиски.

Члену-Сотруднику, Оберъ-Суперъ-Интенденту Степану *Липинскому* поручено расмотрѣть и сличить съ подлинникомъ переводъ съ нѣмецкаго весьма важнаго для Археологіи сѣверныхъ государствъ сочиненія о Скандинавской Археологіи, подъ заглавіемъ: *Leitfaden zur Nordischen Alterthumskunde herausgegeben von der Königlichen Gesellschaft für Nordische Alterthumskunde.— Kopenhagen 1837.*

Члену-Сотруднику Ксендзу А. *Важинскому* поручено описаніе священныхъ медальоновъ, коихъ рисунки хранятся въ Музеумѣ.

По произведенной балатировкѣ избраны Почетными Членами: Вилейскій уѣздный Предводитель Дворянства Мечиславъ Игнатьевичъ *Тукалло* и Помѣщикъ Іосифъ Андреевичъ *Снядецкій;* Членомъ Сотрудникомъ — Помѣщикъ Антонъ *Залескій.*

grammatu, Kommissya będzie przyjmować dla odczytywania, tłumaczenia i należytych objaśnień, wszystkie stare akta i przywileje pisane w językach Staro-Tatarskim, Staro-Hebrajskim, Słowiańskim, Litewskim i Łacińskim; niemniéj rozpatrywać i objaśniać trudne do wycyfrowania pieczęcie, medale i monety. Do takowego ogłoszenia dodano: «Uważając za stosowne zawiadomić o tém wszystkie klassy mieszkańców cztérech gubernij, składających Wileński Naukowy Okręg, Prezes Kommissyi uważa za obowiązek dodać, iż każdy dokument lub inny przedmiot zakomunikowany od władz rządowych lub sądowniczych, od towarzystw lub osób prywatnych, przysłany urzędowie lub przy prywatném piśmie (dla większéj pewności w kopercie assekurowanéj, въ страховомъ конвертѣ) z należytą dokładnością przepisany i objaśniony, zwrócony będzie komu się należy w oryginale, wespół z dokładną kopiją za podpisem i pieczęcią Kommissyi. Znajdując ten środek pożytecznym i dla wielu niezbędnym, Kommissya licząc na dokładną znajomość swojego przedmiotu, pochlebia sobie, iż w zupełności odpowié zaufaniu; przy czém uprasza, aby imiona, nazwiska i stałe miejsce pobytu osób przysyłających oznaczone były dokładnie i czytelnie.»

Rzeczywistemu członkowi Józefowi Ignacemu *Kraszewskiemu* poruczono ułożenie: Skazówki dla czyniących archeologiczne poszukiwania.

Członkowi-Współpracownikowi Ober-Super-Intendentowi, Stefanowi *Lipińskiemu*, poruczono rozpatrzyć i porównać z oryginałem przekład z niemieckiego dzieła, ważnego dla archeologji państw północnych, pod tytułem: *Leitfaden zur Nordischen Alterthumskunde, herausgegeben von der Königlichen Gesellschaft für Nordische Alterthumskunde. Kopenhagen 1837.*

Członkowi Współpracownikowi Xiędzu Aleksandrowi *Ważyńskiemu*, polecono opisanie świętych medalów, których wizunki konserwują się w Muzeum.

Skutkiem głosowania wybrani zostali na Członków honorowych: Wilejski powiatowy Marszałek, Mieczysław *Tukałło* i obywatel Józef *Śniadecki;* zaś na Członka Współpracownika obywatel Antoni *Zaleski.*

Въ заключеніе прочитанъ былъ списокъ приношеній поступившихъ отъ разныхъ лицъ въ теченіи прошлаго мѣсяца.

VI.

ЧЕТВЕРТОЕ, ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ЗАСѢДАНІЕ

(31-го Марта 1856 года.)

Въ этомъ засѣданіи разсмотрѣны статьи предназначенныя для прочтенія на публичномъ Актѣ 17 Апрѣля; а равно составлена Программа сего Акта, каковая представлена на утвержденіе Г. Управляющаго Округомъ и Его Превосходительствомъ одобрена.

VII.

ПУБЛИЧНЫЙ АКТЪ

ОТКРЫТІЯ МУЗЕУМА ДРЕВНОСТЕЙ ВЪ ВИЛЬНѢ.

(17-го Апрѣля 1856 года.)

Въ Высокоторжественный день Рожденія Его Императорскаго Величества 17 Апрѣля 1856 года совершилось въ г. Вильнѣ открытіе Музеума Древностей по предварительно начертанной Программѣ. Событіе сіе останется на всегда незабвеннымъ для жителей западныхъ губерній, какъ память великой Монаршей милости, даровавшей намъ новое ученое учрежденіе, долженствующее споспѣшествовать ближайшему изученію сего края, столь любопытнаго въ историческомъ отношеніи и котораго судьбы столь родственны съ общими судьбами Славянскихъ племенъ.

Въ этотъ день, въ часъ по полудни прибыли въ залу Музеума: Его Высокопревосходительство Генералъ-Губернаторъ, Генералъ-Адъютантъ Владиміръ Ивановичъ *Назимовъ*, Высокопреосвященный Іосифъ Митрополитъ Литовскій и Виленскій, Преосвященный Виленскій Р. К. Епископъ Венцеславъ *Жилинскій* (нынѣ Митрополитъ Р. К. Церквей въ Россіи, Могилев-

Nakoniec przeczytano listę ofiar, które od różnych osób postąpiły do Muzeum w przeciągu zeszłego miesiąca.

VI.

POSIEDZENIE CZWARTE NADZWYCZAJNE

(Dnia 31 Marca 1856 roku)

Na tém posiedzeniu rozpatrzono artykuły mające się czytać na publicznym Akcie dnia 17 Kwietnia, oraz ułożono Programmat tego Aktu, który przedstawiony Panu Zarządzającemu Naukowym Okręgiem, uzyskał jego potwierdzenie.

VII.

A K T

PUBLICZNEGO OTWARCIA MUZEUM STAROŻYTNOŚCI W WILNIE

(Dnia 17 Kwietnia 1856.)

W dniu uroczystym Urodzin Jego Cesarskiej Mości, 17 Kwietnia 1856, miało miejsce w Wilnie otwarcie Muzeum Starożytności, wedle poprzedniczo skréślonego Programmatu. Wypadek ten pozostanie na zawsze niezapomnianym dla mieszkańców zachodnich gubernij, jako pamiątka łaski Monarchy, która nadała nam nową naukową Instytucyę, mającą służyć do bliższego zbadania téj prowincyi, tak godnéj uwagi pod względem historycznym i któréj losy tak są pokrewne z ogólnemi losami plemion Słowiańskich.

W tym dniu o godzinie piérwszéj po południu, przybyli do sali Muzeum: JW. Jenerał-Gubernator Jenerał-Adjutant Włodzimiérz *Nazimow;* JW. *Józef* Metropolita Litewski i Wileński; JW. Wileński Rzymsko-Katolicki Biskup Wacław *Żyliński* (obecnie Metropolita Rzymsko-Katolickich Kościołów w Rossyi, Arcybiskup Mohylowski), Jenerałowie Orszaku Jego Cesarskiej Mości *Musin-*

скій Архіепископъ), Свиты Е. В. Генералъ-Маіоры *Мусинъ-Пушкинъ* и *Гечевичъ*, Духовные, Военные и Гражданскіе Чиновники, бб. Профессоры Виленскаго Университета, Начальники и Наставники разныхъ учебныхъ заведеній въ Вильнѣ. дворяне, ученые, литераторы, артисты и почетнѣйшее купечество, всего приглашенныхъ до 300 человѣкъ. Насупротивъ входа, подъ бюстомъ Государя заняли мѣста Почетнѣйшіе Посѣтители, по правую сторону Члены Коммиссіи, а далѣе и съ другихъ двухъ сторонъ, прочіе посѣтители. Позади Членовъ стали начальники городскихъ цѣховъ съ ихъ знаменами и булавами, т. е. знаками ихъ достоинствъ, составляющими нынѣ археологическую рѣдкость; ибо нѣкоторыя изъ нихъ относятся еще къ эпохѣ первоначальнаго введенія здѣсь Магдебургскаго права, т. е. ко временамъ Ягайлы; по лѣвую же сторону, за крѣслами посѣтителей стояли воспитанники разныхъ учебныхъ заведеній въ Вильнѣ. Актъ открытъ былъ рѣчью Предсѣдателя Коммиссіи и Попечителя Музеума Графа *Тышкевича*. Потомъ Дѣйствительные Члены А. К. *Киркоръ* и Дѣйст. Ст. Сов. П. В. *Кукольникъ* читали разсужденія, первый, подъ заглавіемъ: *Значеніе и успѣхи Археологіи въ наше время*, а послѣдній *О пособіяхъ къ дополненію Литовской Исторіи*. Съ послѣдними словами статьи П. В. Кукольника: «Боже! Царя храни!» раздались звуки народнаго гимна исполненнаго здѣшнимъ театральнымъ оркестромъ. Въ заключеніе розданы были всѣмъ присутствовавшимъ печатные экземпляры стихотворенія, написаннаго на польскомъ языкѣ Членомъ Сотрудникомъ Лудовикомъ *Кондратовичемъ*.

Ввечеру, среди общей въ городѣ иллюминаціи, предъ входомъ въ Музеумъ, устроенъ былъ великолѣпный транспарантъ, работы однаго изъ отличныхъ художниковъ, на коемъ изображена лучезарная звѣзда съ вензеловымъ изображеніемъ доблестнаго имени Государя, а въ низу аллегорическія фигуры, бѣгущихъ отъ лучезарной звѣзды, ненависти, мести и разврата.

Puszkin i *Gieczewicz*, Duchowieństwo, Urzędnicy cywilni i wojskowi, Professorowie byłego Wileńskiego Uniwersytetu, Naczelnicy i Nauczyciele różnych Naukowych Zakładów w Wilnie, Szlachta, uczeni, literaci, artyści, znakomitsi ze stanu kupieckiego, w ogóle zaproszonych do 300 osób. Naprzeciw wejścia pod biustem Cesarza zajęli miejsce ważniejsi dygnitarze, po prawéj stronie Członkowie Kommissyi, a daléj i z innych dwóch stron dalsi zaproszeni. Po za Członkami stali naczelnicy miejskich Cechów z właściwemi chorągwiami i buławami, to jest, znakami swojego urzędu, które dzisiaj stanowią rzadkość archeologiczną (albowiem niektóre z nich datują od pierwotnego wprowadzenia tutaj prawa Magdeburgskiego, to jest, od czasów Jagiełły). Z lewéj zaś strony, po za krzesłami gości, stali Uczniowie różnych Zakładów Nakowych w Wilnie. Akt zagajony został mową Prezesa Kommissyi i Kuratora Muzeum Hrabiego *Tyszkiewicza*. Po czém Rzeczywiści Członkowie Adam *Kirkor* i Rzeczywisty Radzca Stanu Paweł *Kukolnik*, czytali rozprawy — piérwszy pod napisem: *Znaczenie i postępy Archeologji w nasze czasy*, a ostatni: *O pomocach do dopełnienia Litewskiéj historyi*. Na ostatnie słowa artykułu P. *Kukolnika*: «Boże, zachowaj Cesarza!» rozległ się hymn właściwy, wykonany przez tutejszą teatralną orkiestrę; a na zakończenie rozdano wszystkim obecnym drukowane exemplarze wiersza napisanego w języku polskim przez Członka Współpracownika Ludwika *Kondratowicza*.

Wieczorem wśród powszechnéj w mieście illuminacyi, przed wejściem do Muzeum urządzono wspaniałe przezrocze, wykonane przez jednego ze znakomitych artystów, na którém wyobrażona promienista gwiazda z cyfrą Cesarza, a u dołu allegoryczne postacie nienawiści, zemsty i rozpusty uciekające od promienistéj gwiazdy.

РѢЧЬ,

ПРОИЗНЕСЕННАЯ ПРЕДСѢДАТЕЛЕМЪ АРХЕОЛОГИЧЕСКОЙ КОММИССІИ И ПОПЕЧИТЕЛЕМЪ МУЗЕУМА ДРЕВНОСТЕЙ ГРАФОМЪ Е. П. *ТЫШКЕВИЧЕМЪ*, ВО ВРЕМЯ ПУБЛИЧНАГО АКТА ОТКРЫТІЯ МУЗЕУМА

(*17-го Апрѣля 1856-го года.*)

Милостивые Государи!

Уже минуетъ годъ съ того памятнаго для насъ дня, когда благополучно Царствующему Государю Императору благоугодно было, утверждая проэктъ положенія для Музеума древностей и Археологической Коммиссіи въ Вильнѣ, упрочить въ нашемъ древнемъ градѣ существованіе сего новаго ученаго учрежденія. Не смотря на то, что внутреннее устройство Музеума было уже окончено къ 1-му Января сего года, публичный Актъ открытія онаго, мы признали соотвѣтсвеннымъ отнести на настоящій день Рожденія Государя Императора, чтобы такимъ образомъ соединить въ воспоминаніи торжественное празднованіе сего дня съ открытіемъ новаго учрежденія, подъ скипетромъ Его Императорскаго Величества возродившагося.

За нѣсколько лѣтъ предъ симъ представляя проэктъ для сихъ учрежденій, я указалъ поводы заставившіе меня обратить вниманіе на множество памятниковъ древности, сокрытыхъ въ землѣ и остававшихся дотолѣ въ неизвѣстности. Я изложу здѣсь въ краткихъ словахъ тѣ побужденія, коими я руководствовался въ моемъ предпріятіи. Въ настоящее время въ цѣломъ свѣтѣ археологическіе труды и поиски обращаютъ на себя особенное вниманіе ученыхъ. Въ Россіи отдѣльныя общества посвятили себя изысканіямъ древностей, особые Музеумы предназначены на сохраненіе уцѣлевшихъ памятниковъ древнихъ искусствъ, ремеслъ, и т. п.; наконецъ въ разныхъ мѣстахъ обширнаго Царства производятся дѣятельные поиски; все сіе вмѣстѣ представляетъ для науки прекрасное и поучительное цѣлое.

Въ нашемъ краѣ, до настоящаго времени, было совсѣмъ иначе. Бывшіе здѣсь публичные кабинеты специяльныхъ предметовъ не обращали вниманія на мѣстныя древности, а нѣсколько частныхъ

MOWA

PREZESA ARCHEOLOGICZNEJ KOMMISSYI I KURATORA MUZEUM STAROŻYTNOŚCI, EUSTACHEGO HRABI *TYSZKIEWICZA*, PODCZAS AKTU PUBLICZNEGO OTWARCIA MUZEUM

(*Dnia 17-go Kwietnia 1856 r.*)

Panowie moi!

Rok upływa od pamiętnéj dla nas chwili, w któréj podobało się Najjaśniejszemu Panu utwierdzając prawidła dla Muzeum Starożytności i Kommissyi Archeologicznéj Wileńskiéj, utrwalić w naszym starożytnym grodzie byt téj nowéj naukowéj Instytucyi. Pomimo ukończenia prac około Muzeum przed piérwszym Stycznia roku bieżącego, osądziliśmy za rzecz stosowną odroczyć Akt publicznego otwarcia do dnia Urodzin Cesarza Jegomości, ażeby złączyć i uświęcić pamięć tego wielkiego wspomnienia z otwarciem zakładu pod Jego berłem wzrosłego.

Przedstawiając przed laty kilką plan obu tych Instytucyj, wytłumaczyłem powody, które mnie skłoniły do zwrócenia uwagi w cztérech Zachodnich gubernjach Cesarstwa, składających Wileński Naukowy Okręg, na mnóstwo pomników sztuki i odgrzebalisk, dotąd w niewiadomości i zapomnieniu pozostałych. Tu pokrótce wyłuszczę pobudki, które mną kierowały. Obecnie, w całym świecie, Archeologiczne poszukiwania i prace, szczególną uczonych zwracają uwagę. W Cesarstwie Rossyjskiém, osobne towarzystwa poświęcone są badaniom Starożytności, osobne Muzea, przechowują ocalone szczątki sztuk i rzemiosł, a w rozmaitych prowincyach tak rozległego Państwa osobne Komiteta Archeologiczne czynnie prowadzą swe poszukiwania, co wszystko stanowi dla nauki całość piękną i nauczającą.

U nas te rzeczy miały się zupełnie inaczéj. Kilka osób prywatnych zbierało osobliwości. Dawniéj gabinety publiczne, specyalnym oddziałom poświęcone, na starożytności krajowe nie zwracały uwagi, a gabinety prywatnych ludzi,

лицъ по собственной склонности занимались собираніемъ достопамятностей. Составленные ими кабинеты, которые еще не вышли изъ нашей памяти, хотя довольно богатые, представляли только безразличный сборъ предметовъ, относящихся до разныхъ эпохъ и народовъ.

Многолѣтній опытъ убѣдилъ меня, сколь недостаточны и безплодны частные труды въ этомъ родѣ; работая отдѣльно, безъ предварительныхъ пособій и общаго плана, несмотря на самыя ревностныя желанія, весьма мало можно успѣть. Для достиженія высокой цѣли, къ которой стремится наука, необходимо, во первыхъ, покровительство со стороны Правительства, во вторыхъ, совокупныя усилія жителей провинціи, основанныя на общественномъ довѣріи; тогда только труды людей хорошо ознакомленныхъ съ предметомъ, руководимые инструкціею утвержденною Правительствомъ, и ни на шагъ отъ нея не отступая, составятъ, такъ сказать, сѣть, связывающую всѣ подобныя учрежденія въ Имперіи и могутъ принести существенную пользу.

Провинціональные музеумы, представляя возможность точнаго и подробнаго изученія положенія края, состоянія искуствъ, ремеслъ и богатства произведеній земли, имѣютъ весьма важное значеніе. Извѣстно, какъ много подобные Музеумы въ разныхъ странахъ Европы содѣйствовали къ составленію подробныхъ статистикъ отдѣльныхъ провинцій. По этому, при чувствительномъ у насъ недостаткѣ въ вѣрныхъ статистическихъ данныхъ, соотвѣтствующихъ нынѣщнимъ требованіямъ науки, подобные Музеумы должны приносить несомнѣнную и весьма большую пользу. Наконецъ, Археологическая Коммиссія, состоя при Учебномъ Округѣ, быть можетъ составляетъ единственное средство къ доставленію удовлетворительныхъ разъясненій во многихъ сомнительныхъ вопросахъ, которые ей будутъ предложены отъ мѣстныхъ властей и ученыхъ обществъ, въ отношеніи познанія и подробнаго описанія края, что до сихъ поръ исполнялось людьми, иногда совешенно незнакомыми съ предметомъ.

Вотъ, Милостивые Государи, соображенія, которыя побудили меня принести на общественную пользу собранныя мною древности и другія ученыя пособія; передавая оныя на попеченіе Правительства, я имѣлъ въ виду не только сохранить ихъ

które naszéj pamięci sięgają, jakkolwiek bogate, były tylko zbiorem rzeczy, do wszystkich ludów i epok odnoszących się.

Długoletnie doświadczenie przekonało mnie jak nieudolném i niekorzystném są prywatne prace w tym rodzaju, bo człowiek jeden pracując na niwie tak rozległéj i bez przygotowawczych pomocy, przy najgorliwszych chęciach sam jeden, może bardzo mało. W dojściu do tego wielkiego celu, potrzeba dwóch rzeczy, Opieki Rządu i usiłowań mieszkańców prowincyi, wspólnego zaufania, i przy staraniu ludzi najbieglėj z naukami obeznanych, nie oddalania się od Instrukcyj danych przez Rząd, a stanowiących jedną sieć i ideę prac podobnych we wszystkich prowincyach Imperium.

Prowincyonalne Muzea niemniéj ważne zajmują stanowisko, w ścisłém i drobiazgowém poznaniu kraju, sztuk i płodów ziemi. Wiemy o ile podobne Muzea w innych krajach Europy i jak skutecznie przyczyniły się do utworzenia Statystyki i opisań pod rozmaitemi względami szczególnych prowincyj. Muzea więc podobne tém u nas mogą być pożyteczniejsze, im więcéj czuć się daje brak Statystyki, podług form i rozmiarów dzisiaj przez tę naukę wymaganych. Naostatek, Kommissya taka przy Naukowym Okręgu jest jedynym może środkiem w celu zbierania objaśnień żądanych przez Władze i naukowe korporacye, inaczéj często prowadzonych przez ludzi zupełnie obcych naukom i znajomości opisywanych przedmiotów.

To przekonanie, Panowie moi, było powodem, ażebym nagromadzone moje zbiory naukowe na publiczny ofiarował pożytek, a oddając je pod Opiekę Rządu nie tylko od roztraty zabezpieczył, ale widząc tę Instytucyę na stałych podstawach ukonstytuowaną,

отъ растраты, но и получить надежное ручательство преуспѣянія и постояннаго обогащенія ихъ въ будущемъ.

Непрерывныя приношенія, поступающія сюда со дня открытія Коммиссіи почти ежедневно, вниманіе ученыхъ обществъ, обратившихся къ намъ съ разными вопросами, тысячи лицъ посѣщающихъ Музеумъ и готовность приносить матеріальныя пособія, все это ясно доказываетъ дѣйствительную пользу и своевременность сихъ учрежденій въ здѣшнемъ краѣ. По этому, мнѣ кажется, что ожидаемые полезные плоды трудовъ нашихъ и въ будущемъ не подлежатъ никакому сомнѣнію. По мѣрѣ приготовленія и сообразно съ матеріальными средствами, публикованіе Коммиссіею археологическихъ розысканій укажетъ тѣ сокровища, которыя Литва ревниво сохраняетъ въ своихъ курганахъ, городищахъ, въ своихъ церквахъ и Монастыряхъ, въ замкахъ и костельныхъ памятникахъ. Хранящіеся здѣсь важные матеріалы по части археографіи дадутъ возможность издавать въ свѣтъ древніе акты и привиллегіи, которые многое объяснятъ въ исторіи городовъ, развитіи торговли и промышленности, нравахъ и обычаяхъ народныхъ. По причинѣ разныхъ мѣстныхъ обстоятельствъ, ставящихъ въ этомъ отношеніи край нашъ въ исключительное положеніе, множество разныхъ драгоцѣнныхъ актовъ и дипломовъ, разбросанныхъ въ разныхъ мѣстахъ у частныхъ лицъ и остававшихся до селѣ по большей части разрозненными и потому безполезными, нынѣ уже начинаютъ скопляться въ этомъ предназначенномъ для нихъ хранилищѣ. Наконецъ обнародованіе, по временахъ, статистическихъ данныхъ представитъ богатый матеріалъ для занимающихся симъ предметомъ.

Виленская Археологическая Коммиссія охотно посвятитъ свое время, достояніе и всѣ ученыя пособія строгому исполненію своихъ обязанностей, постоянному труду и самоотверженію.

Обращаясь наконецъ къ самому себѣ, какъ положившему первый основный камень сихъ учрежденій, видя исполненіе своихъ долговременныхъ усилій, и въ эту минуту переживая радостнѣйшій день въ моей жизни, дерзаю выразить здѣсь мою искренно-вѣрноподданническую благодарность Всемилостивѣйшему Государю нашему и молить Бога, чтобы въ предназначенные еще мнѣ дни жизни я могъ

wzrost jéj i wzbogacenie się na przyszłość zapewnił.

Od dnia otwarcia Kommissyi, ofiary które tu postąpiły, towarzystwa naukowe, które ku nam się zwróciły w swych potrzebach, tysiące odwiedzających osób, gotowość niesienia pomocy materjalnéj, wszystko to dowodzi jasno o rzeczywistéj wartości tych zakładów, o ich odpowiadaniu wymaganiom czasu, słowem o potrzebie ich w téj prowincyi. To też owoce prac i trudów naszych, zdają się i na przyszłość nie podlegać wątpliwości. Wydawane w miarę przygotowania materjałów i środków materjalnych, archeologiczne badania, odkryją te skarby, które Litwa w swych kurhanach i horodyszczach, w swych Kościołach i Monastyrach, w zamkach i pomnikach kościelnych pod względem sztuki zawiera. Archeograficzne prace zbyt tu bogate znajdując źródła, ogłoszą ważne pod względem miast, handlu, produkcyi i obyczajów krajowych akta i dyplomata. Rozrzucone często pojedyńczo i po rękach prywatnych, z powodu rozmaitych okoliczności, stawiących pod tym względem Litwę w wyjątkowém położeniu, już dziś z radością widzimy, jak się w téj świątyni poświęconéj ich zbiorowi zgromadzają. Nakoniec, wszystko cokolwiek Statystyka wymaga, w osobnych perjodycznie ogłaszanych dziełach stanowić będzie ważny dla pracujących nad tym przedmiotem materjał.

Wypełnieniu wiernemu swych obowiązków, pracy nieustającéj i poświęceniu się bez granic, Kommissya Archeologiczna Wileńska, czas swój, mienie i naukowe zasoby poświęci z roskoszą.

Co do mnie, który jako założyciel tych Instytucyj, widzę spełnione me usiłowania, a tém samém oglądam w téj chwili najpiękniejszy dzień życia mojego, niosę najpoddanniejsze dzięki Imieniowi Najłaskawiéj nam Panującego Monarchy, i błagam Pana Zastępów, ażeby pozostałych mi jeszcze lat życia użyć dozwolił na przewodnictwo dostojnego grona moich Współczłonków, i ażeby nasze usiłowania i prace połączone, zwrócone były do

быть достойнымъ руководителемъ почтеннаго собранія, моихъ сочленовъ, чтобы общіе наши труды и усилія имѣли постоянною цѣлію осуществленіе благихъ предначертаній Правительства, споспѣшествуя ближайшему изученію Западныхъ губерній, и такимъ образомъ содѣйствуя къ распространенію просвѣщенія въ общемъ нашемъ отечествѣ Россіи.

zrealizowania oświeconych zamiarów Rządu, mających przynieść korzyść niezaprzeczoną, poznaniu bliższemu zachodnich gubernij Cesarstwa, a tém samém, zespolenia korzyści naukowych téj prowincyi z korzyściami wspólnéj Ojczyzny naszéj Rossyi.

ЗНАЧЕНІЕ И УСПѢХИ АРХЕОЛОГІИ ВЪ НАШЕ ВРЕМЯ.

(*Статья А. Киркора.*)

Будущему поколѣнію, когда откроется правдивая страница исторіи преуспѣянія наукъ и искусствъ въ первой половинѣ XIX-го столѣтія, страннымъ, быть можетъ, покажется, что именно въ нашъ вѣкъ практическихъ изобрѣтеній, въ наше летучее паровое время, когда все устремилось къ настоящему и съ алчностію жаждетъ, такъ сказать, каждую минуту жизни превратить въ золото,— важная наука археологіи, живущая только въ минувшемъ, получила у всѣхъ просвѣщенныхъ народовъ права гражданства.

Давно ли, у насъ въ особенности, самое названіе Археологіи для многихъ было непонятнымъ, или по крайней мѣрѣ казалось дикимъ, новымъ; давно ли собираніе древностей почиталось не больше какъ прихотью. Давно ли, невѣжество, равнодушіе истребляли священнѣйшіе для насъ памятники! О! воображеніе цѣпенѣетъ, когда вспомнимъ сколько было преступныхъ посягательствъ на древности, на самыя гробницы и пепелъ праотцевъ!

Къ счастію, времена эти миновали. Изслѣдованія древностей сдѣлались потребностію вѣка. Нынѣ всѣ народы обратились къ минувшему, къ жизни праотцевъ; отыскивающій и сохраняющій памятники прошлаго въ общественномъ мнѣніи уже достоинъ хвалы и поощренія; онъ скопляетъ и сохраняетъ предметы не только драгоцѣнные для всякаго благомыслящаго человѣка, но и служащіе свѣтильникомъ для узнанія жизни предковъ. Ихъ дѣянія служатъ канвою для большей части трудовъ ученыхъ и литераторовъ; изъ этаго замогильнаго міра поэты почерпаютъ свое вдохновеніе. Большинство поняло наконецъ, что Археологія важна не

ZNACZENIE I POSTĘP ARCHEOLOGII W NASZYCH CZASACH.

(*Rozprawa A. H. Kirkora.*)

Kiedy w historyi nauk i sztuk pięknych piérwszéj połowy XIX wieku prawdziwa przyszłemu pokoleniu odsłoni się karta, dziwném zapewne się wyda, że w czasie praktycznych li tylko wynalazków, pędzącym parą, przesiąkłym teraźniejszością i chęcią, by każdą chwilę życia w złoto zamienić, że w tym właśnie czasie, ważna nauka Archeologji żyjąca tylko przeszłością, u wszystkich oświeconych ludów prawo obywatelstwa zyskała.

Dawnoż to, mianowicie u nas, niepojętém było samo nawet nazwanie Archeologji, a przynajmniéj czémś nowém, dzikiém wydawało się jeszcze. Dawnoż to zbieranie starożytności za zabawkę jedynie poczytywano, a niewiadomość i lekceważenie najświętsze dla nas pomniki niszczyły? O! na samo wspomnienie występnego nie raz targania się na starożytności, grobowce i poniewierania popiołów pradziadów naszych, wyobraźnia mimowolnie drętwieje.

Szczęściem, minęły już te czasy. Badanie starożytności stało się potrzebą wieku. Dziś wszystkie narody zwróciły się do przeszłości, do zgłębiania życia swych przodków, a pracownik wynajdujący i zachowujący pamiątki wieków ubiegłych, w powszechnéj opinji staje się już godnym pochwały i zachęty, albowiem zbiera i ochrania przedmioty, nie tylko drogie dla każdego dobrze myślącego człowieka jako pamiątki, ale służące oraz za pochodnię do poznania zwyczajów i obyczajów przodków. Ich dzieje służą za wątek do większéj części badań uczonych i prac literackich. Poeci z tego zagrobowego świata czerpią swoje natchnienia. Większość pojęła nakoniec, że Archeologja ważną jest nie tylko

только какъ наука, служащая проводникомъ къ исторіи, но и какъ святыня, отверзающая намъ замогильную сѣнь угасшихъ поколѣній.

Археологія, какъ наука, знакомящая насъ съ отдаленными временами, объясняющая происхожденіе народовъ, гражданскій и общественный бытъ, степень развитія наукъ и искусствъ, олицетворяющая внутреннюю и внѣшнюю жизнь,—была извѣстна еще древнимъ. Болѣе глубокое и точное изученіе ея относится къ такъ называемой эпохѣ возрожденія, когда на развалинахъ прежнихъ царствъ и народовъ возсіяло новое просвѣщеніе.

Но истинная заря Археологіи начинается со временъ главнѣйшаго ея двигателя *Винкельмана*, знаменитаго изслѣдователя древняго искусства. Въ то самое время, когда *Лессингъ* воскрешалъ изящныя искусства, *Винкельманъ* вызывалъ изъ гроба минувшее, вдохнулъ прежнюю жизнь въ нѣмые дотолѣ памятники древности. Послѣ него прославились на этомъ поприщѣ: Гр. *Келюсъ, Гейне, Энніо-Квирино Висконти, Милленъ, Беттингеръ, Крейцеръ, Петерсонъ, Зибенкессъ, Мюллеръ* и мн. др.

Въ послѣдніе годы, кажется, само Провидѣніе благословляетъ полезные труды археологовъ.—Представимъ здѣсь нѣсколько болѣе замѣчательныхъ открытій.

Въ Киликіи, подъ стѣнами Тарса*), Англичанинъ Баркеръ открылъ болѣе тысячи домашнихъ идоловъ, множество лампадъ и разной утвари первыхъ вѣковъ христіанства, когда новообращенные, несмѣя уничтожать прежнихъ своихъ боговъ, скрывали ихъ отъ новыхъ проповѣдниковъ.

Леярдъ и *Ботта* открыли Ассирійскія древности.

Въ Римѣ найдены неизвѣстныя доселѣ гробницы.

Въ Алжирѣ— разныя статуи.

На развалинахъ древняго Вавилона, гдѣ высились великолѣпныя жилища Семирамиды и Новуходанасара, Французская миссія открыла рѣдкіе саркофаги портійскаго происхожденія.

На Югѣ отъ Карса, въ Тумулузѣ, Амранъ нашелъ подобные же саркофаги съ мра-

*) *Тарсо*, Тарассо, нѣкогда знаменитый городъ въ Малой Азіи, мѣсто рожденія Св. Апостола Павла.

jako nauka za przewodnika do historyi służąca, ale jest jeszcze świątynią, w której rozdziera się pozagrobowa zgasłych pokoleń zasłona.

Archeologja jako nauka oznajamiająca nas z oddalonemi czasami, objaśniająca pochodzenie narodów, cywilny i społeczny ich byt, stopień rozwinięcia się nauk i sztuk, uosabiająca wewnętrzne i zewnętrzne życie, znaną jeszcze była u starożytnych. Bardziéj głębokie i gruntowne jéj zbadanie odnosi się do tak nazwanéj epoki odrodzenia, kiedy na rozwalinach dawnych państw i narodów nowa cywilizacya zakwitła.

Lecz rzeczywista zorza Archeologji ukazuje się dopiero od czasu głównego jéj dźwignienia przez *Winkelmana*, znakomitego badacza starożytności. W tym samym czasie, kiedy *Lessing* wskrzeszał sztuki piękne, Winkelmann wywoływał z grobu przeszłość, wlewając nowe życie w martwe i nieme dotąd pomniki przeszłości. Na tém polu wsławili się po nim Hr. *Kelus*, *Heine*, *Ennio-Kwirino-Wiskonti*, *Millen*, *Bettinger*, *Kreuzer*, *Peterson*, *Zybenkes*, *Müller*, i wielu innych.

W ostatnich latach Opatrzność sama błogosławić się zdaje pożytecznym pracom Archeologów. Przedstawmy tu kilka przynajmniéj godniejszych uwagi odkryć.

W Cylicyi, pod murami Tarsu*), Anglik *Barker* odkrył więcéj tysiąca domowych bożków, mnóstwo lamp i rozmaitych sprzętów piérwszych chrześcijańskich wieków, kiedy nowonawróceni nie śmiejąc niszczyć dawnych bóstw swoich, skrywali je przed nowymi apostołami.

Layard i *Botta* odkryli Assyryjskie starożytności.

W Rzymie znaleziono nieznane dotąd grobowce.

W Algierze rozmaite posągi.

Na zwaliskach starożytnego Babilonu, gdzie się wznosiły wspaniałe nadpowietrzne pałace Semiramidy i Nabuchodonozora, missya francuzka odkryła rzadkie sarkofagi portyjskiego pochodzenia.

Na południe od Karsu w Tumuluzie Amran znalazł podobne sarkofagi z marmurową rze-

*) *Tarso*, Tarasso znakomite niegdyś miasto w Małéj Azyi, miejsce urodzenia S. Apostoła Pawła.

морными изваяніями Венеры и Юноны, женскими украшеніями, медальонами изъ глины и т. п.

Въ Америкѣ, недалеко города Панамы, найдены римскія бронзовыя монеты III и IV ст. по Р. Х., обломки древняго греческаго оружія съ рѣзьбою и пр.

Фіорелли въ Кумѣ *) открылъ одну римскую и четырнадцать греческихъ гробницъ.

Въ Смирнѣ, на горѣ Папусъ, найдена прекрасная древняя мозаика.

Во Франціи, на берегахъ Шаренты, въ подземельѣ, открыта гробница, и въ ней сѣкиры, разное оружіе, кость животнаго съ изображеніемъ двухъ сернъ — предметы, по изслѣдованіямъ Мериме, относящіеся къ глубокой древности.

Въ Аѳинскомъ акрополисѣ открытъ входъ въ древній храмъ, въ коемъ всѣ стѣны украшены живописью изъ металлическихъ красокъ.

Въ Ровеннѣ найдена гробница Короля Герулловъ Одоакра.

Капитанъ д'Обервиль, прибывъ изъ Бостона въ Гибралтаръ (въ Авг. 1851) и выйдя на берегъ, чтобы посѣтить гору Абилусъ, нашелъ, вмѣстѣ съ сопровождавшими его, нѣчто въ родѣ камня облѣпленное раковинами: но по тщательномъ разсмотрѣніи, оказалось, что это былъ ящикъ изъ кедроваго дерева, а внутри кокосовый орѣхъ покрытый слоемъ смолы въ родѣ гумми. Въ орѣхѣ найденъ пергаментъ съ непонятными сначала надписями, но прочтенными потомъ въ Гибралтарѣ и убѣдившими, что это было собственноручное письмо Христофора Коломба, писанное въ 1493 г. къ Фердинанду и Изабеллѣ Кор. Исп., брошенное въ орѣхѣ и ящикѣ въ море въ ту минуту, когда сильная буря, казалось, готовилась затопить флотилію Коломба.

Форстеръ (въ 1852) съ большимъ трудомъ срисовалъ надписи на скалахъ Синайской долины, замѣченныя еще въ V ст., но до сихъ поръ неизслѣдованныя. Удивительныя эти надписи, по его предположенію, на простонародномъ Египетскомъ языкѣ заключаютъ нѣкоторыя мѣста изъ пятикнижія Моисеева и относятся къ исходу Израильтянъ изъ Египта и странствованію ихъ въ пустынѣ.

---

*) *Кумъ*, городъ въ Персіи, въ провинціи Иранъ, въ бегдербегствѣ Исфагани.

źbą Wenery i Junony, z różnemi kobiecémi ozdobami i medalionami z gliny.

W Ameryce niedaleko miasta Panamy znaleziono Rzymskie bronzowe monety III i IV wieku po nar. Chr. odłamki dawnego greckiego oręża z rzeźbą i wiele innych.

Fiorelli w Kumie *) odkrył jeden rzymski i czternaście greckich grobowców.

W Smyrnie na górze Papus znaleziono bardzo piękną dawną mozaikę.

We Francyi, na brzegach Szarenty, pod ziemią odkryto grób, a w nim siekiery, rozmaitą broń i kość zwierzęcą z wyobrażeniem dwóch sarn, podług badań Merimée bardzo starożytnych.

W Ateńskiém akropolis odkryto wejście do dawnéj świątyni, w któréj wszystkie ściany upiększone obrazami farbą metalliczną malowanemi.

W Rawennie znaleziono grób króla Herulów Odoakra.

Kapitan d'Obervil przybywszy z Bostonu do Gibraltaru (w Sierpniu 1851 r.) i wysiadłszy na brzeg dla zwiedzenia góry Abilus z towarzyszami podróży, znalazł coś w rodzaju kamienia okrytego skorupą muszlową, po pilném zaś rozpatrzeniu pokazało się, że to była skrzynka z drzewa cedrowego, a wewnątrz jéj kokosowy orzech obwiedziony warstwą gummy smolnéj. W orzechu złożony był pargamin z niezrozumiałemi zrazu napisami, które wydecyfrowane późniéj przez znawców w Gibraltarze udowodniły, że to było własnoręczne pismo Krzysztofa Kolumba, pisane w r. 1493 do Ferdynanda i Izabelli, królów Hiszpańskich, z powodu gwałtownéj burzy grożącéj zatonieniem okrętu Kolumba, włożone w orzech i skrzynkę i wrzucone do morza.

Forster (1852 r.) z wielkim trudem przerysował napisy na skałach doliny Synai, postrzeżone jeszcze w V wieku, ale które dotychczas jeszcze nie były zbadane; zadziwiające te napisy według jego zdania, w gminnym Egiptskim języku, zawierają niektóre miejsca z pięciu ksiąg Mojżesza i odnoszą się do wyjścia Izraelitów z Egiptu i pielgrzymki ich na puszczy.

---

*) *Kum*, w Persyi, w prowincyi Iranu, w Begdarbejostwie Ispahanu.

Цвѣты найденые въ Помпеѣ дали возможность опредѣлить время года, когда насталъ послѣдній часъ этого города.

Потоцкій въ рѣкѣ Збручѣ (въ Авг. 1848) нашелъ каменнаго четырехголоваго истукана, котораго Краковское Общество древностей признало Арконскимъ Святовидомъ. *)

Петровскій открылъ могилу Игоря на берегу рѣки Уши.

Сочленъ нашъ, Ав. С. *Фирковичъ*, открылъ могилу Исаака Сангари умершаго въ 767 г. по Р. Х., обратившаго въ Іудейство Хозаровъ, передъ которыми трепетали Падишахи Ирана и Кесари Византіи. Замѣчательныя изслѣдованія Фирковича надгробій, разбросанныхъ въ разныхъ мѣстахъ Крыма, преимущественно въ Чуфутъ-Кале и Старомъ Крымѣ, а также древнія рукописи, отысканныя имъ подъ спудомъ синагоги въ Карасу-базарѣ, гдѣ онѣ были задѣланы на глухо въ особой каморѣ, дали возможность опредѣлить время поселенія Караимовъ въ Крыму за 400 лѣтъ до Р. Х.

Терещенко замѣтилъ многое неусмотрѣнное доселѣ въ истуканахъ бабъ столь обильныхъ въ Малороссіи. Любопытны выводы и сравненія сихъ бабъ съ Кіевскою, съ Сибирскими и другими, ученымъ образомъ изслѣдованныя Крашевскимъ и Новосельскимъ. **)

*) Въ 1829 году въ Парижѣ издано сочиненіе п. з. *Collection d'antiquités égyptiennes recueillies par Mr le Chevalier de Palin etc.* Тамъ, въ числѣ неизвѣстныхъ истукановъ, нарисованъ и четырехголовый Святовидъ. Лицо его безъ бороды и безъ волосъ, а въ низу надпись, по мнѣнію нѣкоторыхъ, означающая *Svatevyth*. Любопытно было бы сравнить это изображеніе съ Збручскимъ Святовидомъ, о чемъ И. И. Срезневскій въ прекрасной статьѣ своей о Святовидѣ (въ V т. Зап. Арх. Общ.) неупоминаетъ. У извѣстнаго археолога въ С. Петербургѣ, *Рейхеля*, была серебрянная тросточка, найденная гдѣ то въ Россіи, на которой штемпель обозначалъ четыре головы Святовида обращенные на четыре части свѣта.

**) Изслѣдованія Г Терещенки помѣщены въ *Жур. Мин. Нар. Пр. за Іюль 1853 г.* Г. Терещенко въ нѣкоторыхъ изънайденныхъ имъ бабъ усматриваетъ лица мужскія. Такихъ бабъ до сихъ поръ немного отыскивали и потому новѣйшія открытія Г. Терещенки должны повести къ новымъ и важнымъ заключеніямъ насчетъ значенія и самаго происхожденія знаменитыхъ бабъ. Михаилъ Грабовскій

Kwiaty znalezione w Pompei pozwoliły oznaczyć porę roku, w której ostatnia dla tego miasta wybiła godzina.

Potocki w rzece Zbruczu (w Sierpniu 1848 r.) znalazł kamienny cztérogłowy posąg, zdaniem Krakowskiego towarzystwa starożytności uznany za Arkońskiego Swiatowida. *)

Piotrowski odkrył mogiłę Igora na brzegach rzeki Uszy.

Współtowarzysz nasz, obecny tu, Abraham *Firkowicz* odkrył mogiłę Izaaka Sanhara zmarłego w roku 767 po nar. Chr., który nawrócił Chozarów na Judeizm, Chozarów, przed którymi pierzchali Padyszachowie Iranu i Cesarze Bizantyńscy. Zastanawiające badania Firkowicza, przedmiotem których były nagrobki rozrzucone po różnych miejscach Krymu, a nadewszystko w Czufut-Kale i w starym Krymie, jako też dawne rękopisma wynalezione przez niego w kryjówkach Synagogi w Karasu-Bazarze, gdzie były zamurowane na głucho w oddzielnym lochu, dały możność oznaczenia czasu zamieszkania Karaimów w Krymie na 400 lat przed Chrystusem.

Tereszczenko zauważył wiele rzeczy, niedostrzeżonych dotąd przez badaczów starożytności, w posągach bab tak licznych w Małorossyi. Kraszewski i Nowosielski badając i porównywając one z Kijowską, z Sybirskiemi i z innemi, korzystne też na ten przedmiot rzucili światło. **)

*) W roku 1829 w Paryżu wyszło dzieło p. t. *Collection d'antiquités egyptiennes recueillies par M. le Chevalier de Palin etc.* Znajdujemy tam w liczbie nieznajomych i wyobrażenie czterogłowego Światowida. Twarz jego bez brody i bez włosów, pod spodem napis, wedle zdania niektórych oznaczający *Svatevyth*. Ciekawém byłoby porównać to wyobrażenie z Zbruczskim Światowidem o którym Srezniewski w pięknym artykule swoim o Światowidzie (*w 5 tomie Pamięt. St. Petersb. Archeol. towarzystwa*) nie wspomina. Słyszeliśmy jeszcze, że u znanego Archeologa numizmatyka w Petersburgu *Rejchela* była srébrna laseczka gdzieś w Rossyi znaleziona, na której był wyrznięty stępel cztérogłowy, oznaczający jakoby Światowida patrzącego na cztéry strony świata.

**) Badania *Tereszczenki* umieszczone są w dzienniku Narodowego Oświecenia za Lipiec 1353 r. Zauważył on w niektórych babach męzkie twarze. Szukaniem takich bab nie wiele się dotychczas zajmowano. Michał Grabowski opisuje posąg baby niedaleko wsi Irwina w Kijowskiéj gubernii, powiecie Lipowieckim, na którym wyraźne

Но обратимся теперь къ дѣятелямъ на Археологическомъ поприщѣ въ земляхъ Славянскихъ.

Въ обширномъ Русскомъ Царствѣ трудились по сей части и нѣкоторые снискали извѣстность: Миллеръ, Ходаковскій, Надеждинъ, Кеппенъ, Калайдовичъ, Стемпковскій, Д-ръ Крузе, Бларамбергъ, Погодинъ, Снегиревъ, Чертковъ, Оленинъ, Бодянскій, Тихомировъ, Глаголевъ, Глинка, Ушаковъ, Пассекъ, Рейхель, Гр. А. С. Уваровъ, Савельевъ, Срезневскій и мн. др. Труды ихъ — это разсадники будущей обильной и прекрасной жатвы. Каждый выпускъ записокъ Императорскаго Археологическаго Общества въ С. Петербургѣ, основаннаго 15 Мая 1846, радуетъ сердце археолога. Общество сіе, руководимое высокимъ своимъ покровителемъ Его Императорскимъ Высочествомъ Великомъ Княземъ Константиномъ Николаевичемъ быстро идетъ впередъ и дѣлаетъ замѣчательные успѣхи, обогащая науку новыми открытіями и важными статьями, особенно по нумизматической отрасли.

Знаменитыми изслѣдователями Славян-

Lecz powiedzmy słów kilka o pracownikach na polu archeologiczném w Sławiańskich ziemiach.

W przestronném Państwie Rossyjskiém obrabiali tę gałęź i niektórzy wsławili swoje imiona: Müller, Chodakowski, Nadeždin, Keppen, Kałajdowicz, Stempkowski, Dr. Kruze, Blaramberg, Pogodin, Sniegirew, Czertkow, Olenin, Bodiański, Tichomirow, Hłaholew, Hlinka, Uszakow, Passek, Reychel, Hr. Uwarow, Sawe-ljew, Srezniewski i wielu innych. Prace ich są to rozsadniki obfitego i pięknego żniwa w przyszłości. Każde wydanie Pamiętników Cesarskiego Archeologicznego Towarzystwa w Petersburgu (założonego 15 Maja 1846 r.) przejmuje radością serce archeologa. Towarzystwo to pod przewodnictwem wysokiego swojego Opiekuna, Jego Cesarskiej Wysokości W. Księcia Konstantego Mikołajewicza, znaczne robi postępy wzbogacając naukę coraz nowemi i ważnemi, szczególnie w gałęzi numizmatycznéj, odkryciami i artykułami.

Znakomitemi i znanemi w świecie uczonym

описываетъ истуканъ бабы, найденный вблизи деревни Ирвина Кіевской губерніи Липовецкаго уѣзда, въ которомъ явственно видно изображеніе мущины, а не женщины. Въ Кіевѣ, въ ботаническомъ саду тоже есть подобный истуканъ, съ мужскимъ лицомъ. О бабахъ, находимыхъ на берегахъ Азовскаго, Чернаго и Каспійскаго морей, гдѣ онѣ разсѣяны на пространствѣ 3000 кв. миль и далѣе въ губерніяхъ Кіевской и Курской, а даже въ Сибири надъ Енисеемъ много уже было писано; но при всемъ томъ, предметъ этотъ требуетъ еще болѣе тщательнаго изученія. Крашевскій думаетъ, что бабы были домашнія божества древнихъ Скиѳовъ, коимъ воздавались почести подобно Вестѣ (Тавитѣ или Истіи). Замѣчательно, что бабъ находили въ такихъ мѣстахъ, гдѣ нѣтъ вовсе камня. Описываютъ бабу находившуюся вблизи Москвы, въ лѣсу; есть до сихъ поръ баба на полѣ въ Минской губерніи; Герберштейнъ въ XVI ст. описывалъ *золотую бабу* гдѣто надъ рѣкою Обью. О бабахъ упоминаетъ первый Амміанъ Марцелинъ (XXXI—22) въ сказаніяхъ о Гуннахъ. Объ нихъ же писали *Rubruguis*, Гваньини, *Haxthausen (Studien ueber Russland)*, *Scherer (Nordische Nebenstunden — Leipzig 1766)*, Палласъ *(Reisen—Leipz)*, *Stralenberg*, *Bayer*, *Junker*, *Zwick*, *Falk*, *Кеппенъ*, Риттеръ, Грабовскій, Крашевскій, Терещенко, Новосельскій и др.

jest wyobrażenie mężczyzny nie zaś kobiéty. W Kijowie, w ogrodzie botanicznym ma być także podobny posąg z męzką twarzą. O babach znajdujących się na Syberyi nad Jenissejem, także na brzegach Azowskiego, Czarnego i Kaspijskiego morza, gdzie one rozsypane na przestrzeni 3000 mil kwadr. i daléj w gubernii Kijowskiéj i Kurskiéj, wiele już pisano. Z tém wszystkiém przedmiot ten potrzebuje jeszcze starannych badań, i nowe odkrycia P. Tereszczenki, mogą doprowadzić do ważnych wniosków o ich znaczeniu i pochodzeniu. Kraszewski sądzi, że baby były to domowe bóstwa dawnych Scythów, i że im oddawano cześć na wzór Westy (Tawidy lub Istii). Rzecz godna uwagi, że posągi te nieraz postrzegano w miejscach gdzie zupełnie nie było kamieni. Mówią o babie gdzieś koło Moskwy w lesie; jest do dziś dnia jedna na polu w Mińskiéj gubernii. Herbersztejn w XVI wieku opisywał złotą babę nad rzeką Obą, wpadającą do morza lodowatego. O babach piérwszy wspomina *Ammian Marcellius* (XXXI—22) w rozdziale o Hunnach. O nich też pisali *Rubruquis, Gwanini, Haxthausen, (Studien ueber Russland), Scherer, (Nordische Nebenstunden, Leipzig 1766)*, *Pallas (Reisen, Leipz)*, *Strahlenberg*, *Bayer*, *Junker*, *Zwick*, *Falk*, *Koppen*, *Ritter*, *Grabowski*, *Kraszewski*, *Tereszczenko*, *Nowosielski* i wielu innych.

скихъ древностей за предѣлами Россіи извѣстны: Богемцы,*) Шафарикъ (*Paweł Jos. Szafarzyk*) и Вацлавъ Ганка. Важныя сочиненія перваго, *Славянскія древности, О происхожденіи Славянъ, Исторія Славянскаго языка и литературы по всѣмъ нарѣчіамъ, Славянское народописаніе* и др., Ганки же *Кралодворская рукопись* и мн. др. поставили ихъ въ ряду заслуженнѣйшихъ археологовъ и первокласныхъ славянистовъ. Въ *В. Кн. Познанскомъ:* Кс. Ксаверій Малиновскій въ настоящее время составляющій сравнительную Славянскую всеобщую грамматику. Въ *Галиціи:* Денисъ Зубрицкій, авторъ Хроники Львова; Жегота Паули, авторъ Галицкихъ двевностей и др. Въ *Краковѣ:* Амвросій Грабовскій, Лепковскій, Мучковскій, Карлъ Кремеръ, Жебровскій и мн. др. Тамъ ученое общество, соединенное съ Ягеллонскимъ университетомъ, въ 1850 г. образовало особый Музеумъ древностей и издало наставленіе для археологическихъ поисковъ. Въ *Варшавѣ:* отличными Славянистами и заслуженными дѣятелями по изысканію древностей считаются *Мацѣевскій***), *Войцицкій****), *Гр. Пржездец-*

*) Въ Богеміи, гдѣ истреблено столько книгъ признанныхъ еретическими, гдѣ въ теченіи двухъ вѣковъ Богемцы постепенно теряли свою народность, Дубровскій первый призвалъ къ жизни и своими благородными стремленіями возбудилъ любовь къ отечественной литературѣ, исторіи и изслѣдованіямъ древностей. Такимъ же образомъ *Гай* первый распространилъ любовь къ родному языку въ Сербіи.

**) Заслуги Мацѣевскаго весьма важны для всего Славянскаго міра. Исчислимъ здѣсь его сочиненія: *Исторія законодательствъ у Славянъ, 4 т. 1820—1835; Записки объ исторіи, литературѣ и законодательствѣ у Славянъ* (гдѣ разъяснены начала Христіанства у Славянъ, общественный ихъ бытъ и литература) *1839; Польша до первой половины XVII ст. въ отношеніи нравовъ и обычаевъ, 4 т. 1842; Первоначальныя дѣянія Литвы и Польши, внутреннія и внѣшнія, съ указаніемъ отношеній съ событіями въ Руси, Венгріи, Богеміи, Германіи, 1846; Древнѣйшія Хроники Литовскія и Польскія, 1850; Исторія литературы въ Польшѣ съ древнѣйшихъ временъ до 1830 г.* (вышло три тома отъ 1650).

***) Авторъ: *Народныхъ пословицъ, 3 т; Древнихъ присказокъ, XV и XVI ст.; Народныхъ пѣсень, 2 т.; Древнихъ преданій и повѣрьевъ народныхъ, 2 т.; Чертъ и разсказовъ, 4 т.;* со-

badaczami Starożytności Sławiańskich za granicą Rossyi w Czechach *) są: Paweł Jos. Szafarzyk i Wacław Hanka. Ważne dzieła piérwszego: *Sławiańskie Starożytności, O pochodzeniu Sławian, Historya Sławiańskiego języka i literatury we wszystkich narzeczach, Sławiański narodopis* i t. d.; drugiego zaś *Królodworski rękopism* i t. d. postawiły obu w szeregu najzasłużeńszych Archeologów i najgłębszych badaczy Sławiańszczyzny. W *Xięstwie Poznańskiém:* Xiądz Ksawery Malinowski, obecnie pracujący nad Powszechną porównawczą Sławiańską Grammatyką. W *Galicyi:* Dyonizy Zubrzycki, autor Kroniki Lwowa; Żegota Pauli, autor Starożytności Galicyjskich i wielu innych. W *Krakowie:* Ambroży Grabowski, Łepkowski, Muczkowski, Karol Kremer, Żebrowski i wielu innych. Tam uczone Towarzystwo połączone z Jagiellońskim Uniwersytetem w roku 1850 utworzyło oddzielne Muzeum Starożytności i wydało skazówkę dla archeologicznych poszukiwań. W *Warszawie* odznaczają się na polu badań archeologicznych i w ogóle Sławiańszczyzny: *Maciejowski* **), *Wojcicki* ***), Hr. *Przezdziecki*, Baron *Ra-*

*) Czechy, po spaleniu tylu ksiąg czeskich za heretyckie uznanych, więcéj niż po dwuwiekowém wynarodowieniu i zniemczeniu zupełném, powołane zostały do życia przez Dubrowskiego, którego prace koło języka podjęte, stały się pobudką do zamiłowania ojczystéj literatury, historyi i zabytków starożytności. Tym sposobem i *Gaj* piérwszy w Serbii rozszerzył zamiłowanie do rodzinnego narzecza.

**) Wielkie są zasługi Maciejowskiego dla caléj Sławiańszczyzny. Wyliczmy tu szereg prac jego: *Historya prawodawstw Sławiańskich, 4 t. 1820—1835; Pamiętniki o dziejach, piśmiennictwie i prawodawstwie Sławian,* (gdzie skréślone początki chrześcijaństwa między Sławianami, zarysy cywilizacyi ich i literatury) *w St. Petersb. i Lipsku 1839; Polska aż do piérwszéj połowy XVII wieku pod względem obyczajów i zwyczajów, 4 t. 1842; Pierwotne dzieje Litwy i Polski zewnętrzne i wewnętrzne z uwagą na ościenne kraje, a mianowicie na Ruś, Węgry, Czechy, Niemcy. 1846; Roczniki i Kroniki polskie i litewskie najdawniejsze, 1850; Piśmiennictwo Polskie od czasów najdawniejszych aż do 1830* (wyszło 3 t. od 1650).

***) Autor: *Przysłów narodowych, 3 t.; Starożytnych przypowieści XV i XVI wieku; Pieśni ludu, 2 t.;* nadto napisał i wydał: *Zarysy domowe, 4 t.; Obrazy starodawne, 2 t.; Historya literatury Polskiéj*

кій, *Баронъ Раставецкій*, *Шульцъ* *), *Бартошевичъ*, *Бейеръ*, *Подчашинскій* **), *Паплонскій* (глубокій знатокъ Славянскихъ нарѣчій), и мн. др.

Колыбелью первыхъ основателей Археологіи въ Литвѣ была Минская губернія. Въ ней родились: знаменитый Зоріянъ Долэнга Ходаковскій (Адамъ Чарноцкій) и основатель нашего Музеума Графъ Евстакій Піевичъ Тышкевичъ. Труды и имя Ходаковскаго извѣстны всѣмъ Славянамъ. Къ сожалѣнію смерть слишкомъ рано похитила этаго замѣчательнаго археолога-этнографа, посвятившаго всю жизнь изысканіямъ славянскихъ древностей. Пѣшкомъ онъ прорѣзалъ Славянскія земли по всѣмъ направленіямъ, списывалъ народныя пѣсни и преданія, разрывалъ могилы, открывалъ незнаемыя городища и проложилъ новый путь къ изученію предхристіанскаго славянскаго міра. Для Западныхъ губерній однако Ходаковскій не много успѣлъ сдѣлать, и Литовская Археологія долго еще оставалась покрытою прежнимъ мракомъ. ***)

чиненій: *Домашнія черты*, *4 т.*; *Старинные образы*, *2 т.*; *Исторія литературы польской 4 т.*; *Библіотека древнихъ польскихъ писателей*, *6 т.*; *Статуты Короля Казимира В.*, *Жизнеописаніе знаменитыхъ людей*, *2 т.* Теперь выходитъ описаніе *Варшавскаго кладбища называемаго Повонзки.*

*) Доминикъ Шульцъ написалъ важное сочиненіе: *О значеніи древнихъ Пруссовъ. 1854*

**) Извѣстный археологъ, издатель сборника, п. з. *Записки объ изящныхъ искусствахъ.*

***) *Ходаковскій*, коего дѣйствительныя имя и фамилія *Адамъ Чарноцкій*, родился 4 Апрѣля 1784 года въ Минской губерніи. Воспитывался въ Слуцкѣ. Непринимая никакой постоянной должности, онъ, съ 1801 года, скитался по разнымъ странамъ б. В. Кн. Лит, проводилъ время въ Архивахъ, въ библіотекахъ, не пропускалъ ни одного села, ни господскаго дома, постоянно изучая народныя преданія, повѣрья, обычаи, нравы, предразсудки, пѣсни, пословицы, поговорки. Въ 1813 году явился онъ въ Галицію и здѣсь прозвался *Зоріаномъ Долэнгой Ходаковскимъ.* Нѣкоторое время проживалъ въ *Пулавахъ*, гдѣ богатое книгохранилище, архивъ и собраніе древностей Князей Чарторыскихъ представляли обильную пищу его любознательности Славный Чацкій и Князь Адамъ Чарторыскій дали ему рекомендательныя письма къ извѣстному покровителю наукъ Канцлеру Князю Румян-

stawiecki, *Szulc* *) *Bartoszewicz*, *Bejer*, *Podczaszyński* **), *Papłoński* (lingwista Sławiański) i wielu innych.

Kolebką piérwszych założycieli Archeologji w Litwie była Mińska gubernia. W niéj się urodzili znakomity Zoryan Dołęga *Chodakowski* (Adam Czarnocki) i założyciel naszego Muzeum Eustachy Hrabia *Tyszkiewicz.* Prace i imie Chodakowskiego znane są w całéj Sławiańszczyznie. Na nieszczęście śmierć zawcześnie porwała tego Archeologa etnografa, który poświęcił całe swe życie badaniom Sławiańskich Starożytności. Przebiegłszy w rozmaitych kierunkach wszystkie prawie Sławiańskie kraje, spisał mnóstwo ludowych pieśni i podań, rozkopywał kurhany, odkrywał nieznane horodyszcza i utorował drogę do dalszych badań przedchrześcijańskiego Sławiańskiego świata. Niewiele wszakże zrobił Chodakowski dla Zachodnich gubernij Rossyi; przeto więc niwa Litewskiéj Archeologji długo jeszcze po nim leżała odłogiem. ***)

---

w zarysach, *4 t.*; *Biblioteka starożytna pisarzy Polskich*, *6 t.*; *Statuta Polskie Króla Kazimierza W.*; *Życiorysy znakomitych ludzi*, *2 t.*; dopiero wydaje opis *Cmentarza Powązkowskiego w Warszawie.*

*) Dominik *Szulc*, napisał nader ważne dzieło o znaczeniu Pruss dawnych. Warsz. 1854.

**) Znany Archeolog, wydawca *Pamiętnika sztuk pięknych.*

***) *Chodakowski*, którego rzeczywiste imię i nazwisko *Adam Czarnocki* ur. 4 Kwietnia 1784 roku w gub. Mińskiéj, nauki pobierał w Słucku, od r. 1801 podróżował po różnych stronach b. W. X. Litt., zwiedzał archiwa, biblioteki, nie opuszczał żadnego dworu, żadnéj wioski, ucząc się ciągle i badając pieśni ludowe, podania, zwyczaje, obyczaje, przysłowia, przesądy gminne. W r. 1813 zjawił się w Galicyi i tu się przezwał Zorjanem Dołęgą Chodakowskim. Czas jakiś przepędzał w Puławach, gdzie bogata biblioteka i zbiór starożytności Księcia Czartoryskiego, dostarczały mu obszernych materjałów. Sławny Czacki i Książe Adam Czartoryski polecili go głośnemu Opiekunowi nauk w Rossyi Księciu Rumiancowowi Kanclerzowi Państwa Rossyjskiego; znalazł też Cho-

Честь призванія къ жизни Литовской Археологіи принадлежитъ основателю нашего Музеума. Въ 1837 году разрывъ первый курганъ, онъ, такъ сказать, сросся съ древностями и посвятилъ всего себя археологическимъ розысканіямъ. Съ этою цѣлію онъ изъѣздилъ почти весь край, занятый б. Литвою, разрылъ тысячи кургановъ, проникъ всюду, гдѣ только таилось что либо достойное сохраненія; сколько предметовъ, преданныхъ забвенію подъ спудомъ, или заброшенныхъ на чердакѣ сохранены имъ отъ утраты.

Археологія нашего края тѣсно связана съ древностями Скандинавскаго полуострова. Норманны безпрестанно тревожили Литовцевъ своими набѣгами, многіе изъ нихъ селились здѣсь и переносили съ собою обычаи, нравы, даже уставы. Оружіе

Cześć ożywienia Litewskiéj Archeologji należy się bezsprzecznie założycielowi naszego Muzeum. W roku 1837 piérwszy rozkopawszy kurhan, zrosł się, że tak powiem ze starożytnościami i poświęcił się zupełnie archeologicznym badaniom, w tym celu zwiedził cały prawie kraj, niegdyś do Litwy należący, rozkopał tysiące kurhanów i dotarł wszędzie, gdzie tylko cokolwiek godnego ocalenia ukrywać się mogło. Ileż to przedmiotów zapomnianych, zarzuconych na poddasze, ocalonych przez niego od wiecznéj zaguby zostało.

Archeologja kraju naszego ma ścisły związek ze starożytnościami Skandynawskiego półwyspu. Normannowie bezustannie niepokoili Litwinów swojemi najazdy, wielu z nich tu się przesiedlało, przynosząc z sobą zwyczaje, obyczaje, a nawet i prawa. Broń i niektóre przedmio-

---

цову. Онъ явился въ С. Петербургъ въ 1819 году нашелъ ласковый пріемъ у всѣхъ ученыхъ въ столицѣ, опредѣленъ на службу по Министерству Народнаго Просвѣщенія, а въ слѣдъ за тѣмъ получилъ открытый листъ и средства къ изслѣдованіямъ Славянскихъ древностей въ цѣлой Россіи. Съ этого времени открылось для него обширное поле дѣйствій. Онъ прожилъ нѣкоторое время въ Москвѣ, потомъ отправился по городамъ и селамъ и среди этаго путешествія скончался 17 Ноября 1825 года въ селѣ Петровскомъ въ Тверской губ., на 41 году отъ рожденія. Ходаковскій писалъ по русски и по польски; статьи его были помѣщаемы преимущественно въ Вѣстникѣ Европы и Сѣверномъ Архивѣ. Оставшіяся послѣ него бумаги были перевезены въ Москву, и изъ нихъ въ *Наблюдатель* была напечатана важная статья „о системѣ Славянскихъ могилъ.“ Потомъ Г. Максимовичъ напечаталъ собранныя Ходаковскимъ народныя пѣсни. Онъ оставилъ еще Географическій Словарь Славянскихъ земель въ 4-хъ большихъ томахъ, до сихъ поръ ненапечатанный. На польскомъ языкѣ въ 1818 году напечаталъ въ *Ćwiczeniach naukowych* разсужденіе о Славянахъ пред-христіанскихъ. Память Ходаковскаго останется на всегда драгоцѣнною; но благородныя его предначертанія не могли вполнѣ осуществиться, ибо смерть слишкомъ рано пресѣкла дни его. Средствъ одного частнаго человѣка недостаточно, чтобы увѣковѣчить и самыя благія начинанія. Въ слѣдующихъ томахъ нашихъ Записокъ надѣемся напечатать подробную біографію Чарноцкаго, написанную Д. Ц. Ходзько, для которой заимствовалъ онъ вѣрные данные отъ родственниковъ Чарноцкаго.

dakowski w Petersburgu (r. 1819) u tamecznych uczonych nader chlubne przyjęcie. Zaliczony do służby rządowéj w Ministerstwie Oświecenia, otrzymawszy zasiłek pieniężny, udał się w podróż po Rossyi, i kiedy olbrzymie prace jego dosięgły największego rozwoju, nagle 17 Listopada 1825 r. zakończył życie we wsi Pietrowskoj w gubernii Twerskiéj, mając lat 41. Chodakowski pisał po rusku i po polsku. Najwięcéj artykułów jego znajduje się w *Вѣстникѣ Европы* i *Сѣверномъ Архивѣ*. Pozostałe po nim papiery odesłano do Moskwy, i z nich w *Наблюдатель* wydrukowano ważny artykuł: *System mogił Sławiańskich*. Zostawił też *Słównik geograficzny ziem Sławiańskich* we 4-ch tomach, nieskończony, i nigdzie dotychczas niedrukowany. Po polsku w roku 1818 wydrukował w *Ćwiczeniach naukowych* rozprawę *o Sławianach przedchrześcijańskich*. Pamięć prac i usiłowań Chodakowskiego pozostanie nazawsze drogą. W następnych tomach *Pamiętnika* mamy nadzieję umieścić szczegółowy i dokładny życiorys Chodakowskiego z pewnych, bo od jego familii (Czarnockich) pochodzących źródeł przez D. C. Chodźkę skréślony.

некоторые другіе предметы, употребляемые въ общежитіи, перешли въ Литву изъ Скандинавіи. Потомъ, во время войнъ съ Швеціею, много драгоцѣнныхъ по историческимъ воспоминаніямъ предметовъ забрано было и до сихъ поръ хранится въ тамошнихъ музеумахъ и библіотекахъ. По этому, изъѣздивъ почти всю древнюю Скандинавію, изучивъ все, что могло бросить свѣтъ и разъяснить древности нашихъ Западныхъ губерній, Гр. Тышкевичъ представилъ подробный отчетъ о своемъ ученомъ путешествіи въ изданныхъ имъ письмахъ о Швеціи въ 2 т. Еще прежде (въ 1842) иданъ имъ *Взглядъ на Археологію*, или описаніе древностей, найденыхъ въ Западныхъ губерніяхъ (съ рисунками); потомъ, въ 1850 г. онъ издалъ Археологическіе поиски въ Литвѣ и Литовской Руси. Эти сочиненія, первыя въ здѣшнемъ краѣ и въ польской литературѣ, собственно объ Археологіи, проложили дорогу къ развитію науки и вызвали многихъ полезныхъ на этомъ поприщѣ дѣятелей. *)

Кромѣ этихъ сочиненій, мы неимѣемъ другихъ о Литовской Археологіи, но отдѣльныя описанія нѣкоторыхъ предметовъ разбросаны во многихъ историческихъ сочиненіяхъ.

Несторъ Литовской исторіи, сочленъ нашъ, *Ѳ. Е. Нарбуттъ*, маститый старецъ, дожившій до тѣхъ лѣтъ, когда слава его имени сдѣлалась громкою и увѣнчала чело благороднаго труженика, посвятившаго много дней, много лѣтъ, значительную часть своего состоянія, здоровье, все, чтобы прошедшее своей родины вырвать изъ кромешней тмы, въ которой оно блуждало дотолѣ,— въ 9 томахъ своей Исторіи Литвы и въ другихъ послѣдующихъ сочиненіяхъ помѣстилъ много любопытныхъ археологическихъ извѣстій. Кромѣ того, понимая высокое призваніе Археологіи, какъ руководительницы во многихъ случаяхъ Исторіи, онъ самъ разрывалъ кур-

*) Кромѣ этихъ сочиненій, Гр. Тышкевичъ издалъ: Описаніе Борисовскаго уѣзда, весьма важное въ статистическомъ и этнографическомъ отношеніяхъ; Рукопись Ксендза Багинскаго; Счетъ Подскарбства Литовскаго 1648—1652; Трофеи и другія вещи забранныя Стефаномъ Чарнецкимъ у Карла Густава Короля Шведскаго въ 1656 г. Кромѣ того печаталъ много статей въ *Przyjacielu ludu* (Другъ человѣчества), въ Атенеумѣ, въ *Wizerunkach i roztrząsaniach naukowych* и пр.

ty do użytku powszechnego służące przeszły do Litwy ze Skandynawji. Późniéj w czasie wojen ze Szwecyą, wiele szacownych historycznych pamiątek u Szwedów zostało, i te do dziś dnia zdobią tameczne Muzea i biblioteki. W celu zbadania więc tego wszystkiego, Hrabia Tyszkiewicz zwiedził całą prawie starożytną Skandynawję, i oznajomiwszy się ze wszystkiém co mogło rzucić światło na starożytności naszych zachodnich Gubernij przedstawił szczegółowe o swojéj uczonéj podróży w *Listach o Szwecyi* (we 2ch tom.) sprawozdanie. Jeszcze piérwéj, w 1842 roku, wydanym przez niego został *Rzut oka na Archeologją*, albo opisanie starożytności znalezionych w gubernjach zachodnich (z rysunkami), potém, w 1850 roku wydał *Badania archeologiczne w Litwie i Rusi Litewskiéj*. Dzieła te, piérwsze u nas na niwie archeologicznéj i w literaturze polskiéj, utorowały drogę rozwinięciu się nauki i wywołały wielu pożytecznych pracowników. *)

Oprócz tych nie mamy innych więcéj dzieł o Litewskiéj Archeologji wyłącznie traktujących, lecz oddzielne już tylko po rozmaitych pismach historycznych rozproszone wielu przedmiotów opisy.

Nestor litewskiéj historyi, współtowarzysz nasz Teodor Narbutt, poważny starzec, co dożył chwili, kiedy sława jego stała się głośną i uwieńczyła czoło czcigodnego pracownika, który poświęcił wiele dni, lat wiele, znaczną część funduszu, zdrowie, wszystko, byle przeszłość rodzinnéj swéj strony wyrwać z grubéj pomroki, w któréj się dotąd błąkała, w dziewięciu tomach swojéj Historyi Litwy i w innych późniejszych dziełach umieścił wiele ciekawych archeologicznych szczegółów. Nadto pojmując wysokie powołanie Archeologji, jako przewodniczki Historyi, nieraz sam rozkopywał kurhany i w dziedzicznym majątku swoim Szawrach w Lidzkim powiecie po-

*) Oprócz wymienionych tu dzieł, Hr. Tyszkiewicz wydał też *Opisanie powiatu Borysowskiego*, dzieło nadzwyczajnéj wartości pod względem Statystyki i Etnografji; *Rękopism X. Bagińskiego Dominikana prowincji Litewskiéj 1747—1784; Rachunki Podskarbstwa Litewskiego 1648—1652; Karola Gustawa Króla Szwedzkiego trofea i sprzęty stołu zdobyte przez Stefana Czarnieckiego w 1656 r.* — Nadto drukował wiele artykułów w *Przyjacielu ludu*, w *Athenaeum*, w *Wizerunkach i roztrząsaniach naukowych* i t. d.

ганы и имѣетъ въ помѣстьи своемъ Шавры, въ Лидскомъ уѣздѣ, небольшое собраніе Литовскихъ древностей *)

Послѣ Нарбутта мы упомянемъ имена Вице-Предсѣдателя нашего Общества *М. Балинскаго* и сочлена *I. И. Крашевскаго*. Оба они написали Исторію г. Вильно, первый въ 2-хъ, а послѣдній въ 4-хъ томахъ, во многомъ разъяснивъ Археологію знаменитой нѣкогда столицы В. Кн. Литовскаго. При томъ же, Балинскій въ третьемъ томѣ весьма важнаго своего сочиненія, п. з. *Древняя Польша*, описалъ почти всѣ развалины нашихъ замковъ, указалъ множество старинныхъ городищъ, кургановъ, храмовъ и другихъ собственно археологическихъ предметовъ. Довольно будетъ, въ доказательство заслуги Г. Балинскаго, сказать только то, что изданное имъ сочиненіе въ теченіи немногихъ лѣтъ послѣ своего выхода, сдѣлалось уже потребностію каждаго образованнаго человѣка въ здѣшнемъ краѣ. Крашевскій же, во многомъ пополнивъ Литовскую миѳологію, изучилъ языкъ Литовцевъ, собралъ народныя ихъ пѣсни, преданія, пословицы (Литва въ 2хъ т.), въ послѣдніе годы написалъ замѣчательное сочиненіе п. з. *Искусство у Славянъ, въ Польшѣ и Литвѣ предъ-Христіанской*, которое скоро будетъ напечатано съ приложеніемъ слишкомъ 150 рисунковъ, изображающихъ идоловъ, древнее оружіе и т. п. Какъ страстный Археологъ, онъ слѣдитъ за всѣми важнѣйшими открытіями не только въ земляхъ Славянскихъ, но и въ цѣломъ мірѣ, и печатаетъ свои чрезвычайно любопытныя разсужденія въ разныхъ періодическихъ изданіяхъ.

Профессоры б. Виленскаго Университета, сочлены наши — *Ярошевичъ* и *Михаилъ Гомолицкій*, первый въ *Образѣ Литвы*, а послѣдній въ ученыхъ статьяхъ о Вильнѣ (*Wizerunki i roztrząsania naukowe*, съ 1834—1843, 60 томовъ), пополнили во многомъ Археологію здѣшняго края.

На этомъ же поприщѣ много лѣтъ трудился недавно умершій *А. Марциновскій*, и много любопытныхъ археологическихъ статей о здѣшней странѣ напечаталъ въ Жур. Мин. Нар. Просв. и въ разныхъ пе-

*) Библіотека Нарбутта въ особенности весьма богата рѣдкими рукописями и выписками изъ Кенигсбергскаго тайнаго архива, относящимися къ Исторіи Литвы. Недавно изданное имъ сочиненіе п. з. *Pomniejsze pisma historyczne* заключаетъ много любопытныхъ археологическихъ свѣдѣній.

siada niewielki zbiór Starożytności Litewskich. *)

Po Narbucie wspomnijmy imiona Wice-prezesa towarzystwa naszego Michała Balińskiego i współtowarzysza Józefa Ignacego Kraszewskiego. Oba napisali Historyę miasta Wilna, piérwszy w 2-ch, ostatni we 4-ch tomach, rozjaśniając w wielu względach Archeologją téj znakomitéj niegdyś stolicy Litewskiéj. Nadto, Baliński w trzecim tomie nader ważnego swojego dzieła p. t. *Starożytna Polska*, opisał prawie wszystkie rozwaliny naszych zamków, i wskazał mnóstwo horodyszcz, kurhanów, świątyń i wiele innych właściwie archeologicznych przedmiotów. W dowód zasługi Balińskiego, dostateczném będzie powiedzieć, że wydane przez niego dzieło w niewiele lat stało się już niezbędną każdego oświeconego człowieka potrzebą. Kraszewski zaś w wielu rzeczach dopełnił Litewską mitologję, zbadał język Litwinów, zebrał pieśni, podania, przysłowia (*Litwa*, 2 tomy), a ostatniemi czasy napisał niezmiernéj wartości dzieło p. t. *Sztuka u Sławian w Polsce i Litwie przed-chrześcijańskiéj*, które wkrótce wyjdzie na świat, z dołączeniem przeszło 150 rycin, wyobrażających bożków, starożytną broń i inne zabytki przeszłości. Jako zapalony archeolog, pilnie śledzi za wszystkiémi ważniejszémi odkryciami, a nader ciekawe listy jego i rozprawy w pismach czasowych ogłaszane żywem są odbiciem ruchu i postępu Archeologji, nietylko w ziemiach Sławiańskich, ale i w innych Państwach.

Professorowie b. Uniwersytetu Wileńskiego, współtowarzysze nasi Jaroszewicz i Michał Homolicki, piérwszy w *Obrazie Litwy* (we 3-ch tomach), drugi w uczonych artykułach o Wilnie (*w Wizerunkach i roztrząsaniach naukowych*) przysłużyli się Archeologji krajowéj wielu ciekawemi szczegółami.

Na témże polu wiele lat pracował niedawno zmarły Antoni Marcinowski, i niemało ciekawych artykułów tyczących się miejscowéj Archeologji wydrukował w *Dzienniku Ministerjum Oświecenia Narodowego* i w rozmai-

*) Biblioteka T. Narbutta szczególnie bogata jest w rzadkie rękopisma i rozmaite wypisy z Królewieckiego tajnego Archiwum, tyczące się historyi Litwy. Niedawno wydane pomniejsze pisma Narbutta, zawierają też bogate szczegóły do Archeologji Wilna i kraju całego.

ріодическихъ польскихъ изданіяхъ. Оставшіяся послѣ него рукописи, книги, планы, карты, рисунки, наконецъ собраніе монетъ и медалей заслуживаютъ особеннаго вниманія.

Сочленъ нашъ Прелатъ Гербуртъ съ необыкновеннымъ трудолюбіемъ оканчиваетъ переводъ третьяго столѣтія (съ 1501) Актовъ Виленскаго Капитула, интересныхъ нетолько въ историческомъ, но и въ археологическомъ отношеніи, какъ разъясняющихъ положеніе, устройство, время основанія разныхъ древнихъ храмовъ, домовъ и т. п.

Упомянемъ еще о весьма любопытномъ сочиненіи Собѣщанскаго п. з. *Историческія свѣдѣнія объ изящныхъ искусствахъ*, въ которомъ помѣщены описанія 50 предметовъ древностей, въ четырехъ губерніяхъ Вил. Учебнаго Округа находящихся.

Баронъ Раставецкій въ написанной имъ Исторіи живописцевъ помѣстилъ важные матеріалы для нашей Археологіи, указавъ въ какихъ именно храмахъ и другихъ мѣстахъ находятся иконы и картины замѣчательнѣйшихъ здѣшнихъ живописцевъ какъ напр. Чеховича, Смуглевича, Пешки и др. Этотъ же Баронъ Раставецкій съ Алек. Гр. Пржездецкимъ издали сочиненіе съ прекрасно хромолитографированными рисунками *Объ искусствѣ Среднихъ вѣковъ*, гдѣ есть нѣсколько статей, и до нашей Археологіи относящихся.

Сочленъ нашъ *Л. Кондратовичъ*, въ написанной имъ исторіи Минска и въ другихъ статьяхъ, сдѣлалъ нѣсколько важныхъ археологическихъ указаній, кои повели къ исправленію даже нѣкоторыхъ историческихъ фактовъ, напр. что рѣка Нѣмига, о которой говорится въ Пѣсни о полку Игоря, не Нѣманъ, какъ полагали Карамзинъ, Гербель и др., но небольшая рѣченка въ самомъ Минскѣ, гдѣ произошла кровавая брань между героями Баяна.

По части Этнографіи, столь родственной съ Археологіею, много трудились Юцевичъ (*Ludwik z Pokiewa*) и Ромуальдъ *Зѣнкевичъ* *), котораго судьба, лишивъ зрѣнія, не заставила однако прекратить любимыхъ занятій.

*) *Юцевичъ* написалъ важное для мѣстной Этнографіи сочиненіе, п. з Литва въ отношеніи древностей и пр., также: Литовскія пословицы, Воспоминанія Жмуди, Литовскія пѣсни и др.— *Зенкевичъ* же: Народныя пѣсни въ Пинскомъ уѣздѣ, Обычаи народные въ Пинскомъ уѣздѣ и др.

tych pismach czasowych. Pozostałe po nim rękopisma, dzieła, plany, mappy, rysunki, w końcu zbiór monet i medali, na szczególną zasługują uwagę.

Członek naszego towarzystwa X. Mamert Herburt z Fulsztyna, Prałat Katedry Wileńskiéj, z nadzwyczajném poświęceniem się i pracą, dokańcza przekładu trzeciego stulecia (od 1501) *Aktów Kapituły Wileńskiéj*, ciekawych nietylko pod względem historycznym, ale i archeologicznym, jako wyjaśniających czas, położenie i kształt rozmaitych dawnych świątyń, domów i t. d.

Wspomnijmy jeszcze o bardzo ciekawém dziele Sobieszczańskiego, p. t. *Historyczne wiadomości o sztukach pięknych w dawnéj Polsce*, w którém są opisy 50 blizko przedmiotów starożytności w czterech gubernjach Wileński naukowy Okręg składajacych.

Baron Rastawiecki w napisanéj przez się *Historyi malarzy*, umieścił ważne materjały do naszéj Archeologji, ukazując w jakich mianowicie kościołach i innych miejscach znajdują się godne widzenia obrazy takich malarzy, jak Czechowicz, Smuglewicz, Peszko i inni. Tenże Baron Rastawiecki z Aleksandrem Hrabią Przezdzieckim, wydali monumentalne dzieło *O sztukach średnich wieków* z przepysznemi chromolitografjami, gdzie się znajduje kilka artykułów i do naszéj Archeologji odnoszących się.

Współtowarzysz nasz Ludwik Kondratowicz (Władysław Syrokomla) w swojéj historyi Mińska i w innych dziełach uczynił kilka ważnych archeologicznych wskazówek, które doprowadziły nawet do poprawienia niektórych historycznych faktów, jak naprzykład, że rzeka Niemiha, o któréj jest wzmianka w pieśni o pułku Igora, nie jest bynajmniéj Niemen, jak mniemał Karamzyn, Herbel i inni, lecz niewielka rzeczułka w samym Mińsku, gdzie się odbyła krwawa walka między bohaterami Bojana.

Pod względem Etnografji, tak ściśle spokrewnionéj z Archeologją, odznaczyli się szczególniéj X. Ludwik Jucewicz (Ludwik z Pokiewia), Romuald Zienkiewicz *), którego prze-

*) *Jucewicz* napisał ważne dla miejscowéj Etnografji dzieło p. t. *Litwa pod względem starożytnych zabytków, obyczajów i zwyczajów; Przysłowia ludu Litewskiego; Wspomnienia Żmudzi; Pieśni Litewskie* i kilka innych.— *Zienkiewicz* zaś zebrał i wydał *Piosnki gminne ludu Pińskiego; O uroczyskach i zwyczajach ludu Pińskiego*, oraz *o charakterze jego pieśni*, i t. d.

Наконецъ нельзя неупомянуть о заслугахъ извѣстнаго издателя Виленскаго Альбома, сочлена нашего *И. К. Вильчинскаго*, который въ числѣ слишкомъ 200 великолѣпныхъ видовъ, портретовъ и пр. превосходно исполненныхъ въ Парижѣ, помѣстилъ около 100 предметовъ, собственно до Археологіи здѣшней страны относящихся.

Геральдика и нумизматика богаче у насъ другихъ отдѣловъ Археологіи. Мы имѣемъ замѣчательныя въ этомъ родѣ сочиненія *Куропатницкаго* (въ 3 т. п. з. Свѣдѣнія о дворянскихъ родахъ и гербахъ), *Несецкаго* (Геральдика въ 10 томахъ), *Кояловича* (О Литовско-польскихъ гербахъ, перев. съ Латин. Нарбутта, еще ненапечатанный). Вѣрными свѣдѣніями о литовскихъ и польскихъ медаляхъ, до 1795 года чеканенныхъ обязаны мы Гр. *Рачинскому*, издавшему въ 4 томахъ *Кабинетъ медалей*. Въ Музеумѣ же нашемъ находится собраніе вѣрныхъ рисунковъ, (подаренное Гр. Михаиломъ Тышкевичемъ) тѣхъ медалей, кои пропущены Гр. Рачинскимъ, а сверхъ того почти всѣхъ чеканенныхъ съ 1795 до 1855 г. и, особо, замѣчательное и рѣдкое собраніе священныхъ медальоновъ, которыхъ описаніемъ занимается нынѣ сочленъ нашъ Кс. А. Важинскій. Древніе гербы и монеты, собственно Литовскія, помѣщены Гр. *Дзялынскимъ* въ Собраніи законовъ Литовскихъ, въ Письмахъ Ѳаддея *Волянскаго* о древностяхъ Славянскихъ и въ нѣкоторыхъ другихъ сочиненіяхъ. Заслуживаетъ вниманія еще *Опись медалей*, хранившихся при Варшавскомъ Университетѣ, составленная Консерваторомъ Кабинета Бентковскимъ и изданная въ 1830 г.

Ф. А. Фосбергъ въ 1854 г. въ Берлинѣ напечаталъ на нѣмецкомъ языкѣ сочиненіе о древнихъ печатяхъ, въ числѣ прочихъ и Литовскихъ, съ приложеніемъ 12 снимковъ печатей отъ Витовта до Александра. Собственно по части Нумизматики мы имѣемъ весьма важныя сочиненія знаменитаго Ѳаддея Чацкаго, съ историческимъ выводомъ всѣхъ монетъ въ Литвѣ и Польшѣ чеканенныхъ и съ приложеніемъ 13 таблицъ, на коихъ изображены сіи монеты отъ временъ языческихъ до 1765 г.; а также Казимира Владислава Бандткѣ, п. з. Нумизматика мѣстная 2 т. (съ 1839).

Объемъ настоящей статьи недозволяетъ намъ исчислить всѣ сочиненія, въ кото-

znaczenie pozbawiając wzroku nie zasłoniło mu jednak przed wzrokiem myśli ulubionych przedmiotów jego prac i poszukiwań.

Niegodzi się zapomnieć nakoniec o zasługach znanego wydawcy Album Wileńskiego, współtowarzysza też naszego, J. K. Wilczyńskiego, który w liczbie 200 okazałych widoków, portretów i wielu innych doskonale odbitych w Paryżu przedmiotów, sto jedynie Archeologji tutejszych okolic poświęcił.

Heraldyka i numizmatyka bogatszą jest u nas od innych oddziałów Archeologji. Posiadamy godne uwagi w tym rodzaju dzieła, Kuropatnickiego (Herbarz we 3 t.), Kaspra Niesieckiego (Herbarz w 10 tomach) i Kojałowicza (przekład z łacińskiego T. Narbutta, Litewsko-Polski herbarz, jeszcze niedrukowany). Za dokładne szczegóły o Litewskich i Polskich medalach do 1795 r. bitych, obowiązani jesteśmy Hr. Raczyńskiemu, który wydał Gabinet medalów w 4 tomach. W Muzeum zaś naszém znajduje się (z daru Michała Hrabiego Tyszkiewicza) zbiór wiernych przerysów tych medalów, które opuszczone zostały przez Raczyńskiego, prócz tego zbiór rzadki i nader ciekawy prawie wszystkich bitych od r. 1795 do 1855, i nadto jeszcze znaczny zbiór medalików świętych, nad opisaniem których obecnie pracuje Członek naszego towarzystwa X. Al. Ważyński. Dawne herby i monety właściwie litewskie, znajdują się umieszczone w Zbiorze praw Litewskich przez Hr. Działyńskiego wydanych, w Listach Tadeusza Wolańskiego o Starożytnościach Sławiańskich i w niektórych innych dziełach. Zasługuje też na uwagę spis medalów Polskich w b. Warszawskim Uniwersytecie ułożony przez Konserwatora Gabinetu Bentkowskiego (1830 r.)

F. A. Vossberg w 1854 r. wydał w języku niemieckim w Berlinie dzieło o dawnych pieczęciach, w liczbie innych i o Litewskich, z dołączeniem rysunków 12-tu pieczęci od Witolda do Aleksandra. W gałęzi czysto numizmatycznéj mamy nader ważne dzieło znakomitego Tadeusza Czackiego, z historycznym wywodem wszystkich monet w Litwie i Polsce odbijanych, od czasów pogańskich do 1765 r. z dołączeniem 13 tablic tychże monet; a także Numizmatyka krajowa Kazimierza Władysława Bandtkie, 2 tomy (1839).

Zakres niniejszéj rozprawy nie dozwala nam wyliczyć wszystkich dzieł, które mieszczą

рыхъ заключаются матеріалы для Археологіи западныхъ губерній.

Особеннаго вниманія заслуживаютъ: собранія разныхъ археологическихъ древностей въ Несвижѣ Князей Радзивилловъ въ Минской губерніи, въ имѣніи Логойскъ Дѣйствительнаго Члена нашего Общества Графа Константина Тышкевича въ Минской губерніи, въ Люкойняхъ Графа Коссаковскаго въ Виленскомъ уѣздѣ, въ Дубровлянахъ Госпожи Бучинской въ Свенцянскомъ уѣздѣ; въ Несвижѣ рѣдкое собраніе стариннаго оружія, занимательный и чрезвычайно интересный архивъ, множество портретовъ Князей Радзивилловъ и многихъ другихъ знаменитѣйшихъ родовъ Литовскихъ; у Гр. Тышкевича и Коссаковскаго замѣчательно собраніе древняго оружія, въ Дубровлянахъ покойный Гр. Адамъ Гинтеръ цѣлую часовню украсилъ старинными латами, древнимъ оружіемъ и другими предметами. — Въ Веркахъ, въ имѣніи Кн. П. Л. Витгенштейна, находится единсвенное въ своемъ родѣ собраніе латъ и полныхъ бранныхъ вооруженій Князей Радзивилловъ, перевезенное изъ Несвижа.

Въ богатыхъ книгохранилищахъ въ Щорсахъ, имѣніи Гр. Хрептовича, въ Яшунахъ у Вице-Предсѣдателя нашего Общества М. Балинскаго и здѣсь въ Вильнѣ, у сочлена нашего Н. Малиновскаго, хранится много рѣдкихъ книгъ, рукописей, картъ, видовъ, весьма важныхъ для мѣстной Археологіи.

Болѣе замѣчательныя собранія монетъ и медалей находятся у помѣщика Ивана Завиши въ Кухцицахъ Минской губерніи и у Гр. Эмерика Чапскаго.

Ежели страсть къ систематическому изученію Археологіи и не сдѣлалась еще общею въ нашемъ краѣ, за то въ послѣднее время проявилось особенное стремленіе къ собиранію разныхъ древностей, нерѣдко людьми не вполнѣ даже понимающими истинное значеніе скопляемыхъ ими предметовъ. Такія явленія весьма утѣшительны. Они доказываютъ безотчетное, невольное влеченіе къ Археологіи.

Такимъ же образомъ не всѣ понимаютъ еще и настоящее значеніе самаго *Музеума*, полагая, что это нѣчто въ родѣ Валгаллы, что здѣсь должна быть воздаваема хвала только добродѣтели и генію. Не всѣмъ еще доступно, что Археологія чуждается мелкихъ побужденій, современныхъ страстей, необязана льстить народному самолюбію и, скопляя въ Музеу-

w sobie materjały do Archeologji Zachodnich gubernij.

Na szczególniejszą zasługują uwagę zbiory rozmaitych zabytków przeszłości w Nieświéżu Xiążąt Radziwiłłów (w gub. Mińskiéj), w Łohojsku u Konstantego Hrabiego Tyszkiewicza, (Rzeczywistego Członka naszego towarzystwa, także w gub. Mińskiéj), w Łukojniach u Hrabiego Kossakowskiego (w powiecie Wileńskim) i w Dubrowlanach Pani Matyldy Buczyńskiéj (w pow. Święciańskim). W Nieświéżu ciekawy zbiór starożytnéj broni, nader ważne i interesujące archiwum, wielka ilość portretów Xiążąt Radziwiłłów i innych znakomitszych rodzin Litewskich, niemniéj ciekawy zbiór broni i innych zabytków u Hrabiego Kossakowskiego, a podobnyż zbiór z dodatkiem ciekawego archiwum u Hrabiego Tyszkiewicza; w Dubrowlanach ś. p. Adam Hrabia Günther całą kaplicę ozdobił staremi pancerzami, rozmaitą bronią i innemi zabytkami przeszłości. W Werkach u Xięcia Wittgensztejna znajduje się jedyne w swoim rodzaju zebranie zbroi Xiążąt Radziwiłłów z Nieświéża przewiezione.

W bogatych księgozbiorach w Szczorsach u Hr. Chreptowicza, w Jaszunach u Wice-Prezesa naszego Towarzystwa M. Balińskiego, i tu w Wilnie u naszego współtowarzysza M. Malinowskiego, znajduje się wiele rzadkich ksiąg, rękopismów, mapp, widoków, nader ważnych dla miejscowéj Archeologji.

Znaczniejsze zbiory monet i medali znajdują się u Jana Zawiszy w Kuchcicach w Mińskiéj gubernji i u Emeryka Hrabiego Czapskiego.

Jeżeli chęć systematycznego zgłębienia nauki Archeologji nie stała się jeszcze powszechną w naszym kraju, to jednak w ostatnich czasach dał się czuć szczególniejszy popęd do zbierania rozmaitych starożytności, nieraz u ludzi mało nawet pojmujących rzeczywiste znaczenie nagromadzanych przez siebie przedmiotów. Objaw to nader pocieszający, dowodzi bowiem mimowolnego do Archeologji pociągu.

Nie wszyscy też pojmują jeszcze u nas prawdziwe znaczenie samego Muzeum, mniemając, że Muzeum to Walhalla, że cnota i jeniusz jedynie znajdować tu uczczenie powinny. Nie rozumieją jeszcze, że Archeologja gardzi drobiazgowością współczesnych namiętności, nie potrzebuje pochlebiać narodowemu samolubstwu, lecz zbierając pomniki wszystkiego co miało życie i interes w przeszłości, zostawu-

мѣ памятники всего, что было живо и интересно въ минувшемъ,— предоставляетъ исторіи изъ нагроможденныхъ данныхъ произносить приговоры, хвалить или осуждать. Она исчетъ не красоты въ лицахъ предковъ, но *сходства*.

Я указалъ только на особенно важные матеріалы по части Археологіи нашихъ губерній. Разработка этой прекрасной науки зависитъ теперь отъ насъ. Начало сдѣлано, а это начало ручается намъ за будущность и предсказываетъ обильную жатву для исторіи, нетолько Литвы, но и всѣхъ Славянскихъ земель.

Взгляните на нашъ едва возродившійся, юный Музеумъ. Въ немъ 10,000 книгъ и въ томъ числѣ 3,000 относящихся собственно къ Археологіи и Библіографіи. Болѣе 1,000 разныхъ рисунковъ; до 3,000 монетъ и медалей; собраніе бюстовъ, портретовъ, автографовъ, разныхъ дипломовъ и много весьма интересныхъ рукописей. А взгляните на отдѣлъ чисто археологическій: латы, легкіе и тяжелые щиты; разной величины панцыри, бронзовые поясы, дротики, копья, мечи, пращи, кистени, рогатины, стѣнобитные ломы, бердыши, боевыя трубы, рѣдкое собраніе каменнаго оружія добытаго въ здѣшней странѣ и привезеннаго для сравненія изъ Скандинавіи—дадутъ вамъ понятіе о вооруженіи и оружіи древнихъ Литовцевъ, Славянъ, Варяговъ, Крестоносцевъ, Татаръ. Пепельницы, слезницы, множество бисера, разныхъ колецъ, застежекъ, цѣпочекъ, изразцы съ рѣзьбою, шарики изъ глины отъ рыбачьихъ сѣтей, горшки изъ акустической Коложской церкви (въ Гроднѣ), величавой свидѣтельницы XII столѣтія, и множество другихъ вещей и вещицъ, найденныхъ въ нашихъ курганахъ, городищахъ, пещерахъ, развалинахъ замковъ — укажутъ вамъ домашнюю жизнь и степень развитія искусствъ у древнихъ обитателей этого края. Литовскіе идолы: Кавосъ, Перкунасъ, Мильда, Гивойтъ (ящерица)— перенесутъ васъ мыслію въ міръ языческій, когда верховное существо всѣмъ управлявшее, во всемъ проявлялось и указывало Литовцамъ божества и въ самыхъ ничтожныхъ предметахъ. Наконецъ особый отдѣлъ предметовъ, запечатлѣнныхъ историческими воспоминаніями,— напомнитъ Вамъ нестоль отдаленныя времена, замѣчательныхъ людей и событія. Довольно этого бѣглаго перечня, довольно сказать, что

je historyi z nagromadzonych danych wyrokować, chwalić, lub przyganiać. Ona szuka nie samej tylko piękności, lecz *podobieństwa* w twarzach swych przodków.

Wskazaliśmy tylko szczególnéj godne uwagi materjały pod względem Archeologji naszych gubernij. Dalszy postęp téj pięknéj nauki zależy teraz już od nas. Początek zrobiony, a ten początek właśnie jest nam rękojmią przyszłości i przepowiada obfite żniwo dla Historyi nietylko Litwy, ale i całéj Sławiańszczyzny.

Spójrzcie na nasze zaledwie wzrosłe, młodociane jeszcze Muzeum! Macie tu 10,000 ksiąg, a w téj liczbie 3,000 wyłącznie do Archeologji i Bibliografji odnoszących się. Więcéj 1000 rozmaitych rysunków, przeszło 3,000 monet i medalów, zbiór biustów, portretów, autografów, dyplomatów i bardzo wiele ciekawych rękopismów. Patrzcie na oddział czysto archeologiczny, zbroje, lekkie i ciężkie puklerze, różnéj wielkości pancerze, bronzowe pasy, drócienice, kopije, miecze, proce, kieścienie, włócznie, drągi do łamania murów, berdysze, trąby wojenne, rzadki zbiór kamiennéj broni znalezionéj w naszym kraju i także przywieziony ze Skandynawji (dla porównania), a dadzą wam wyobrażenie o uzbrajaniu się i orężach starożytnych Litwinów, Sławian, Waręgów, Krzyżaków, Tatarów. Popielnice, łzawnice, mnóstwo bisioru, różnych obrączek, sprzążeczek, łańcużków, kafle z rzeźbą gliniane, kulki od sieci rybackich, garnki z akustycznéj Kołożańskiéj cerkwi w Grodnie, tego świadka XII jeszcze stulecia i wiele innych rzeczy i sprzętów znalezionych w naszych kurhanach, horodyszczach, pieczarach, w ruinach zamków i kościołów, wykażą wam domowe życie i stopień rozwijania się sztuki u starożytnych mieszkańców téj ziemi. Litewskie bogi Perkunas, Kawos, Milda, Giwojt przeniosą was myślą w krainę pogańską, kiedy najwyższa rządząca wszystkiém istota, we wszystkiém dawała dowody swojego objawu i wskazywała Litwinom bóstwa w najlichszych nawet przedmiotach. Nakoniec osóbny oddział pamiątek nacechowanych historycznemi wspomnieniami, otworzy przed wami nie tak dawne jeszcze dzieje, znakomitych ludzi i wypadki. Po tym ogólnym przeglądzie nie dość-że będzie powiedzieć, że wszystko co tu widzicie, z wyjątkiem niewielu tylko przedmiotów, nagromadzoném zostało dwódziestoletnią pracą, zamiłowaniem do nauki i namiętną dobra publicznego żądzą, jednego prywa-

все это нагромождено здѣсь, за исключеніемъ едва нѣсколькихъ предметовъ, двадцатилѣтними трудами, любовію къ наукѣ и желаніемъ общественной пользы одного частнаго человѣка, чтобы достойно оцѣнить его заслугу.

Когда сообразимъ все это, когда представимъ, какая прекрасная будущность открывается для любознательности, какія отрадныя занятія предстоятъ намъ, труженикамъ науки, и сколько пользы должно произойти отъ нея, какія сокровища накопимъ мы для будущаго поколѣнія, невольно и мысль и взоры обращаются къ Великому Самодержцу, по благости и милости Котораго осуществились наши давнишнія столь пламенныя желанія.

Поборники истины — мы употребимъ всѣ усилія, чтобы быть достойными соратаями на указанномъ намъ высокомъ поприщѣ. Чуждые предразсудковъ и фанатизма, мы будемъ вѣрны призванію и смѣлою стопою войдемъ въ храмъ исторіи, въ которомъ единственный алтарь, алтарь истины и безпристрастія.

Но наука и труженики ея во многомъ требуютъ поддержки. Въ этомъ отношеніи, мы спокойны; ибо увѣрены, что найдемъ руководителей, опору и поощреніе въ главномъ Начальникѣ здѣшняго края и Попечителѣ Виленскаго Учебнаго Округа.

При благоволеніи Господнемъ, подъ сѣнію Великаго Монарха, мы вправѣ надѣяться преуспѣянія и процвѣтанія Археологіи и нашего Музеума. И ежели посильные труды наши хотя сколько нибудь содѣйствуютъ возвеличенію славы славнаго племени Славянъ, ежели безподобострастное развитіе непреложныхъ историческихъ истинъ усилитъ и укрѣпитъ любовь въ братьяхъ-Славянахъ, — мы исполнимъ свое призваніе. Да будутъ же девизомъ всѣхъ нашихъ дѣйствій и стремленій слова Апостола Павла: „*Павелъ ли, или Аполлосъ, или Кифа, или міръ, или жизнь, или смерть, или настоящее, или будущее, все наше; мы же Христовы, а Христосъ Божій!*“ (1. посл. къ Коринѳ. гл. III. ст. 22 и 23).

———

tnego człowieka, ażeby godnie zasługę jego ocenić?

Skoro więc rozważymy to wszystko, jeżeli przedstawimy sobie, jaka urocza przyszłość otwiera się dla nauki, jakie ponętne nastręczają się nam prace, jak wielkie przyniosą one korzyści, ile to skarbów nagromadzimy tu dla przyszłych pokoleń, mimo woli myśl i oczy zwracają się ku Najpotężniejszemu Monarsze, którego łaska i dobrodziejstwo urzeczywistniły tak dawne i tak gorące nadzieje nasze.

Bojownicy prawdy, dołożymy wszelkich usiłowań, aby się dostojnie na pięknėm wskazanėm nam stanowisku utrzymać. Obcy przesądom i fanatyzmowi, a wierni powołaniu naszemu, śmiałym krokiem wejdziemy do świątyni Historji, w któréj ołtarz beznamiętnéj prawdy jedynym jest ołtarzem.

Ale nauka i jéj pracownicy w wielu rzeczach potrzebują podpory. Spokojniśmy w tym względzie, bośmy pewni, że znajdziemy przewodnictwo, opiekę i zachętę u głównego Naczelnika tutejszéj prowincji i u Kuratora Wileńskiego naukowego okręgu.

Przy błogosławieństwie Bożém, pod osłoną Wielkiego Monarchy, mamy się prawo spodziewać postępu i kwitnienia Archeologji i naszego Muzeum. A jeżeli prace nasze wpłyną choć cokolwiek na wzrost chwały sławnego plemienia Sławian, jeżeli bezstronny rozwój istotnych prawd historycznych pomnoży i wzmocni miłość pomiędzy Sławiańską bracią— wypełnimy zadanie nasze. Godłem naszych czynności i dążeń niech będą słowa S. Apostoła Pawła: «*Bądź Paweł, bądź Apollo, bądź Cefas, bądź świat, bądź żywot, bądź śmierć, bądź teraźniejsze, bądź przyszłe, to wszystko wasze jest: A wy Chrystusowi, a Chrystus Boży!*» (I. list do Korynt. Rozd. III. w. 22 i 23).

———

О ПОСОБІЯХЪ КЪ ДОПОЛНЕНІЮ ЛИТОВСКОЙ ИСТОРІИ.

(*Статья П. В. Кукольника.*)

Что такое Литва? Какое мѣсто занимала она въ политическомъ мірѣ? Какое вліяніе имѣла на судьбу сосѣднихъ народовъ? Какія событія поставили ее въ число могущественнѣйшихъ современныхъ государствъ? Наконецъ, какія причины изгладили ее изъ числа существующихъ націй?—Вотъ вопросы, разрѣшеніе которыхъ занимаетъ многія страницы всемірной Исторіи.

На древнихъ географическихъ картахъ, на пространствѣ между Рейномъ и Уральскими горами, мы видимъ безчисленное множество именъ поколѣній, имѣвшихъ свою самостоятельность, отдѣльное значеніе, и безъ сомнѣнія кругъ дѣйствій, составлявшій ихъ Исторію. Весьма не многія изъ нихъ устояли противу порыва времени и обстоятельствъ, сохранили свое имя и значеніе въ Исторіи и передали памяти отдаленнаго потомства событія, коихъ были участниками. Самая большая часть этихъ поколѣній исчезла съ лица земли, не оставивъ позднѣйшимъ народамъ ничего, кромѣ своего имени, свидѣтельствующаго объ ихъ существованіи. По среди этого моря поколѣній, на картѣ изображающей Европу въ XI столѣтіи, находимъ, при устьѣ Виліи, едва примѣтными буквами начертанное слово: *Литва*. На картѣ XV столѣтія видимъ подъ именемъ *Великаго Княжества Литовскаго* огромное пространство между Балтійскимъ моремъ, Двиною, Днѣпромъ, Чернымъ моремъ, Бугомъ и Нѣманомъ.—Все это приведено было въ дѣйствіе одною ничтожною частію общирнаго племени Ульмигеровъ, которое, распавшись на 12 поколѣній, утратило свое могущество. Отдѣльныя колѣна, тѣснимыя сильными сосѣдями, покорены были одно за другимъ. Казалось, такая же участь ожидала Литву, преслѣдуемую съ трехъ сторонъ войсками Русскихъ Князей во внутренность дремучихъ лѣсовъ своихъ, платившую имъ же скудную дань лыками и вѣниками

O POMOCACH DO DOPEŁNIENIA DZIEJÓW LITWY.

(*Rozprawa Pawła Kukolnika*).

Co jest Litwa? jakie zajmowała stanowisko w świecie politycznym? jaki wywierała wpływ na losy sąsiadujących z nią narodów? skutkiem jakich wypadków stanęła na równi z najpotężniejszemi owoczesnemi państwy? jakie, nakoniec, przyczyny wykreśliły ją z liczby żyjących dziś narodów? Oto są zagadnienia, nad których rozwiązaniem niemało już pracowała Powszechna Historja.

Widzimy na starych kartach jeograficznych, że przestrzeń rozciągająca się pomiędzy Renem a górami Uralskiemi, zapełniona była niezliczoném mnóstwem imion rozmaitych plemion, posiadających właściwe każdemu znaczenie, niezależność i zapewne jakiś historyczny zakres działania. Mała zaledwie liczba tych plemion przetrwawszy burze czasu i okoliczności, zachowała owe imie i znaczenie w dziejach, oraz przekazała pamięci odległych potomków wypadki, w których brała swój udział. Daleko większa liczba tych pokoleń zniknęła z oblicza ziemi, niezostawując swym następcom nic prócz imienia, które świadczyło o ich bycie. Wśród tego morza pokoleń, postrzegamy na karcie Europy z XI wieku, przy ujściu Wilji, zaledwie znaczny wyraz: *Litwa*. Na karcie z wieku XV widzimy już, że *Wielkie Xięstwo Litewskie* obejmuje ogromny obszar, sięgający swemi krawędźmi od Baltyku, Dźwiny i Niemna, aż do morza Czarnego, Dniepru i Bugu. Całéj téj przestrzeni nadawała przedtém ruch i życie jedna mało znacząca cząstka obszernego plemienia Ulmigerów, które następnie rozdzieliwszy się na 12-ście pokoleń, utraciło swą potęgę. Naciskane przez silnych sąsiadów pojedyńcze pokolenia, wszystkie kolejno zostały podbite. Takiż samy los zdawał się zagrażać i Litwie, która przyparta w głąb' swoich posępnych lasów, ze trzech stron niepokojona przez najazdy wojsk Ruskich Kniaziów, a płacąca im jakąś lichą daninę z łyk i mioteł, musiała już widzieć usadowionego na jéj własnéj ziemi, w obronnym grodzie, Jarosławowego namiestnika. Niespodziany wypadek wskazał prze-

и видѣвшую на собственной землѣ, въ укрѣпленномъ городѣ, намѣстника Ярослава мудраго. Неожиданное событіе произвело неожиданный переворотъ въ судьбѣ Литовскаго народа. Дружина Скандинавскихъ витязей, приплывъ къ устью Дубиссы, углубилась во внутренность страны, и постепенно распространяя свои завоеванія, положила основаніе правильному устройству государства и утвердила царствующую династію. Побѣдители слились съ побѣжденными въ одинъ народъ, приняли ихъ нравы, обычаи, языкъ, а имъ сообщили тогдашнее свое образованіе. Народъ отъ природы воинственный, руководимый одной волею, направленною къ одной и общей цѣли, двинулъ сосредоточенныя свои силы противу непріятелей, постоянно надъ нимъ торжествовавшихъ, и въ короткое время вознаградилъ всѣ свои потери. Раздѣленіе Ярославовыхъ владѣній и междоусобія потомковъ его ослабили колоссальное могущество Россіи. Литовскіе Князья искусно воспользовались этимъ обстоятельствомъ и расширили предѣлы Литвы, присоединивъ къ ней нѣкоторыя сосѣдственныя Русскія области. Нашествіе Татаръ на Русь и отягчавшее ее двувѣковое иго еще болѣе доставили Литвѣ средствъ увеличить свои владѣнія; и въ началѣ XIV столѣтія Гедиминъ является обладателемъ обширнаго, могущественнаго и грознаго для сосѣдей государства, а преемники его дѣлаютъ уже Литву соперницею Золотой Орды. Западная Европа обращаетъ безпокойный взоръ на постоянно возрастающее могущество и значеніе Литвы, а образованная Польша, возведя на престолъ свой Ягеллу, празднуетъ соединеніе съ Литвой, какъ блистательнѣйшее торжество своей политики.

Очень естественно, что всѣ, самыя повидимому маловажныя, обстоятельства такого народа должны составлять весьма занимательный предметъ для каждаго любителя науки. Особенно должны они быть занимательны для жителей Россіи, которыхъ судьба въ началѣ чрезвычайно была сходна съ судьбою Литвы. У обоихъ народовъ одноплеменныя Скандинавскія династіи положили основаніе государствъ, дали имъ первоначальное устройство и образованіе, ввели одинаковый образъ управленія и чиноположеніе. Какъ въ Россіи, такъ и въ Литвѣ, прибывшіе слились въ одинъ народъ съ туземцами, приняли

znaczeniu Litwy zupełnie inną drogę. Drużyna Skandynawskich rycerzy, wylądowawszy przy ujściu Dubissy, zapuściła się w głąb' kraju, a podbijając stopniowo coraz większą jego przestrzeń, założyła fundamenta porządnego państwa i ustaliła panującą dynastję. Zwycięzcy zleli się w jeden naród ze zwyciężonymi, przejęli język, obyczaje i charakter Litwinów; a ci w zamian dostali od nich owoczesną oświatę Skandynawji. Uległy jedynie niehamownéj woli, skierowanéj ku jednemu celowi, z przyrodzenia wojowniczy ten naród całemi połączonemi siły uderzył na nieprzyjaciela, który wciąż tryumfował, i w krótkim przeciągu czasu powetował wszystkie swe straty. Rozdzielenie posiadłości Jarosława, domowe waśni jego potomków, zachwiały kolosalną potęgę Rusi. Xiążęta Litewscy umiejętnie skorzystali z takiego stanu rzeczy, i przyłączając do swego państwa poblizkie prowincje Ruskie, rozszerzyli granice Litwy. Najście na Ruś Tatarów i dwuwiekowe gniotące ją jarzmo dało Litwie przyjaźną porę powiększyć jeszcze bardziéj swe posiadłości. W początkach XIV wieku, Gedymin stoi na czele obszernego, potężnego i groźnego dla sąsiednich narodów państwa; a pod jego następcami Litwa występuje już do współzawodnictwa ze Złotą Hordą. Zachód Europy ze strachem spogląda na ciągle wzrastające jéj znaczenie i potęgę; a oświecona Polska uczyniwszy Jagiełłę swym królem, uroczyście obchodzi akt połączenia się z Litwą — świetny tryumf swojéj polityki.

Rzecz naturalna, że wszystkie, nawet mało znaczące na pozór szczegóły życia takiego narodu, muszą być nader zajmującemi dla każdego miłośnika nauki. Szczególniéj powinno to zajmować mieszkańców Rossyi, któréj piérwsze historyczne koleje nadzwyczaj były podobne do losów Litwy. U obójga narodów pokrewne Skandynawskie dynastje, założyły podwaliny państwa, dobrego porządku i wykształcenia, wprowadziły jednaki kształt rządu i jednaką hierarchję. W obu zarówno ziemiach przybylcy połączyli się w jeden naród z krajowcami, przejęli ich obyczaje, język i skierowali ich siły ku pożytecznym dla kraju celom. Koleją kilku wieków Litwini byli w cią-

ихъ обычаи и языкъ и направили ихъ силы къ полезной для государства цѣли. Въ продолженіи нѣсколькихъ вѣковъ, Литовцы постоянно сближались съ Русскими, переняли у нихъ языкъ и письмена, покровительствовали Русскихъ поселенцевъ въ своей землѣ, Князья Литовскіе выдавали своихъ дочерей за Русскихъ и женились на Россіянкахъ, въ опасныхъ случаяхъ шли имъ на помощь какъ братья, переселялись охотно въ смутныя времена въ сосѣдственную Русь, принимая православную вѣру и служа ревностно новому отечеству, покровительствовали вѣроисповѣданіе Русскихъ и принимали сами оное даже въ предѣлахъ родины своей, до такой степени, что лица Княжескихъ фамилій, какъ Войшелгъ и Римундъ, постриглись въ санъ иноковъ; напослѣдокъ, по смерти Миндовга, возвели на Литовскій Великокняжескій престолъ Русскаго Князя Шварна-Даніиловича. Все это заставляетъ насъ убѣдиться, что основательное и подробное изученіе Литовской исторіи должно быть занимательно для Русскихъ не менѣе какъ и для самихъ Литовцевъ.

Но къ сожалѣнію, первые дѣеписатели Литовскаго народа не передали памяти потомства его исторіи въ такомъ свѣтѣ, какого заслуживало его политическое значеніе и дивная его судьба. Каждый народъ имѣетъ свое младенчество, а младенцевъ обыкновенно забавляютъ сказками. Древніе историки Литовскаго народа забавляли его сказками уже тогда, когда онъ достигъ своей возмужалости. Къ несчастію не всѣ эти сказки были взяты изъ мѣстныхъ народныхъ преданій, но по большей части были плодомъ прихотливой фантазіи, имѣвшей цѣлію подольстить самолюбію силы и знатности согласной съ тогдашними обстоятельствами и причудами вѣка. Съ другой стороны, какія свѣдѣнія мы находимъ о Литвѣ въ древнихъ ея лѣтописателяхъ? По большей части только тѣ, которыя представляютъ ее болѣе въ отвратительномъ нежели привлекательномъ видѣ. Описаніе войнъ, нападеній, грабежей, опустошеній, не можетъ намъ дать правильнаго понятія о свойствахъ, нравахъ и характерѣ народа; между тѣмъ какъ этими только предметами наполнены страницы лѣтописей повѣствующихъ о Литвѣ, потому что этимъ только она дала себя узнать сосѣдямъ. Чтожъ удивительнаго, что на основаніи этихъ свидѣтельствъ потомство смотритъ

głych stosunkach z Rusinami: skutkiem przyjaźnych wypadków, wzięli od nich język i naukę pisma; w chwili niebezpieczeństwa uzbrajali się razem przeciwko wspólnemu nieprzyjacielowi; Xiążęta obójga narodów często zawierali między sobą z rozmaitych widoków małżeńskie związki, opiekowali się osiadłymi w ich kraju Ruskimi przychodniami i ich religją, niektórzy z nich przyjmowali nawet obrządek wschodni, jak np. Wojsiełk i Rymund, którzy skończywszy polityczny swój zawód zostali zakonnikami; widzimy nakoniec, że po śmierci Mendoga na tronie Litwy siedział Ruski Kniaź Szwarn-Danielowicz. Wszystko to zniewala nas do przekonania, że gruntowne a dokładne zbadanie dziejów Litwy powinno być równie zajmującém dla Rossyan jak i dla samych Litwinów.

Ale ku nieodżałowanéj szkodzie dla nauki, piérwsi dziejopisarze Litewskiego narodu, nie wystawili przed oczy potomności jego historyi w takiém świetle, na jakie zasługiwało jego polityczne znaczenie i dziwna koléj losów. Każdy naród ma niemowlęctwo, w którém zwykle zabawiają go baśniami. Starzy dziejopisowie Litwy, bawili ją baśniami, już w dorosłych jéj leciech. Na nieszczęście, nie wszystkie te baśnie zostały wysnute z miejscowych podań ludu; większa część była owocem kapryśnéj fantazji, która idąc w parze ze spółczesnemi okolicznościami i urojeniami wieku, wysilała się tylko na schlebianie samolubstwu potęgi i znakomitości. Z drugiéj znowu strony, co za wiadomości o Litwie znajdujemy w starych jéj kronikarzach? same prawie odrażające obrazy, nic, albo prawie nic powabnego. Opisy wojen, napadów, grabieży i spustoszeń, nie są dostateczne do utworzenia jasnego pojęcia o charakterze, obyczajach, wewnętrznym stanie narodu; a jednak, te jedynie ujemne opisy zapełniają karty kronik traktujących o Litwie: bo w ten tylko sposób dała się poznać sąsiadom. Cóż więc dziwnego, że potomność, gruntując się na tak niedostatecznych i jednostronnych świadectwach, widzi w Litwinach tylko tłuszczę nieludzkich i krwiożerczych barbarzyńców? W czasie wojny każdy naród staje się srogim i nieludzkim; tém dobitniéj musiało to się iścić w wieku, w któ-

на Литву какъ на толпу кровожадныхъ варваровъ, безчеловѣчныхъ, звѣроподобныхъ разбойниковъ. Въ продолженіи войны каждый народъ являлся лютымъ, безчеловѣчнымъ, въ особенности въ тѣ времена, когда Литва дала себя почувствовать своими набѣгами. А потому, имѣя эти только данныя передъ глазами, мы не можемъ сдѣлать правильнаго заключенія о качествахъ народа, тѣмъ менѣе можемъ имѣть свѣдѣній о его внутреннемъ бытѣ, нравахъ и обычаяхъ, составляющихъ такой важный предметъ въ его исторіи.

Кромѣ того на Литву и ея одноплеменниковъ возстали враги, старавшіеся усильно закрыть предъ очами потомства самый слѣдъ ихъ существованія. Въ продолженіи трехъ вѣковъ орденъ Меченосцевъ, громя Латышскія племена, силился истребить все, что приводило на память ихъ народность. Онъ достигъ своей цѣли въ Ливоніи и Пруссіи; но Литва, управляемая благоразумными и храбрыми Князьями, отстояла свою независимость и отразила насилія хищниковъ. Но по соединеніи ея съ Польшею въ одно государство она совершенно преобразилась, приняла ея образъ управленія, чиноположеніе, обычаи, языкъ, одежду, словомъ слилась съ нею въ одинъ народъ. Осталось только имя Литвы, а слѣды ея народности сохранились подъ соломенными крышами бѣдныхъ земледѣльцевъ. Въ такомъ состояніи она пребыла три вѣка.

Удивительно ли послѣ того, что изъ дошедшихъ до насъ историческихъ источниковъ, мы знали Литву только съ одной стороны, по ея набѣгамъ, грабежамъ, опустошеніямъ, которыми она приводила въ ужасъ сосѣдей во время войны? Удивительно ли, что мы повторяли только восклицанія древнихъ ея лѣтописателей, называя Литовцевъ варварами, кровожадными, дикими? Мы не имѣли понятія о внутренней жизни этого народа, потому что не гдѣ было искать ея. Но Провидѣніе не дозволило утвердиться оскорбительному объ ней мнѣнію, которое въ продолженіи трехъ вѣковъ было общимъ во всемъ ученомъ мірѣ. Явились неутомимые умы, которые рѣшились вырыть ее изъ гроба, сорвать съ нее окровавленную одежду, въ которой похоронили ее писатели съ одностороннимъ взглядомъ, и показать ее свѣту въ такомъ видѣ, въ какомъ она была дѣйствительно. Для этого нужно было проникнуть въ жилища бѣд-

rym Litwa dała się poznać światu swojemi napady. Dla tego, mając przed sobą te tylko dane, niepodobna nam ze ścisłością określić przymioty narodu, a tém bardziéj pojąć wewnętrzny byt, zwyczaje i obyczaje, — co właśnie nader jest ważném dla zbadania ducha jego dziejów.

Nadto jeszcze ukazali się byli w sąsiedztwie Litwy, czyhający na nią i na spokrewnione z nią plemiona, wrogowie, którzy z całą usilnością pracowali nad zatarciem przed potomnością nawet śladów jéj istnienia. Zakon krzyżacki, w ciągu trzech wieków napastując wszystko Litewskie, wysilał się na zupełne zniszczenie téj narodowości. Dokonał tego w Inflantach, Kurlandyi i Prussach; ale Litwa rządzona przez rostropne i waleczne xiążęta, odparłszy ze swych granic łupieżców, wywalczyła dla się niepodległość. Lecz połączywszy się ostatecznie z Polską w jedno państwo, Litwa zupełnie się przekształciła: przyjęła od tego kraju kształt rządu, hierarchję, obyczaje, język, ubiór — słowem zlała się z nim w jeden naród, Pozostało tylko imie Litwy, a ślady jéj narodowości przechowały się ledwie pod słomianemi dachy biednych rolników. W takim stanie przetrwała ona trzy stólecia.

Cóż dziwnego, że sądząc o Litwie z doszłych do naszych czasów historycznych źródeł, poznaliśmy tylko jedną stronę jéj bytu, napady, grabieże i spustoszenia, któremi przerażała sąsiednie ziemie w czasie wojny? Co dziwnego, że powtarzając na oślep wykrzykniki starych kronikarzy, nazywaliśmy Litwinów barbarzyńcami i krwiożerczą dziczą? Nie mieliśmy wyobrażenia o wewnętrzném życiu tego narodu, bośmy nie mieli na czém się oprzeć. Ale nie chciała Opatrzność, aby się nazawsze ustaliło krzywdzące, a w ciągu trzech wieków panujące w uczonym świecie o tym narodzie mniemanie. Zjawiły się niezmordowane umysły, które wzięły przed się wykopać ją z mogiły, zerwać włożoną nań przez jednostronnych pisarzy krwawą szatę i ukazać światu postać taką, jaką była za życia. Aby tego dokonać, należało wejść pod strzechy, gdzie mieszkała nędza i poniżenie— rozkopać mogiły i kurhany, zapytać nawet niemych głazów i metali, wsłuchać się w dźwięczne ostatki rzeczywistego bytu narodu, w pie-

ности и униженія, раскопать гробы и курганы, вопросить и нѣмые камни и металлъ и звучные памятники настоящаго народнаго быта и свойствъ его, какъ то: пѣсни, пословицы, поговорки,— вникнуть въ остатки нравовъ, обычаевъ, игръ, увеселеній, въ самые предразсудки и повѣрья, чтобы обработать, или лучше сказать, возсоздать ту часть исторіи Литовскаго народа, которая пренебрежена была его дѣеписателями. Эти то предметы заняли благородную дѣятельность нѣсколькихъ достойныхъ труженниковъ науки въ послѣднемъ уже столѣтіи. Ихъ то похвальнымъ подвигамъ Литва обязана возстановленіемъ того значенія, которое она заслуживала въ нравственномъ мірѣ. Въ самомъ дѣлѣ, прислушайтесь къ этимъ отголоскамъ народныхъ чувствъ, качествъ, стремленія духа, и вы никогда не согласитесь съ мнѣніемъ Нестора, Виганда, Дюсбурга, Длугоша, повѣствующихъ о Литвѣ, какъ о народѣ дикомъ, варварскомъ, толпѣ кровожадной и безбожной. Хотите ли имѣть ясное понятіе о нѣжности ихъ чувствъ, домашнихъ добродѣтеляхъ, родственной любви, святости союзовъ?— Прислушайтесь ихъ пѣснямъ! Это не тѣ Скандинавскія саги или пѣсни Каледонскихъ бардовъ, въ которыхъ воспѣваются одни битвы, кровопролитія, стукъ оружія, месть даже за гробомъ и наконецъ участіе духовъ въ сраженіи. Нѣтъ! Тутъ чувства нѣжныя, чистыя, родственная любовь, семейныя обязанности, плачь сироты на могилѣ родителей. Въ нѣкоторыхъ слышны жалобы на притѣсненія; но какъ кротки и трогательны эти жалобы. Ни гдѣ не вырываются проклятія на притѣснителей, которыя встрѣчаемъ въ пѣсняхъ не одного народа, подвергшагося подобной участи. Какая чистота чувствъ въ древнихъ Литовскихъ пѣсняхъ! Во многихъ народныхъ пѣсняхъ встрѣчается порывъ сладострастія, нескромныя выраженія; но ни одна пѣснь древнихъ Литовцевъ не оскорбляетъ цѣломудреннаго уха. А вмѣстѣ съ тѣмъ, сколько трогательной простоты и оригинальной поэзіи въ этихъ пѣсняхъ. Вслушайтесь! повторяю, и судите: эти ли чувства, эти ли выраженія проявлаютъ варварство?

Хотите ли убѣдиться въ гибкости ума Литовцевъ?— Прислушайтесь ихъ пословицамъ, этимъ плодамъ народнаго остроумія, опытности и наблюденій. Нѣкоторыя изъ нихъ сходны со славянскими и

śni, przysłowia, przymowiska — zagłębić się w ocalałe szczęty zwyczajów, obyczajów, gier, zabaw, nie pomijając guseł i przesądów,— w taki tylko sposób można było wynurzyć, a raczéj odtworzyć ową lepszą, z lekceważeniem przez kronikarzów pominiętą połowę historyi Litewskiego narodu. Dążenie do zbadania tego przedmiotu stało się w bieżącym dopiéro wieku szlachetném zadaniem kilku dostojnych na niwie naukowéj pracowników. Ich to chwalebne mozoły przywróciły Litwie to znaczenie, jakiego była godna w świecie moralnym. I w rzeczy saméj, przysłuchajmy się tylko temu odgłosowi narodowych uczuć, skłonności i dążeń ducha, a nigdy nie zgodzimy się z mniemaniami Nestora, Wiganda, Düsburga, Długosza, którzy mówią o Litwinach jako o narodzie dzikim, barbarzyńskim, o tłuszczy krwiożerczéj i bezbożnéj. Jeżeli chcemy ze ścisłością ocenić delikatność uczuć, cnoty domowe, miłość rodzinną, oraz świętość związków u Litwinów, — posłuchajmy ich pieśni! Nie są to owe Skandynawskie sagi, lub pieśni bardów Kaledonji, opiewające wyłącznie bitwy, rozlew krwi, szczęk oręża, zemstę nie kończącą się nawet za grobem, i nakoniec czynny udział duchów w potyczkach. Przeciwnie,— tu panują same nieskalane uczucia: miłość rodzinna, domowe obowiązki, płacz sieroty na grobie rodziców. Niekiedy dają się posłyszeć narzekania na ucisk; ale jakże są łagodne i rzewne te skargi! nigdzie tu niéma przekleństwa i złorzeczenia przeciwko ciemiężycielowi, — które się daje słyszeć w pieśniach każdego uległego podobnemu losowi ludu. A co za szlachetność uczuć w dawnych Litewskich pieśniach! Gdy śpiewy ludowe rozmaitych krajów, tak często napełnione są wybuchami namiętności i obrażającemi skromność wyrazy; żadna pieśń staro-litewska nie obraża wstydliwego ucha. A obok tego, ileż tu wzruszającéj prostoty! ile oryginalności i poezyi! Powtarzam raz drugi, przysłuchajmy się tylko pieśniom Litwinów, i osądźmy: czy barbarzyństwo pielęgnuje takie uczucia – czy przemawia takiemi wyrazy?

Jeżeli chcemy przekonać się o giętkości umysłu Litwinów, weźmy pod rozbiór ich przysłowia, te owoce ludowego dowcipu, doświadczenia i postrzeżeń. Niektóre z tych przysłów są wspólne Litwie i Sławiańszczyznie, i zda-

можетъ быть переняты отъ Славянъ; но есть много принадлежащихъ собственно Литвѣ, напр.

Ты у Бога пальца не пожалъ.
Зажги змѣиную свѣчу и соберутся змѣи и пр.

Хотите ли видѣть стремленіе къ благочинію, святость чистоты нравовъ, отвращеніе отъ порока и священныя усилія къ предупрежденію его распространенія? Взгляните на памятники древняго законодательства Литвы! Я не говорю о Литовскомъ Статутѣ, ни о Судебникѣ Казиміра; но о древнемъ законодательствѣ языческой Литвы, котораго памятники, сохранившись въ преданіяхъ, получили и въ послѣдствіи силу закона. Съ какою рѣшительностію и вмѣстѣ благоразуміемъ геній законодателей ограждаетъ безопасность, спокойствіе и собственность каждаго гражданина! Какъ свята въ очахъ предержащей власти чистота нравовъ! Какія строгія постановленія изданы противу распутной жизни, невѣрности въ супружествѣ, безстыдства! Какія страшныя наказанія опредѣлены за оскорбленіе дѣвицы или женщины, не только лишеніемъ ихъ чести, но даже неблагопристойнымъ съ ними обращеніемъ! Еслибы на эти предметы обращено было вниманіе древнихъ писателей, то Литовскіе законы красовались бы теперь на страницахъ всемірной исторіи, какъ законы Ликурга и Солона. Чтобы убѣдиться въ чистотѣ нравовъ древнихъ Литовцевъ, вспомнимъ, что изъ безчисленныхъ памятниковъ археологіи, найденныхъ въ утробѣ земли не вырыто ни одного нескромнаго предмета. Между тѣмъ, какъ таковые находятся во множествѣ въ другихъ странахъ, какъ то въ Индіи, Египтѣ, Греціи, а особенно въ Италіи. Самые по видимому маловажные предметы народнаго быта и домашней его жизни: обряды свадебные и погребальные, празднества, игры, увеселенія — все проявляетъ чистоту нравовъ, взаимную любовь, святость родственныхъ союзовъ, а во всемъ преизбыточествуетъ религіозное чувство и любовь къ родинѣ.

Какъ важны эти предметы и сколько доставляютъ пособій исторіи каждаго народа, на это не нужны доказательства. Не менѣе того составляютъ важный для нея источникъ тѣ нѣмые указатели событій, которыя спасены отъ дѣйствія всеистребляющаго времени, руками неутомимыхъ и любознательныхъ изыскателей древностей, не рѣдко посвящающихъ всю жизнь

je się, że musiały być od téj ostatniéj przejęte; inne są wyłącznie Litewskie — np.

Tyś nieuściskał Bożego palca.
Zapal wężową świécę, a zbiorą się węże. i t. p.

Zechcemy-li spójrzeć na dążność do ustalenia dobrego porządku, zachowania czystości obyczajów, wstręt do występku i zbożne usiłowania, aby złemu zapobiedz? przejrzyjmy pomniki dawnego Litewskiego prawodawstwa! Nie mówię tu o Statucie Litewskim, ani o Kodexie Kazimierza, lecz o starożytném prawodawstwie pogańskiéj Litwy, którego szczęty przechowawszy się w podaniach, pozyskały następnie moc prawną. Co za stanowcze a pospołu roztropne zawarowania poczynił tu genjusz prawodawcy dla zabezpieczenia spokojności i własności każdego obywatela! jakże święcie i pieczołowicie zwierzchnicza władza troszczy się o zachowanie czystości obyczajów w narodzie! jak srogie przepisy wymierza przeciwko niewierności w małżeństwie i bezwstydowi! co za okropne kary zgotowano na obrażającego niewiastę, choćby ta obraza nienaruszała jéj cześci, lecz wynikała tylko z nieprzystojnego z nią się obejścia! Zaprawdę, gdyby dawni dziejopisowie nie pominęli niebacznie tego przedmiotu, prawa Litewskie zajęłyby zaszczytne miejsce na karcie dziejów świata, obok ustaw Solona i Likurga. Jako niewątpliwy dowód czystości obyczajów staréj Litwy, przytaczamy i to, że w ogromnéj liczbie wydobytych z łona ziemi archeologicznych zabytków, niemasz ani jednego nieprzyzwoitego przedmiotu, — gdy tymczasem w innych stronach, jak w Indyi, Egipcie, a mianowicie we Włoszech, pozostałości tego rodzaju znajdują się w niezmierném mnóstwie. Nic nieznaczące na pozór objawy społecznego i domowego bytu Litwinów, jak np. weselne i pogrzebowe obrzędy, uroczystości, gry, zabawy — wszystko tu oddycha czystością obyczajów, wzajemną miłością i świętością rodzinnych związków, — a ponad tém wszystkiém góruje uczucie religijne i przywiązanie do kraju.

Rzecz jasna i niepotrzebująca dowodów, że zbadanie rzeczonych umysłowych pomników jest nader ważnem i wielce korzystném dla dziejów każdego narodu. Niemniéj ważném źródłem dla dziejów są i te oto milczące skazówki wypadków, które ręka niezmordowanych a umiejętnych poszukiwaczów starożytności ochrania od wpływu wszystko niszczącego czasu, z poświęceniem nieraz całego ży-

и все имущество свое благородному подвигу. Часто надпись или изображеніе на камнѣ, на стѣнѣ, на старой заброшенной медали, отрывокъ старой рукописи разъясняетъ темное мѣсто, и разгадываетъ неодинъ сомнительный фактъ въ исторіи. Короткое его свидѣтельство убѣдительнѣе продолжительныхъ и часто натянутыхъ выводовъ и догадокъ дѣеписателей и критиковъ.

Важность и польза этого предмета была надлежащимъ образомъ постигнута и достойно оцѣнена въ настоящемъ столѣтіи. Въ особенности въ послѣднія 20 лѣтъ, многія достойныя лица, съ благороднымъ рвеніемъ, безкорыстными пожертвованіями и самоотверженіемъ, изъ одной только похвальной любви къ наукѣ, рѣшились вызвать изъ гроба остатки памятниковъ Литовской старины, проникли въ утробу земли и исхитили изъ нѣдръ ея многолѣтнюю ея добычу. Явились многіе частные сборы предметовъ Литовской археологіи, изданы любопытныя сочиненія по части Литовской этнографіи, а достопочтенный Предсѣдатель нашего общества Графъ Евстафій Тышкѣвичъ пожертвовалъ для общей пользы драгоцѣнный плодъ его двадцатилѣтнихъ трудовъ, и непреоборимаго постоянства,— даръ, составлявшій стихію его жизни,— это собраніе памятниковъ древности, которое мы имѣемъ передъ глазами.

Провидѣніе, неоставляющее безъ особеннаго вниманія и достойной награды каждаго благаго дѣла, благословило полнымъ и блистательнымъ торжествонъ подвиги труженниковъ науки. Похвальное ихъ стремленіе нашло отголосокъ въ великой душѣ Августѣйшаго покровителя просвѣщенія, и въ 29 день Апрѣля 1855 года освящено Высочайшимъ утвержденіемъ существованіе Музеума Литовскихъ древностей и Археологической Коммиссіи, а нынѣ, въ день рожденія Его Императорскаго Величества превѣчный Промыслъ сподобилъ насъ радости собраться для празднованія двойнаго торжества.

Чѣмъ же намъ радостнѣе отпраздновать этотъ день? Чѣмъ достойнѣе заключить наше празднество. какъ не изліяніемъ чувствъ нашего благоговѣнія Тебѣ, Державнѣйшій Виновникъ нашей радости! Твое слово, какъ огонь Прометея. вдохнуло новую жизнь въ трупъ, погребенный подъ мракомъ трехъ вѣковъ и развалинами Литовской народности. Отъ нынѣ Имя Твое пре-

cia i całego swego mienia na cel tak szlachetny. Często się zdarza, iż jakiś napis lub wizerunek, wyryty na kamieniu, staréj ścianie‘ lub zarzuconym gdzieś medalu, albo urywek starego rękopismu, wyświetla miejsce ciemne i potwierdza lub odrzuca wątpliwe fakta w histotyi. Dobitne tego rodzaju świadectwa dostateczniéj nas przekonywają, niż długie, często naciągane wywody i domysły historyków i krytyków.

Ważność i pożyteczność tego przedmiotu, została należycie pojęta i godnie oceniona dopiéro w bieżącym wieku. Najbardziéj w ciągu ostatnich lat dwódziestu, wiele dostojnych osób ze szlachetnym zapałem i bezinteresowném poświęceniem się, jedynie przez chlubne zamiłowanie nauki, przedsięwzięły wywołać z grobu ocalałe szczęty pamiątek staréj Litewszczyzny — dostały się aż do wnętrza ziemi i wyrwały z jéj łona długo posiadane przez nią zdobycze. Ukazały się liczne prywatne zbiory przedmiotów Litewskiéj starożytności; wydano kilka ciekawych dzieł traktujących o etnografji Litwy; a dostojny Prezes naszego zgromadzenia, *Eustachy Hr. Tyszkiewicz*, oddał na powszechny użytek owoce swych dwódziestoletnich trudów, i niezmordowanego wytrwania, złożył dar, który stanowił element jego życia — tę oto kollekcją pamiątek przeszłości, którą tu mamy przed oczyma.

Opatrzność, która zawsze błogosławi i godnie wynagradza piękne mozoły, uwieńczyła zupełném i świetném powodzeniem trudy uczonych pracowników. Chwalebne ich chęci znalazły odgłos w duszy Najjaśniejszego Opiekuna oświecenia, i na dniu 29 Kwietnia zeszłego 1855 roku, zapewniony został Nawyższém potwierdzeniem byt dla Muzeum Litewskich starożytności, oraz połączonéj z niém Archeologicznéj Kommissji,— dzisiaj zaś oto, w radośnym dniu urodzin Najjaśniejszego MONARCHY, przedwieczna Opatrzność dozwoliła nam zebrać się tu na obchód podwójnéj uroczystości.

W jakiż sposób możemy radośniéj odbyć uroczystość dnia dzisiejszego i czém godniejszém zakończymy ten obchód, jeżeli nie wylaniem uczuć naszego uwielbienia, dla Ciebie Najpotężniejszy Sprawco naszéj radości? Słowo Twoje, jak iskra Prometeusza, obdarzyło nowém życiem trupa, który zostawał pogrzebiony w ciemnie trzech stóleci pod zwaliskami Litewskiéj narodowości. Odtąd Imie

будетъ неразрывно съ именемъ учрежденнаго Тобою общества, а его успѣхи прибавятъ новые лучи славы въ Твоемъ вѣнцѣ. Изъ этихъ обломковъ древности, воздвигнется для Тебя несокрушимый памятникъ, къ которому не дерзнетъ прикоснуться рука всеистребляющаго времени.— Благодарю Небесный Промыслъ, продлившій жизнь мою и сподобившій меня видѣть торжество настоящаго дня. Благодарю членовъ почтеннаго сословія, благоволившихъ удостоить меня лестнаго порученія быть въ числѣ органовъ изъявленія ихъ вѣрноподданническихъ чувствъ и благодарности. На этомъ мѣстѣ, 30 лѣтъ тому на задъ, раздался въ первый разъ мой голосъ при вступленіи моемъ на поприще служенія народному просвѣщенію. Здѣсь неоднократно былъ я свидѣтелемъ и участникомъ поучительныхъ бесѣдъ, питавшихъ умы и сердца слушателей. Здѣсь, Августѣйшій Благодѣтель! славилъ я Имя Твоего незабвеннаго Родителя, при празднованіи памятнаго юбилея б. Университета и при возрожденіи Академій Медицинской и Духовной. — Здѣсь наконецъ, на закатѣ свѣтила моей жизни, выпалъ дла меня счастливый жребій прославить Твое великое Имя и благодѣянія. — Можетъ быть настоящій мой голосъ есть предсмертная пѣснь лебедя! Пусть же послѣдніе звуки его посвящены будутъ исключительно Тебѣ, МОНАРХЪ нашихъ сердецъ, и заключатъ торжество наше искренной и пламенной молитвой, которую во глубинѣ сердца своего повторяетъ каждый изъ присутствующихъ въ семъ собраніи: *Боже Царя храни!*

Twoje pozostanie na zawsze nierozdzielném od imienia ustanowionego przez Cię Zgromadzenia, a jego prace otoczą nowemi promieńmi chwały Twoją koronę: z ułamków tych starożytności wzniesie się dla Cię wiekuisty pomnik, którego czas wszystko niszczący nie ośmieli się naruszyć. — Błogosławię Wyroki Niebios, że przedłużyły mi życia, abym oglądał dzisiejszą uroczystość. Dziękuję członkom szanownego Towarzystwa, że zaszczycili mię chlubném poruczeniem, abym jako jeden z organów wynurzył ich poddańcze uczucia wierności i wdzięczności. Przed trzydziestu laty, na tém samém miejscu głos mój rozległ się poraz piérwszy, gdym rozpoczynał me prace na niwie narodowego oświecenia. Nieraz tu się znajdowałem jako świadek i uczęstnik nauczających rozpraw, które były posilnym pokarmem dla umysłu i serca słuchaczów. Tu, Najjaśniejszy Dobroczyńco! wysławiałem Imie Twego wiekopomnego Ojca, przy obchodzie pamiętnego Jubileuszu byłego Uniwersytetu, oraz przy odrodzeniu Medycznéj i Duchownéj Akademji. Tu nakoniec, zbliżonemu do kresu żywota, szczęsne losy pozwoliły mi wychwalać Twe Imie i dobrodziejstwa. Może obecne moje wyrazy będą już ostatniém pieniem łabędzia! Niechże ostatnie dźwięki mego głosu poświęcone zostaną wyłącznie dla Ciebie, o nasz MONARCHO! i niech zamkną tę uroczystość gorącą modlitwą, którą w głębi serca powtarzamy wszyscy obecnie w tém zgromadzeniu: *Boże, zachowaj Cesarza!*

WIERSZ
NA UROCZYSTE OTWARCIE
MUZEUM STAROŻYTNOŚCI
w Wilnie, dnia 17 Kwietnia 1856 roku.

przez **Ludwika Kondratowicza.**

Kiedy przeszłość litewska ze swojemi dzieje
Wiekami poczerniała, w gruzach popieleje,
Gdy stare jéj zabytki czas niszczy i zmienia,
Pokrywszy bryłą ziemi lub mgłą zapomnienia,
Ten co berło Mendogów i Witoldów trzyma,
Przychylnemi obrócił w tę stronę oczyma,
Kazał ratować każdy téj przeszłości szczątek,
Dźwignąć w grodzie Jagiełłów świątynię pamiątek.

W téj dla Litwy pamiętnéj dawnych nauk sali
Poświęcić ów przybytek gdyśmy się zebrali,
Schylamy wdzięczne głowy jak powinność każe,
Przed **Bogiem** co myśl piękną zlewa na Mocarze,
Przed MONARCHĄ posłusznym głosowi natchnienia,
Co nowym naszą stronę blaskiem opromienia,
I nasz hołd dostojnemu Mężowi oddajem,
Co z ramienia Monarchy zarządza tym krajem.

Kolejno — cześć wam goście którzyście w téj chwili
Podzielić uroczystość naszą pośpieszyli!
Cześć wam stare zabytki, dni ubiegłych szczęty,
Nad któremi bierzemy dług czuwania święty,
Cześć nareszcie i Tobie niech złożą Litwini
Zacny zakładźco naszych pamiątek świątyni!
Za którego staraniem i przy czujnym stérze,
Jak wzięła swoje życie, tak wzrostu nabierze.
Tyś ją wypielęgnował w głębi Twego łona,
Tyś zarzucił osnowę, **Bóg** wątku dokona.

Za szczupłość naszych zbiorów nie wstyd nam u świata,
Bo jeszcze ziemia nasza w pamiątki bogata,
Bogate serce naszych współobywateli,
Co się każdym nabytkiem ochoczo podzieli.
Więc wsparta ich współczuciem poczciwa mozoła,
Corok większém bogactwem pochlubić się zdoła,
Corok może z tych gruzów nowa myśl zaświeci
Korzyścią dla nauki i dla naszych dzieci.

Dostojni Urzędnicy i Goście łaskawi,
Niechże wasze współczucie nas pobłogosławi;
A jeśli trudy nasze warto mieć na względzie,
Niech ku nam wasze serce z pomocą przybędzie.
Niechcą bogatych darów téj świątyni ściany,
Rdzawy kawał żelaza w polu wyorany,
Stara miedziana drachma gryszpanem pokryta,
Albo karta odwieczna co nikt nie wyczyta,
Lub staroświecki obraz z odwiecznemi plamy,
Oto cała jałmużna jakiéj pożądamy!
Jeśli z takiemi dary pośpieszyć ochota,
Między święte pamiątki umieścim te wota;
A może wśród tych szczątków najlichsza okrucha
Posłuży do zbadania dziejowego ducha,
I kartę historyczną oczyści od baśni,
I przeszłość nam odsłoni i przyszłość rozjaśni.

Za czasów starożytnych, jak nam piszą dzieje,
Zawieszano w kościołach wojenne trofeje;
I dzisiaj toczy walkę i zwycięztwa szuka
Z czasem i niepamięcią dziejowa nauka.
A te stare żelastwa, te spruchniałe karty,
To łup w imie nauki Czasowi wydarty,
Zawieszamy go z chlubą w pamiątek kościele;
Ale walka trwa ciągle — zdobyczy jest wiele:
Wspomożcie nas w téj walce, dodajcie nam siły,
Kto szanuje pradziada, komu prawnuk miły!
A da **Bóg** może plony zjawią się bogate,
Przeszłość weźmie uczczenie, a przyszłość oświatę.

VIII.

ПЯТОЕ ЗАСѢДАНІЕ.

(11-го Мая 1856 года)

Предсѣдатель Коммиссіи Графъ Евстафій Тышкевичъ открылъ засѣданіе предложеніемъ немедленно приступить къ изданію 1го тома Записокъ Коммиссіи, которыя, на основаніи 8-го § Программы, утвержденной Г. Министромъ Народнаго Просвѣщенія и принятой уже въ руководство, должны быть печатаемы на русскомъ и польскомъ языкахъ.

Коммиссія, выслушавъ прочитанную Г. Предсѣдателемъ Программу для 1-го тома, и одобривъ оную, назначила изъ среды своихъ Членовъ, на основаніи 27-го пункта Высочайше утвержденнаго Положенія, Редакціонный Комитетъ, возложивъ на Адама Киркора и Матвѣя Гусева редакцію русскаго отдѣленія, а на Михаила Балинскаго и Лудовика Кондратовича редакцію польскаго отдѣленія. Комитету вмѣнено въ обязанность представить на будущее срочное засѣданіе, 11-го Іюня, полный манускриптъ по программѣ, а за симъ и на будущее время продолжать редакцію Записокъ. — За тѣмъ Г. Предсѣдатель сообщилъ присутствующимъ Членамъ Коммиссіи, что для II-го тома Записокъ приготовляется уже Г. Дѣйствительнымъ Членомъ Гр. Константиномъ Тышкевичемъ описаніе нѣкоторыхъ городищъ, замковъ и кургановъ Минской губерніи, съ планами и топографическими видами. Въ слѣдъ за тѣмъ Предсѣдатель обратилъ вниманіе Членовъ на предполагающійся къ изданію первый томъ археографическихъ трудовъ, въ составъ которыхъ должны войти древнѣйшія грамоты и письма, относящіяся къ XIV-му и XV-му столѣтіямъ. Постановлено учредить и для археографическаго отдѣла редакціонный Комитетъ изъ Дѣйствительныхъ Членовъ: Прелата Гербурта, Адама Іохера и ученаго Секретаря Круповича, коимъ поручено немедленно заняться собираніемъ матеріаловъ хранящихся въ Музеумѣ, а также въ Центральномъ Архивѣ, Монастырскихъ Библіотекахъ и отчасти въ Архивѣ Виленской Палаты Государственныхъ Имуществъ.

VIII.

POSIEDZENIE PIĄTE.

(d. 11 Maja 1856 roku.)

Prezes Kommissyi Eustachy Hrabia Tyszkiewicz otworzył posiedzenie wnioskiem, aby niebawem przystąpić do wydania Pamiętników Kommissyi, które na zasadzie § 8 programmatu utwierdzonego przez Pana Ministra Narodowego Oświecenia, powinny się drukować w językach rossyjskim i polskim.

Kommissya wysłuchawszy przeczytany przez P. Prezesa programmat piérwszego tomu, po przyjęciu go, wyznaczyła na zasadzie 25 punktu Najwyżéj utwierdzonéj ustawy, z grona swych członków Komitet Redakcyjny, polecając Adamowi Kirkorowi i Maciejowi Gusiewowi redakcję oddziału Rossyjskiego, a Michałowi Balińskiemu i Ludwikowi Kondratowiczowi takąż redakcję oddziału Polskiego. Obowiązano Komitet Redakcyjny na następne zwyczajne posiedzenie w dniu 11 Czerwca przedstawić rękopism według programmatu, i nadal prowadzić redakcyę Pamiętników. Następnie P. Prezes kommunikował obecnym Członkom Kommissyi: że do drugiego tomu Pamiętników, Członek Rzeczywisty Konstanty Hr. Tyszkiewicz już przygotowuje opis horodyszcz, zamków i kurhanów Mińskiéj gubernji, z planami i topograficznemi kartami. Kolejno Prezes zwrócił uwagę Członków na mający się wydać piérwszy tom prac archeograficznych, który się ma składać z królewskich dyplomatów i pism odnoszących się do wieku XIV i XV. Postanowiono: również i dla archeograficznego oddziału urządzić Komitet Redakcyjny mający się składać z Członków Rzeczywistych: Prałata Herburta, Adama Jochera i uczonego Sekretarza Maurycego Krupowicza, którym polecono zająć się zebraniem materjałów, przechowujących się już-to w Muzeum, już w Centralném Archiwum i bibljotekach klasztornych, a cząstkowie w archiwum Wileńskiéj Izby Dóbr Państwa.

Имѣя въ виду, что только неусыпные труды Членовъ могутъ поддержать безостановочное изданіе дальнѣйшихъ томовъ *Записокъ*, а равно и Археологическихъ Актовъ, присутствующіе Члены постановили: просить Дѣйствительныхъ Членовъ: Нарбутта, Крашевскаго, Гомолицкаго, Малиновскаго, Ходзько, Ярошевича и Члена сотрудника Кулаковскаго принять дѣятельное участіе въ занятіяхъ Коммиссіи и сообщать статьи, которыя бы могли быть помѣщаемы въ слѣдующихъ выпускахъ *Записокъ*.

По произведенной балотировкѣ избраны Дѣйствительными Членами: Его Высокопревосходительство Виленскій Военный, Гродненскій и Ковенскій Генералъ-Губернаторъ, Г. Генералъ-Адъютантъ Владиміръ Ивановичъ *Назимовъ*, удостоившій Коммиссію предварительно изъявить свое согласіе на таковое избраніе, и Виленскій Вице-Губернаторъ Статскій Совѣтникъ Михаилъ Николаевичъ *Похвисневъ*; Почетными Членами: Магистръ философіи Константинъ *Горскій*, помѣщики Карлъ *Кублицкій*, Адольфъ *Кобылинскій* и Адольфъ *Пржецишевскій*; въ Члены сотрудники: Бѣлостокскій Деканъ Ксендзъ *Бонковскій*.

Въ заключеніе прочитанъ былъ списокъ приношеній, поступившихъ въ Музеумъ отъ разныхъ лицъ въ теченіи послѣднихъ двухъ мѣсяцевъ.

Zważywszy, że tylko gorliwa praca Członków może utrzymać ciągłe wydawanie dalszych tomów tak Pamiętników, jako i Archeograficznych aktów, obecni postanowili prosić Członków Rzeczywistych: Narbutta, Kraszewskiego, Homolickiego, Malinowskiego, Chodźkę, Jaroszewicza, oraz Członka współpracownika Kułakowskiego, aby przyjmując czynny udział w pracach Kommissyi, nadesłali artykuły, mające się zamieszczać w następnych tomach Pamiętników.

W skutek wotowania wybrani zostali na Członków Rzeczywistych: JW. Wileński Wojenny, Grodzieński i Kowieński Jenerał-Gubernator, Jenerał-Adjutant Włodzimierz *Nazimow*, który raczył poprzedniczo oświadczyć zezwolenie na swe wybranie, oraz Wileński Wice-Gubernator Radzca Stanu Michał *Pochwisniew;* na Członków Honorowych: Magister Filozofji Konstanty *Gorski*, Obywatele Karol *Kublicki*, Adolf *Kobyliński* i Adolf *Przeciszewski;* na Członka współpracownika Dziekan Białostocki Xiądz *Bąkowski*.

Nakoniec przeczytano listę ofiar, które od różnych osób postąpiły do Muzeum w przeciągu dwóch ostatnich miesięcy.

IX.

СПИСОКЪ
ДОБРОВОЛЬНЫХЪ ПРИНОШЕНІЙ
ВИЛЕНСКОМУ МУЗЕУМУ ДРЕВНОСТЕЙ

съ 1-го Января по 11 Іюня 1856 г.

(Расположенъ по Алфавиту фамилій жертвователей.)

1. *Адамовичъ* Адамъ Ст. Сов.— Монгольско-Русско-Французскій Словарь, Ковалевскаго, 3 т.
2. *Андреоли*,— 11-ть старинныхъ документовъ.
3. *Анисимовъ* Иванъ,— Старинную испанскую медаль съ ободкомъ для ношенія на груди.

IX.

SPIS
DOBROWOLNYCH OFIAR
DLA WILEŃSKIEGO MUZEUM STAROŻYTNOŚCI,

od dnia 1 Stycznia do 11 Czerwca 1856 roku.

(Ułożony alfabetycznie wedle naźwisk osób, które złożyły te ofiary.)

1. *Adamowicz* Adam, Radzca Stanu,— Ofiarował Słownik Mongolsko-Rossyjsko-Francuzki Kowalewskiego w 3 t.
2. *Andreoli*,— 11 sztuk starych dokumentów.
3. *Anisimow* Jan,— Staroświecki Hiszpański medal dla noszenia na piersiach.

4. *Аренбергъ* Янкель Шендеръ,— Кокосовый орѣхъ.
5. *Ассъ* Мовша,— Старинные кожаные башмаки съ желѣзными подковками.
6. *Балинскій* Михаилъ,— Портретъ Референдарія Павла Бржостовскаго имъ же самимъ сдѣланный на березовой корѣ.
7. *Берманъ* ученикъ VII класса губ. Гимназіи,— 17 монетъ временъ Іоанна Казимира и Августа III и ассигнацію Финляндскаго Банка.
8. *Бовкевичъ* Прелатъ,— Каменную доску отъ надгробнаго памятника съ четырьмя гербами найденную въ землѣ при Виленскомъ Каѳедральномъ Соборѣ.
9. *Богатко* Францъ,— Два автографа Сигизмунда Августа и Стефана Баторія.
10. *Богушевичъ* Францъ,—Старинный Славянскій гадатель; крестъ съ Славянскою надписью, найденный въ Ошмянскомъ уѣздѣ; окаменѣвшую раковину; ядро найденное въ Вилкомирскомъ уѣздѣ и три мѣдныя монеты.
11. *Болеславскій*,— 10-ть монетъ Литовскихъ.
12. *Бонковскій* Ксендзъ,— Портретъ Гетмана Ивана Клементія Браницкаго, сдѣланный масляными красками, кромѣ того нѣсколько предметовъ для отдѣла достопамятностей. Письмо Короля Фридриха Вильгельма къ Гетману Огинскому; часть одежды Историка Польши Епископа Нарушевича и нѣсколько монетъ серебрянныхъ и мѣдныхъ.
13. *Буковскій* Павелъ,— 10 дипломовъ Сигизмунда III и 5 старинныхъ сочиненій.
14. *Буржинскій* Анзельмъ,— Старинный шлемъ и панцырь, найденныя въ Дисненскомъ уѣздѣ. Три пули найденныя въ Игуменскомъ уѣздѣ. Печать Горждовской Таможни. Старинный ящичекъ. Патентъ Гродненской Масонской ложи. Шесть книгъ историческаго содержанія составляющихъ библіографическую рѣдкость. Гравюру сдѣланную въ Несвижѣ, изображающую *Castrum doloris* Княгини Анны Радзивилъ, урожденной Сангушко, 1747 года. Кусокъ старинной матеріи. Двѣ старинныя щеточки и портреты: Королевы Циципи Ренаты,

4. *Arenberg* Jankiel Szender,— Owoc kokosowy.
5. *Ass* Mowsza,— Staroświeckie trzewiki ze skóry z żelaznemi podkówkami.
6. *Baliński* Michał,— Portret Referendarza Pawła Brzostowskiego przez niego samego na brzozowéj korze zrobiony.
7. *Berman* uczeń VII klassy Wileń. Gimnazyum,— 17 monet z czasów Jana Kazimierza i Augusta III, oraz assygnatę Finlandzkiego banku.
8. *Bowkiewicz* Prałat,— Kamienną grobową tablicę ze czterma herbami, znalezioną w ziemi nieopodal Wileńskiéj Rzymsko-Katolickiéj Katedry.
9. *Bogatko* Franciszek,— Dwa autografy Zygmunta Augusta i Stefana Batorego.
10. *Bohuszewicz* Franciszek,— Starosłowiańską Kabałę; krzyż ze słowiańskim napisem, znaleziony w pow. Oszmiańskim; skamieniałość muszli; kulę działową znalezioną w powiecie Wiłkomierskim i trzy miedziane monety.
11. *Bolesławski*,— Dziesięć sztuk monet Litewskich.
12. *Bąkowski* Xiądz,— Portret olejny Hetmana Jana Klemensa Branickiego, a nadto kilka przedmiotów należących do oddziału pamiątkowych zabytków. List Króla Fryderyka Wilhelma do Hetmana Ogińskiego, szczątek sukni historyka Polski Biskupa Naruszewicza, oraz kilka monet srébrnych i miedzianych.
13. *Bukowski* Paweł,— Dziesięć dyplomów Zygmunta III i pięć starych xiążek.
14. *Burzyński* Anzelm,— Stary hełm i pancerz, znalezione w pow. Dziśnieńskim; trzy kule znalezione w powiecie Ihumeńskim; pieczęć Komory celnéj Gorzdowskiéj; dawne pudełko; patent Grodzieńskiéj Wolno-Mularskiéj loży; sześć xiąg treści historycznéj, należących do bibliograficznych rzadkości; sztych robiony w Nieświéżu, a przedstawiający *Castrum doloris* Xiężny Anny z Sanguszków Radziwiłłowéj, z 1747 r.; kawałek staréj materji; dwie szczotki staroświeckie, oraz portrety Królowéj Cecylji-Renaty, dziejopisa Długosza, Dymitra Samozwańca, Karola XII, Piusa VI Papie-

Лѣтописца Длугоша, Димитрія Самозванца, Карла XII, Папы Пія VI и нѣкоторыхъ болѣе замѣчательныхъ драмматическихъ артистовъ.

15. *Будкевичъ* Францъ, — Сочиненіе 1682 г. подъ заглавіемъ: „Новый рай въ Варшавѣ.“

16. *Будкевичъ* Осипъ — Старинную печать города Крева.

17. *Важинскій* Александръ Ксендзъ, — Нѣсколько автографовъ извѣстныхъ въ здѣшнемъ краѣ лицъ.

18. *Вейнертъ* Александръ, — Собственное сочиненіе въ 4хъ томахъ подъ заглавіемъ: *Starożytności Warszawskie.*

19. *Вельхъ* Александръ, — Старинный литографированный портретъ Митрополита Игнатія Поцѣя.

20. *Вильчинскій* Иванъ Казимиръ, — Семь картинъ изъ Виленскаго Альбома.

21. *Галлеръ* Подполковникъ, — Ассигнаціи временъ 1-ой Французской революціи.

22. *Гербуртъ* Прелатъ, — 85 разныхъ старинныхъ сочиненій и нѣсколько рукописей относящихся къ исторіи Монастырей въ Литвѣ. Подлинную печать ордена Кармелитовъ Литовской провинціи. Переписку разныхъ лицъ духовнаго званія въ здѣшнемъ краѣ. Два диплома. Портреты нѣкоторыхъ Папъ. Мѣдный крестъ въ память 1812 года. Документъ служащій матеріаломъ для исторіи Вильны. Книгу замѣтокъ съ 1682 и 1748 годовъ. Колоду Французскихъ старинныхъ картъ.

23. *Гецолдъ* Викентій, — Гербъ вырѣзанный на мѣди Князя Казимира Сапѣги.

24. *Городенскій* Альбертъ, — Географію Страбона изданную въ Базиликѣ и 59 монетъ и медалей Римскихъ, Русскихъ, Польскихъ и др.

25. *Гольснеръ* Анна, — живаго орла, изъ Литовскихъ лѣсовъ, необыкновенной величины.

26. *Грауэртъ* учителъ, — Зубъ Мамонта найденный въ окрестностяхъ Дрогичина.

27. *Гребницкій* Устинъ, — Гравюру Долабелли изображающую въѣздъ Оссолинскаго въ Римъ.

28. *Гусевъ* Матвѣй, — Колоду старинныхъ картъ съ географическими данными.

29. *Гутъ* Эдуардъ, — Персидскую черниницу съ перомъ изъ тростника и серебряную ложечку для чернила, привезенныя изъ Тагерана.

ża, i kilku odznaczających się artystów drammatycznych.

15. *Budkiewicz* Franciszek, — Pismo z 1682 roku pod tytułem: »Nowy raj w Warszawie«

16. *Budkiewicz* Józef, — Dawną pieczęć miasta Krewa.

17. *Ważyński* Alexander Xiądz, — Kilka autografów głośnych w tym kraju osób.

18. *Wejnert* Alexander, — Własne swe dzieło w czterech tomach, pod tytułem: *Starożytności Warszawskie.*

19. *Woelck* Alexander, — Rytowany staroświecki portret Metropolity Hypacego Pocieja.

20. *Wilczyński* Jan Kazimierz, — Siedm obrazów z Album Wileńskiego.

21. *Haller* Podpółkownik, — Assygnaty z czasów piérwszéj rewolucji Francuzkiéj.

22. *Herburt* Prałat, — 85 rozmaitych starych druków i kilka rękopismów, tyczących się historyi Klasztorów w Litwie; autentyczną pieczęć Zakonu Karmelitów prowincji Litewskiéj; listy rozmaitych duchownych osób krajowych; dwa dyplomy; portrety kilku Papieżów; krzyż pamiątkowy mosiężny z 1812 roku; dokument tyczący się historyi Wilna; książkę zawierającą różne uwagi z 1682 i 1748 lat; talję starych kart Francuzkich.

23. *Giecołd* Wincenty, — Herb Xięcia Kazimierza Sapiehy, wyrźnięty na miedzi.

24. *Horodeński* Albert, — Jeografję Strabona, wydaną w Bazylei i 59 monet i medali Rzymskich, Ruskich, Polskich i innych.

25. *Holsnerówna* Anna, — Nadzwyczajnéj wielkości żywego orła z lasów Litewskich.

26. *Grauert* Nauczyciel, — Ząb Mamuta znaleziony w okolicach Drohiczyna.

27. *Hrebnicki* Justyn, — Sztych Dolabellego, przedstawiający wjazd Ossolińskiego do Rzymu.

28. *Gusiew* Maciej, — Talję kart staroświeckich geograficznych.

29. *Gut* Edward, — Perski kałamarz i pióra ze trzciny, oraz srébrną łyżeczkę na atrament, przywiezione z Teheranu.

30. *Давыдовъ* Василій,— Тридцать шесть монетъ Турецкихъ, Персидскихъ, Крымскихъ Татаръ и Куфическихъ.
31. *Еленскій* Маіоръ,— Старинный Польскій патронташъ съ груднымъ изображеніемъ Короля Іоанна Казимира.
32. *Жебровскій* Казимиръ,— Желѣзную вещицу неизвѣстнаго назначенія, найденную вблизи Молодечны.
33. *Завадзкій* Адамъ,— 25 разныхъ сочиненій, составляющихъ 70 томовъ, собственнаго изданія.
34. *Зараховичъ*,—крестъ (дистинкторіумъ) Канониковъ временъ Станислава Августа.
35. *Іосифъ* Высокопреосвященный Митрополитъ Литовскій и Виленскій,— Экземпляръ Литовскаго Статута, славянскими буквами, перваго изданія, составляющій особенную библіографическую рѣдкость.
36. *Іохеръ* Адамъ,— Нѣсколько книгъ и брошуръ историческаго содержанія. Древнія гравюры. Ключь найденный въ курганѣ. Акты и разные историческіе документы. Каталогъ Британскаго Музеума. Акустическій горшекъ изъ Коложской церкви.
37. *Іочъ* Войцѣхъ,— Неизвѣстный бронзовый предметъ вырытый въ курганѣ.
38. *Каменскій* Бернардъ,— 3 монеты.
39. *Каминскій* Мстиславъ,— Старинный документъ. Отрывокъ газеты *Kuryer Litewski*. Портретъ профессора Жуковскаго и видъ ратуши въ Вильнѣ.
40. *Кобылинскій* Адольфъ, — 50 монетъ, 4 пули, изъ окрестностей Ляховицкаго замка. Древнюю шпору найденную въ Слуцкомъ уѣздѣ. Старинный крестъ. Изломанный перстень. Два каменные идолы, найденные около Керчи. Два острія отъ стрѣлы. Три Крымскіе Амулета. Двѣ каменныя головки, найденныя въ Немировскомъ уѣздѣ. Идолъ изъ глины, вырытый вблизи Новогрудка. Двѣ слезницы, одна глиняная, другая стеклянная. Три металлическіе обломка. Подлинную привиллегію Стефана Баторія на принадлежность дома Войны въ Вильнѣ.
41. *Коверскій* Степанъ,—нѣсколько монетъ (съ 1504) и 8 весьма замѣчательныхъ автографовъ.
42. *Козеллъ* Доминикъ,— Семь монетъ серебрянныхъ и одно сочиненіе о Турціи.

30. *Dawydow* Bazyli, — 36 sztuk monet Tureckich, Perskich, Krymsko-Tatarskich i Kufickich.
31. *Jeleński* Major, — Starą Polską ładownicę z popiersiem Króla Jana Kazimierza.
32. *Żebrowski* Kazimierz, — Przedmiot żelazny niewiadomego użytku, znaleziony w blizkości Mołodeczny.
33. *Zawadzki* Adam, — 25 rozmaitych dzieł, które składają 70 tomów, własnych jego wydań.
34. *Zarachowicz*,— Krzyż Kanonicki (distinctorium) z czasów Stanisława Augusta.
35. *Józef*, Najprzewielebniejszy Metropolita Litewski i Wileński,— Exemplarz Litewskiego Statutu, wydanie piérwsze, słowiańskiemi czcionkami drukowane,— niepospolitą rzadkość bibliograficzną.
36. *Jocher* Adam, — Kilka książek i broszur treści historycznéj; stare sztychy; klucz znaleziony w kurhanie; akta i różne historyczne dokumenta; katalog Brytańskiego Muzeum; garnek akustyczny z cerkwi Kołoży.
37. *Jocz* Wojciech, — Przedmiot bronzowy niewiadomego użytku, wykopany w kurhanie.
38. *Kamieński* Bernard,— Trzy monety.
39. *Kamiński* Mścisław,— Stary dokument, urywek gazety *Kuryer Litewski*, portret Professora Żukowskiego i widok Ratuszu w Wilnie.
40. *Kobyliński* Adolf, 50 numizmatów, cztéry kule z pod Lachowickiego zamku; starą szpadę znalezioną w powiecie Słuckim; staroświecki krzyż; pierścień złamany; dwa kamienne bałwanki znalezjone pod Kerczem; dwa groty strzał; trzy Krymskie amulety; dwie główki kamienne znalezione w powiecie Niemirowskim; bałwanek z gliny wykopany w pobliżu Nowogródka; dwie łzawnice, z których jedna gliniana a druga szklanna; trzy metallowe ułamki; autentyczny przywiléj Stefana Batorego na dom Wojny w Wilnie.
41. *Kowerski* Stefan,— Kilkanaście monet (zacząwszy od 1504 r.) i 8 wielce godnych uwagi autografów.
42. *Koziełł* Dominik, — 7 monet srébrnych i jedno pismo o Turcyi.

43. *Кондратовичъ* Лудовикъ, — Геральдику Несецкаго, 10 томовъ. Двѣ Прусскія монеты.
44. *Костровицкій* Адамъ, — зрительную трубу Ѳ. Костюшки. Гербъ В. Княж. Лит. и автографъ Франца Карпинскаго.
45. *Красовскій* Иванъ (10 лѣтъ),— Три монеты временъ Августа III.
46. *Крашевскій* Іосифъ Игнатій,— Серебряннаго идола Перкунаса и другихъ идоловъ, найденныхъ въ Швекшняхъ у Гр. Плятера.
47. *Круповичъ* Маврикій,— Географическую карту Польши 1773 г. Медаль въ память вступленія на Папскій престолъ Пія IX.
48. *Кулаковскій* Игнатій,— 41 привиллегію и другіе акты съ печатями и подписями Анны Ягеллонки, Владислава IV, Іоанна Казиміра, Михаила Вишневецкаго, Іоанна III Собѣскаго, Августа II, Августа III, Станислава Лещинскаго и др. Кромѣ того два подлинные циркуляра Гетмановъ Огинскаго и Любомирскаго.
49. *Кюи* Антонъ, — Сибирскую бумагу. Римскую монету покрытую лавой. Документъ съ 1794 г.
50. *Киркоръ* Адамъ,— Портретъ В. Кн. Витовта (во весь ростъ), сдѣланный масляными красками Зенкевичемъ. Гипсовый бюстъ Князя Іосифа Понятовскаго. Экземпляръ сочиненія съ хромолитографированными рисунками п. з. „Образцы искусства среднихъ вѣковъ, изд. Гр. Пржездецкаго и Барона Растовецкаго.“ Собственное сочиненіе: „Прогулки по Вильнѣ и ея окрестностямъ“ съ планомъ и видомъ Вильны.
51. *Лазаровичъ* Антонъ,— 74 медали и монеты разныхъ странъ и народовъ.
52. *Лэпковскій* Іосифъ (извѣстный археологъ въ Краковѣ), — снимки 10 досокъ, временъ язычества найденныхъ въ землѣ, въ Богеміи.
53. *Ляривіеръ* Александръ,— Шлемъ временъ Сасовъ.
54. *Малиновскій* Николай, — Портреты Императора Александра I. работы Пешки и Матвѣя Догеля. Автографы разныхъ Королей, изъ коихъ особенно замѣчательны Боны Сфорчіи и Генриха Валуа; а также Красицкаго, Карпинскаго, Нарушевича и мн. другихъ.

43. *Kondratowicz Ludwik*, — Herbarz Niesieckiego w 10-ciu tomach; dwa Pruskie numizmata.
44. *Kostrowicki* Adam,— Lunetę T. Kościuszki, herb W. X. Litewskiego i autograf Franciszka Karpińskiego.
45. *Krasowski* Jan (10-letni) — Trzy monety z czasów Augusta III.
46. *Kraszewski* Józef Ignacy, — Srébrny posążek Perkunasa i inne bożyszcza, znalezione w Szwekszniach u Hr. Platera.
47. *Krupowicz* Maurycy,— Kartę jeograficzną Polski z 1773; medal wybity na pamiątkę wstąpienia na tron Papieża Piusa IX.
48. *Kułakowski* Ignacy,— 41 przywilejów, oraz inne akta z pieczęciami i podpisami Anny Jagiellonki, Władysława IV, Jana Kazimierza, Michała Wiszniowieckiego, Jana III Sobieskiego, Augusta II i III, Stanisława Leszczyńskiego i innych; nadto dwa oryginalne cyrkularze Hetmanów Ogińskiego i Lubomirskiego.
49. *Cui* Antoni,— Papier Syberyjski; Rzymski pieniądz okryty lawą; dokument z 1794 r.
50. *Kirkor* Adam,— Portret olejny W. Xięcia Witolda (w całéj postaci) przez Zieńkiewicza; popiersie gipsowe Xięcia Józefa Poniatowskiego; dzieło z chromolitografowanemi rysunkami p. t. »Wzory sztuki średniowiecznéj, wyd. p. Hr. Przeździeckiego i Barona Rastawieckiego; własne dzieło: »Przechadzki po Wilnie i jego okolicach«, z planem i widokiem Wilna.
51. *Łazarowicz* Antoni,— 74 medalów i monet z rozmaitych stron i narodów.
52. *Łepkowski* Józef (znany Starożytnik w Krakowie)— Przerysy 10 płyt kamiennych z pogańskich czasów, znalezionych w ziemi w Czechach.
53. *Larivière* Alexander,—Hełm z czasów Saskich.
54. *Malinowski* Mikołaj,— Portrety, Alexandra Piérwszego Cesarza (przez Peszkę) i Macieja Dogiela; autografy różnych Monarchów, pomiędzy innemi zasługujące na szczególną uwagę Bony Sforcyi i Henryka Walezjusza; nadto autografy Krasickiego, Karpińskiego, Naruszewicza i wielu innych.

55. *Малугинъ* Димитрій,— Монеты и старинныя бумаги.
56. *Малышевичъ* Ксендзъ, — Нѣсколько книгъ составляющихъ библіографическую рѣдкость. Нѣсколько десятковъ монетъ и медалей. Проповѣдь въ день С. Георгія въ Вильнѣ, 1650 г. Портреты Князя Нестора Сапеги Генерала отъ Артиллеріи и Французскихъ Консуловъ, а также три картины.
57. *Маркевичъ*, ученикъ Прав. Семинаріи,— Семь мѣдныхъ монетъ.
58. *Мержеевскій* Эдуардъ, — 50 монетъ серебр. Польскихъ.
59, *Мисевичъ* Викторъ,— Старинную библію *in folio*.
60. *Михаилъ* Архимандритъ, Настоятель Березвецкаго Монастыря,— 52 серебрянныхъ и 30 мѣдныхъ монетъ по большей части Литовскихъ.
61. *Молоствовъ* Владиміръ,— 48 монетъ Золотой Орды, найденныхъ въ Казанской губ. на берегахъ р. Волги.
62. *Мошинскій* Докторъ,— Шрифтъ и доски Ксендза Клюка.
63. *Назимовъ* Владиміръ Ивановичъ, Виленскій Военный, Гродненскій и Ковенскій Генералъ-Губернаторъ, Генералъ-Адъютантъ,— Пять серебрянныхъ медалей и четыре монеты найденныя въ Гродненской губерніи.
64. *Нарбуттъ* Ѳеодоръ,— Исторію Литвы соб. сочин. въ 9 т. въ богатомъ переплетѣ; собственноручную черновую рукопись 4-го тома Исторіи Литвы и чернилицу, которую употребляялъ во все время, когда писалъ свою Исторію.
65. *Незабитовскій* Константинъ, — Старинный заздравный бокалъ съ крышкою и гербомъ Райскихъ..
66. *Незабитовскій* Степанъ,— Старинное польское сѣдло со всѣми принадлежностями.
67, *Неизвѣстные*,— 8 мѣдныхъ монетъ и одну серебряную.
68. *Оргельбрандъ* Маврикій, Книгопродавецъ,— Три сочиненія собственнаго изданія.
69. *Островскій* Иванъ, Скульпторъ,— Двѣ головы изъ гипса Ивана Карла Ходкевича и Кн. Іосифа Понятовскаго.
70. *д'Офремонъ* Учитель,— Бланковую ассигнаціонную бумагу временъ Французской революціи 1794 г. и старинное французское сочиненіе.

55. *Małuhin* Dymitryusz, — Monety i stare papiery.
56. *Małyszewicz* Xiądz,— Kilka książek będących rzadkością bibliograficzną; kilkadziesiąt monet i medalów; Kazanie, miane w dzień Św. Jerzego 1650 roku w Wilnie; portrety Xięcia Nestora Sapiehy Jenerała artylleryi i Francuzkich Konsulów, oraz trzy widoki.
57. *Markiewicz* uczeń Prawosł. Seminarjum— siedm miedzianych pieniążków.
58. *Mierzejewski* Edward,— 50 monet srébrnych Polskich.
59. *Misiewicz* Wiktor,— Staroświecką Bibiję in folio.
60. *Michał* Archimandryta, Przełożony Berezwieckiego Monastéru,— 52 srébrnych i 30 miedzianych monet. z których najwięcéj Litewskich.
61. *Mołastwow* Włodzimierz,— 48 monet Złotéj Hordy, znalezionych w gub. Kazańskiéj na brzegach Wołgi.
62. *Moszyński* Doktor, — Czcionki i zecbret Xiędza Kluka.
63. *Nazimow* Włodzimierz, Wileński Wojenny, Grodzieński i Kowieński Jenerał-Gubernator, Jenerał-Adjutant, — Pięć srébrnych medalów i cztéry monety znalezione w gub. Grodzieńskiéj.
64. *Narbutt* Teodor,— Historyą Litwy utwor własny w 9-ciu tomach w kosztownéj oprawie; własnoręczny bruljon 4-go tomu tejże historyi, oraz kałamarz, którego używał przy pisaniu całego rzeczonego dzieła.
65. *Niezabitowski* Konstanty, — Staroświecki wiwatowy puhar z pokrywą i herbem Rajskich.
66. *Niezabitowski* Stefan,— Staroświeckie Polskie siodło z całym przyborem.
67. *Niewiadomi*,— 8 monet miedzianych i 1 srébrną.
68. *Orgelbrand* Maurycy Księgarz, — Trzy dzieła własnego nakładu.
69. *Ostrowski* Jan, — Dwie maski gipsowe, Jana Karola Chodkiewicza i Xięcia Józefa Poniatowskiego.
70. *d'Hoffremon* Nauczyciel,— Blankiety assygnat z czasów rewolucyi Francuzkiéj 1794; oraz starą francuzką książkę.

71. *Парчевскій* Александръ,— Камень съ латинскою надписью, находившійся надъ входомъ палатъ Слушковъ, на Антоколѣ, въ Вильнѣ.
72. *Повстанскій* Иванъ,— Клинокъ отъ сабли называемой Августовскою и старинное Турецкое ружье. Два старинные Славянскіе документа.
73. *Подчашинскій* Болеславъ,— Восемь металлическихъ оттисковъ древнихъ печатей и два слѣпка съ двухъ камней имѣющихъ миѳологическое значеніе.
74. *Плятеръ* Гр. Владиміръ,— Нѣсколько сѣкиръ, каменные молоты, куски урны, бронзовыя украшенія и т. п. найденные въ имѣніи его Бельмонты въ Ковенской губерніи.
75. *Пузыревскій* Александръ,— Знакъ ложи масонской.
76. *Путкамеръ*,— Монету временъ Сигизмунда I.
77. *Рагоза* Адамъ,— Инвентарь древняго прихода Коложской Церкви съ видомъ.
78. *Раксимовичъ* Сигизмундъ,— 6 древнихъ монетъ.
79. *Розенъ* Михаилъ,— 75 древнихъ медалей и монетъ.
80. *Рокицкій* Ксендзъ,— Двѣ серебрянныя монеты временъ Сигизмунда I.
81. *Ромеръ* Эдуардъ.— Портретъ Каноника Длускаго и старинную саблю.
82. *Росильонъ* Баронъ,— Описаніе древностей Кіева; сочиненіе о Скандинавскихъ древностяхъ на нѣмецкомъ языкѣ; два браслета и три женскія серебрянныя украшенія, найденныя въ древнихъ могилахъ вблизи Ревеля.
83. *Рыбицкій* Мечиславъ,— Дипломъ Іоанна III Собѣскаго.
84. *Свержевскій*, Смотритель училища,— Одну монету.
85. *Скирмунтъ* Александръ,— Крестъ (дистинкторіумъ) Каноников Самогитской Епархіи временъ Станислава Августа. Старинный патронташъ.
86. *Сикорскій* Иванъ,— Собственное сочиненіе подъ заглавіемъ *Ziemianin*. Пять Польскихъ монетъ.
87. *Соколовскій* Павелъ,— Два сочиненія составляющія библіографическую рѣдкость.
88. *Тиціусъ* Юлій Докторъ,— Каменную ногу отъ языческаго истукана, вы-

71. *Parczewski* Alexander,— Kamień z napisem łacińskim, który się wprzód znajdował nad bramą pałacu Słuszków na Antokolu.
72. *Powstański* Jan Radzca Stanu, — Klingę szabli zwanéj Augustowką i starodawną Turecką strzelbę; tudzież dwa stare po słowiańsku pisane dokumenta.
73. *Podczaszyński* Bolesław,— Ośm odbitków metalowych z dawnych pieczęci i dwa wyciski z kamieni mających mitologiczne znaczenie.
74. *Plater* Hr. Włodzimierz,— Kilka siekier, kamienne młoty, szczęty urn, ozdoby bronzowe i t. p., znalezione w jego majętności Belmontach w guber. Kowieńskiéj.
75. *Puzyrewski* Alexander,— Znak loży Wolno-mularskiéj.
76. *Putkamer*,— Pieniądz z czasów Zygmunta I.
77. *Rahoza* Adam, — Inwentarz dawnéj cerkwi Kołożańskiéj z widokiem.
78. *Raksimowicz* Zygmunt,— 6 dawnych monet.
79. *Rozen* Michał, — 75 dawnych medalów i monet.
80. *Rokicki* Xiądz,— Dwa srébrne numizmata z czasów Zygmunta I.
81. *Romer* Edward,— Portret Kanonika Dłuskiego i staroświecką szablę.
82. *Rosyljon* Baron Rz. R. S.,— Opisanie starożytności Kijowa, dzieło o starożytnościach Skandynawskich po niemiecku, dwie bransolety i trzy inne niewieście ozdoby, ze srébra, znalezione w dawnych grobach, niedaleko Rewla.
83. *Rybicki* Mieczysław;— Dyplom Jana III Sobieskiego.
84. *Swierżewski* Dozórca Szkolny,— Jeden pieniążek.
85. *Skirmunt* Alexander,— Krzyż Kanonicki (distinctorium) Kapituły Żmudzkiéj z czasów Stanisława Augusta; staroświecką ładownicę.
86. *Sikorski* Jan,— Własne dzieło pod tytułem: *Ziemianin* i 5 Polskich monet.
87. *Sokołowski* Paweł,— Dwie książki będące rzadkością bibliograficzną.
88. *Titius* Juljan Doktor, — Kamienną nogę pogańskiego bożyszcza, wykopaną na

рытую на кладбищѣ при Костелѣ Св. Іакова.

89. *Тучковъ* Михаилъ,— Пять серебрянныхъ Русскихъ монетъ.

90. *Тышкевичъ* Евстафій Графъ, Попечитель Музеума,— Собраніе золотыхъ и серебрянныхъ монетъ и медалей въ числѣ 300 экземпляровъ.

91. *Тышкевичъ* Константинъ Графъ,— Надгробный камень изъ Логойска съ 1514 г., со Старословянскою надписью о погребеніи Евстафія Тышкевича. Каменное ядро, необыкновенной величины изъ Минскаго замка. Каменный молотъ, доселѣ невиданной формы, другой молотъ съ фугами и серебр. кольцо, найденное въ курганѣ.

92. *Тышкевичъ* Михаилъ Графъ,—Подлинную рукопись знаменитаго Луки Голембёвскаго о медаляхъ чеканенныхъ послѣ 1795 года.

93. *Ученики* Вил. Гимназіи — разновременно жертвовали разныя монеты, предметы найденные въ землѣ, вещи съ 1812 г. и т. п.

94. *Фирковичъ* Авраамъ,— Два сочиненія на Еврейскомъ языкѣ, религіозно-Караимскаго содержанія, напечатанныя въ Евпаторіи. Двѣ мѣдныя монеты.

95. *Ходзько* Игнатій,— Портретъ Князя Войцѣха Радзивилла маслянными красками. Рисунокъ Смуглевича изображающій кончину Стефана Чарнецкаго, и 39 портретовъ Папъ. Сочиненіе 1759 г.

96. *Шабловскій*,— Нѣсколько монетъ. Епископскую печать съ гербомъ Лелива, и старинный Польскій Гадатель сновъ.

97. *Шукшта* Констанція, урожденная Милошъ,— Мундиръ артиллерійскаго сержанта В. Кн. Лит. второй половины прошедшаго столѣтія.

98. *Якутовичъ* Діонизій,— Кость зубра. Нѣсколько Французскихъ сочиненій. Два рисунка. Автографъ Митрополита Булгака.

99. *Яловецкій* Флорентинъ,— Двѣ монеты.

100. *Ярошевичъ* Іосифъ,— 15 монетъ и медалей. Каменный молотъ, найденный на днѣ Саланцкаго озера въ Гродненскомъ уѣздѣ и окаменелость тамъ же найденную.

cmętarzu św. Jakóba w Wilnie.

89. *Tuczkow* Michał,— Pięć srébrnych Rossyjskich monet.

90. *Tyszkiewicz* Eustachy Hr. Kurator Muzeum,— Zbiór złotych i srebrnych monet w ilości 300 exemplarzy.

91. *Tyszkiewicz* Konstanty Hr.— Kamień nagrobkowy z Łohojska 1514 r. z napisem Starosławiańskim, opiewającym, że był położony na grobie Eustachego Tyszkiewicza; kulę kamienną, nadzwyczajnéj wielkości z zamku Mińskiego; topor kamienny, dziwnego dotąd nieznanego kształtu; inny topor z fugami, i pierścień srébrny znaleziony w kurhanie.

92. *Tyszkiewicz* Michał Hr.,— Własnoręczny rękopism znakomitego Łukasza Gołębiowskiego o medalach bitych po roku 1795.

93. *Uczniowie* Wileń. Gimnazyum,— Różnoczasowie ofiarowali różne monety, przedmioty wygrzebane z ziemi, rzeczy z 1812 roku, i t. d.

94. *Firkowicz* Abraham,— Dwa dzieła w języku Hebrajskim, traktujące o religji Karaimów, drukowane w Eupatoryi, tudzież dwa miedziane pieniądze.

95. *Chodźko* Ignacy,— Portret olejny Xięcia Wojciecha Radziwiłła, rysunek Smuglewicza, przedstawiający ostatnie chwile Hetmana Czarnieckiego, tudzież 39 portretów Papieżów; dzieło w 1759 roku drukowane.

96. *Szabłowski*,— Kilka monet, pieczęć Biskupią z herbem Leliwa i staroświecki Polski sennik.

97. *Szuksztowa* Konstancya (z Miłoszów)— Mundur artylleryjskiego sierżanta W. X. Lit. z drugiéj połowy zeszłego wieku.

98. *Jakutowicz* Dyonizy,— Kość żubra, kilka książek Francuzkich, dwa rysunki i autograf Metropolity Bułhaka.

99. *Jałowiecki* Florentyn,— Dwie monety.

100. *Jaroszewicz* Józef,— 15 monet i medalów, młot kamienny znaleziony na dnie Sałackiego jeziora w powiecie Grodzieńskim, oraz znalezioną tamże skamieniałość.

101. *Ясенскій* Игнатій,— Молотъ изъ кремня, найденый въ окрестностяхъ Вильны.

102. *Ящолдъ* Полковникъ, Каменный молотъ.

101. *Jasieński* Ignacy,— Młot krzemienny znaleziony w okolicach Wilna.

102. *Jaszczołd* Półkownik,— Młot kamienny.

X.

СОСТАВЪ

МУЗЕУМА ДРЕВНОСТЕЙ И ВИЛЕНСКОЙ АРХЕОЛОГИЧЕСКОЙ КОММИССІИ

по 1-ое Іюля 1856 года.

1. Предсѣдатель Коммиссіи и Попечитель Музеума Графъ Евстафій *Тышкевичъ*.
2. Вице-Предсѣдатель Михаилъ *Балинскій*.
3. Ученый Секретарь, Маврикій *Круповичъ*.

ДѢЙСТВИТЕЛЬНЫЕ ЧЛЕНЫ:

4. Виленскій Военный, Гродненскій и Ковенскій Генералъ-Губернаторъ, Генералъ-Лейтенантъ, Генералъ-Адъютантъ и Кавалеръ
Владиміръ Ивановичь *Назимовъ*.

(По старшинству избранія.)

5. Θеодоръ *Нарбуттъ*.
6. Іосифъ Игнатій *Крашевскій*.
7. Прелатъ Мамертъ *Гербуртъ*.
8. Николай *Малиновскій*.
9. Игнатій *Ходзько*.
10. Баронъ Левъ *Россильонъ*.
11. Павелъ *Кукольникъ*.
12. Адамъ *Киркоръ*.
13. Матвѣй *Гусевъ*.
14. Александръ *Здановичъ*.
15. Іосифъ *Ярошевичъ*.
16. Михаилъ *Гомолицкій*.
17. Адамъ *Іохеръ*.
18. Михаилъ *Похвисневъ*.

ДѢЙСТВИТЕЛЬНЫЕ ЧЛЕНЫ БЛАГОТВОРИТЕЛИ МУЗЕУМА.

1. Графъ Райнольдъ *Тызенгаузъ*.
2. Евстафій *Рдултовскій*.

X.

SKŁAD

WILEŃSKIEGO MUZEUM STAROŻYTNOŚCI i WILEŃSKIEJ ARCHEOLOGICZNEJ KOMMISSYI

do dnia 1-go Lipca 1856 roku.

1. Prezes Kommissyi i Kurator Muzeum Eustachy Hrabia *Tyszkiewicz*.
2. Wice-Prezes Michał *Baliński*.
3. Uczony Sekretarz Maurycy *Krupowicz*.

CZŁONKOWIE RZECZYWIŚCI:

4. Wileński Wojenny, Grodzieński i Kowieński Jenerał Gubernator, Jenerał-Lejtenant, Jenerał-Adjutant i Kawaler
Włodzimierz *Nazimow*.

(Porządkiem wybrania:)

5. Teodor *Narbutt*.
6. Józef Ignacy *Kraszewski*.
7. Prałat Mamert *Herburt*.
8. Mikołaj *Malinowski*.
9. Ignacy *Chodźko*.
10. Baron Leon *Rossyljon*.
11. Paweł *Kukolnik*.
12. Adam *Kirkor*.
13. Maciéj *Gusiew*.
14. Alexander *Zdanowicz*.
15. Józef *Jaroszewicz*.
16. Michał *Homolicki*.
17. Adam *Jocher*.
18. Michał *Pochwisniew*.

CZŁONKOWIE RZECZYWIŚCI, DOBROCZYŃCY MUZEUM:

1. Rajnold Hrabia *Tyzenhauz*.
2. Eustachy *Rdułtowski*.

3. Графъ Михаилъ Іосифовичъ *Тышкевичъ.*
4. Графъ Маріянъ *Чапскій.*
5. Графъ Константинъ Піевичъ *Тышкевичъ.*
6. Графъ Альфредъ *Слизень.*
7. Оттонъ *Горваттъ.*
8. Ксаверій *Войниловичъ.*
9. Владиславъ *Брохоцкій.*
10. Графъ Адамъ *Чапскій.*
11. Александръ *Скирмунтъ.*
12. Константинъ *Незабитовскій.*
13. Графъ Иванъ Михайловичъ *Тышкевичъ.*
14. Александръ *Горваттъ.*
15. Графъ Іосифъ Іосифовичъ *Тышкевичъ.*
16. Графъ Иванъ Іосифовичъ *Тышкевичъ.*
17. Графъ Владиміръ *Пляmеръ.*
18. Северинъ Михайловичъ *Ромеръ.*

ПОЧЕТНЫЕ ЧЛЕНЫ:

1. Князь Николай *Радзивиллъ.*
2. Графъ Венедиктъ *Тышкевичъ.*
3. Графъ Люціанъ *Морикони.*
4. Оскаръ *Милевскій.*
5. Доминикъ *Лаппа.*
6. Кипріянъ *Цывинскій.*
7. Константинъ *Снитко.*
8. Рудольфъ *Писанко.*
9. Эдуардъ *Ромеръ.*
10. Мечиславъ *Тукалло.*
11. Іосифъ *Снядецкій.*
12. Константинъ *Горскій.*
13. Карлъ *Кублицкій.*
14. Адольфъ *Кобылинскій.*
15. Адольфъ *Пржецишевскій.*

ЧЛЕНЫ СОТРУДНИКИ:

1. Авраамъ *Фирковичъ.*
2. Игнатій *Кулаковскій.*
3. Иванъ-Казиміръ *Вильчинскій.*
4. Кс. Іосифъ *Малышевичъ.*
5. Степанъ *Коверскій.*
6. Адамъ *Завадзкій.*
7. Юліянъ *Мошинскій.*
8. Адамъ *Адамовичъ.*
9. Степанъ *Липинскій.*
10. Кс. Александръ *Важинскій.*
11. Антонъ Эдуардъ *Одынецъ.*
12. Лудовикъ *Кондратовичъ.*
13. Гавріилъ *Фирковичъ.*
14. Антонъ *Залескій.*
15. Ксендзъ *Бонковскій.*

3. Michał syn Józefa Hr. *Tyszkiewicz.*
4. Maryan Hr. *Czapski.*
5. Konstanty syn Piusa Hr. *Tyszkiewicz.*
6. Alfred Hrabia *Ślizień.*
7. Otton *Horwatt.*
8. Xawery *Wojniłowicz.*
9. Władysław *Brochocki.*
10. Adam Hrabia *Czapski.*
11. Alexander *Skirmunt.*
12. Konstanty *Niezabitowski.*
13. Jan syn Michała Hr. *Tyszkiewicz.*
14. Alexander *Horwatt.*
15. Józef syn Józefa Hr. *Tyszkiewicz.*
16. Jan syn Józefa Hr. *Tyszkiewicz.*
17. Włodzimierz Hr. *Plater.*
18. Seweryn *Römer.*

CZŁONKOWIE HONOROWI:

1. Mikołaj Xiąże *Radziwiłł.*
2. Benedykt Hr. *Tyszkiewicz.*
3. Lucjan Hr. *Morykoni.*
4. Oskar *Milewski.*
5. Dominik *Łappa.*
6. Cyprjan *Cywiński.*
7. Konstanty *Śnitko.*
8. Rudolf *Pisanko.*
9. Edward *Römer.*
10. Mieczysław *Tukałło.*
11. Józef *Śniadecki.*
12. Konstanty *Gorski.*
13. Karol *Kublicki.*
14. Adolf *Kobyliński.*
15. Adolf *Przeciszewski.*

CZŁONKOWIE WSPÓŁPRACOWNICY:

1. Abraham *Firkowicz.*
2. Ignacy *Kułakowski.*
3. Jan Kazimierz *Wilczyński.*
4. Xiądz Józef *Małyszewicz.*
5. Stefan *Kowerski.*
6. Adam *Zawadzki.*
7. Julian *Moszyński.*
8. Adam *Adamowicz.*
9. Stefan *Lipiński.*
10. Xiądz Alexander *Ważyński.*
11. Antoni Edward *Odyniec.*
12. Ludwik *Kondratowicz.*
13. Gabryel *Firkowicz.*
14. Antoni *Zaleski.*
15. Xiądz *Bąkowski.*



СОДЕРЖАНІЕ.

SPIS PRZEDMIOTOW.

